

Etnisen väestörakenteen yhteys raiskausrikosten määrään Suomen kunnissa

Sosiaalityön
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Olli Läpikivi

20.4.2024
Turku

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Sosiaalityö

Tekijä: Olli Läpikivi

Otsikko: Etnisen väestörakenteen yhteys raiskausrikosten määrään Suomen kunnissa

Ohjaaja: professori Johanna Kallio

Sivumäärä: 88 sivua

Päivämäärä: 20.4.2024

Maahanmuutto ja seksuaalirikollisuus ovat tunteita herättäviä keskustelunaiheita suomalaisessa yhteiskunnassa. Poliittisessa keskustelussa korostetaan maahanmuuttajien roolia joko yhteiskunnallisten ongelmien aiheuttajina tai ratkaisijoina. Tieteellisessä tutkimuksessa on kuitenkin havaittu maahanmuuttajien yliedustus eri rikollisuuslajeissa. Seksuaalirikosten kohdalla yliedustettuna ovat erityisesti Afrikan ja Lähi-idän maista tulleet maahanmuuttajat. Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin, minkälaista vaihtelua Suomen kunnissa esiintyy raiskausrikosten määrässä sekä etnisessä väestörakenteessa. Lisäksi tutkin, esiintyykö näiden kahden muuttujan välillä yhteisvaihtelua siten, että kunnissa, joissa on paljon ulkomaalaistaustaisia, on myös paljon raiskausrikoksia.

Teoreettisena viitekehyksenä hyödynnän evoluutiopsykologiaa ja feminismiä. Viitekehykset ovat yleisiä raiskauskirjallisuudessa, ja ne usein esitetään kilpailevina ja keskenään ristiriitaisina. Väitän, että viitekehyksiä tulee hyödyntää toisiaan täydentävinä, jolloin tutkittavasta ilmiöstä saadaan syvällisempi ymmärrys. Raiskausta ilmiönä tarkastelen Tinbergenin neljän kysymyksen avulla, jossa selitysmallit jaotellaan ultimaattisiin ja proksimaattisiin selityksiin. Evoluutiopsykologia keskittyy ultimaattisiin selityksiin, joissa arvioidaan, miten jokin ilmiö vaikuttaa eliön kykyyn selviytyä ja lisääntyä. Proksimaattiset selitykset keskittyvät arvioimaan, miten yksilön elinkaaren aikana esiintyvät välittömät ilmiöt selittävät käyttäytymistä. Feminismi keskittyy analysoimaan miesten ja naisten välistä valtaepätasapainoa yksilötasolta yhteiskunnalliselle tasolle. Molemmissa viitekehyksissä ovat keskiössä seksuaalisuuteen ja lisääntymiseen liittyvät asiat. Keskeistä on pohtia, miten feminismin proksimaattiset ja evoluutiopsykologian ultimaattiset asiat liittyvät toisiinsa.

Aineistona käytän Suomen virallisiin tilastoihin kuuluvia julkisia yhteiskuntatilastoja. Kerään tiedot jokaiselle Suomessa vakituisesti asuvalle ihmiselle rekisteröidystä taustamaasta, jonka avulla selvitän jokaisen kunnan etnisen väestörakenteen. Lisäksi kerään tiedot, miten monta raiskausrikosta jokaisessa kunnassa on ilmoitettu. Vakioivana muuttujana käytän tilastollista kuntaluokitusta, jonka avulla tutkin, onko muuttujien välinen yhteys erilaista kaupunkimaisissa, taajaan asutuissa tai maaseutumaisissa kunnissa. Selitettävä ja selittävät muuttujat ovat jatkuvia muuttujia, joiden yhteisvaihtelun tutkimiseen käytän Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa ja lineaarista regressioanalyysiä.

Tutkielmani keskeisimmät tulokset ovat ensinnäkin, että kuntien välillä esiintyy suurta ja tasaista vaihtelua raiskausrikosten määrässä ja etnisessä väestörakenteessa. Toisekseen etnisen väestörakenteen ja raiskausrikosten välillä esiintyy tilastollinen yhteys kaupunkimaisissa kunnissa. Voimakkain positiivinen yhteys oli afrikkalaistaustaisilla, joka oli myös lineaarisessa regressiomallissa voimakkain selittävä muuttuja. Muissa kuin kaupunkimaisissa kunnissa yhteyttä ei esiinny. Tämän tutkielman perusteella ei voida päätellä, miksi yhteys on olemassa ainoastaan kaupunkimaisissa kunnissa. Tähän tutkielmaan pätevät samat kuin aiemmassa tutkimuksessa esitetyt johtopäätökset, että maahanmuuttajien yhteys rikollisuuteen voi selittyä joko sillä, että maahanmuuttajat tosiasiallisesti tekevät muita enemmän rikoksia, tai sillä, että yhteiskunta kohtelee maahanmuuttajia eri tavalla, jolloin he päätyvät rikostilastoihin muita enemmän. Joka tapauksessa maahanmuuttajien rikollisuutta käsittelevälle jatkotutkimukselle on tarvetta niin teoreettisessa kuin empiirisessäkin mielessä.

Käsittelen myös tutkimuseettisiä kysymyksiä aiheen arkaluonteisuuden ja akateemisen vapauden näkökulmasta. Vähemmistöihin liittyvien negatiivisten ilmiöiden tutkiminen saatetaan kokea vähemmistöjä leimaavana, jolloin tutkijat päätyvät itsensensuuriin tai eivät suostu tutkimaan aihetta ympäristön painostuksen takia. Tieteen ydintehtävä on kuitenkin tuottaa tietoa aiheesta kuin aiheesta. Rikostorjunnan kannalta on tärkeää ottaa huomioon kaikki rikollisuuteen liittyvät piirteet.

Avainsanat: etnisuus, evoluutiopsykologia, feminismi, kriminologia, maahanmuutto, raiskaus, rikollisuus, rikostilasto, tutkimusetiikka, väestörakenne

Sisällys

1	Johdanto	5
2	Evoluutiopsykologinen viitekehys	7
2.1	Luonnonvalinnan aiheuttama evoluutio	8
2.1.1	Evoluution perusteet	8
2.1.2	Evoluutiivisen analyysin peruskäsitteet	10
2.1.3	Kädelliset ja ihmislajin evoluutio	11
2.2	Seksuaalivalinta	17
2.2.1	Seksuaalivalinnan lähtökohdat	17
2.2.2	Ihmisen pariutumiskäyttäytyminen	19
3	Feministinen viitekehys	22
3.1	Feminismin historia	22
3.2	Feministisen analyysin peruskäsitteet	25
3.3	Seksuaalinen väkivalta ja raiskaus	27
4	Aikaisempaa tutkimusta maahanmuuttajarikollisuudesta	28
5	Tutkimusasetelma	39
5.1	Tilastollisen tutkimuksen lähtökohdat	39
5.2	Aineisto	40
5.3	Menetelmät	42
5.4	Tutkimukselliset haasteet	44
5.4.1	Tilastolliset haasteet	44
5.4.2	Tutkimuseettiset haasteet	46
6	Tulokset	54
6.1	Raiskausrikosten määrä kunnissa	54
6.2	Kuntien etninen väestörakenne	56
6.2.1	Suomalaiset ja ulkomaalaiset yhteensä	56
6.2.2	Eurooppalaiset	59
6.2.3	Aasialaiset	60
6.2.4	Afrikkalaiset	62
6.2.5	Amerikkalaiset	63
6.2.6	Oseanialaiset	64
6.2.7	Tuntematon	66

6.3	Etnisen väestörakenteen tilastollinen yhteys raiskausrikosten määrään	67
6.3.1	Lineaarisen yhteyden tarkastelu	67
6.3.2	Lineaarisen regressiomallin rakentaminen	71
7	Johtopäätökset	75
	Lähteet	81

1 Johdanto

Yhteiskunnassa tällä hetkellä tuskin on muita niin voimakkaita tunteita herättäviä puheenaiheita kuin seksuaalirikollisuus ja maahanmuutto. Nämä kaksi aiheet eivät suoranaisesti liity toisiinsa, mutta aiheet usein kietoutuvat toisiinsa poliittisessa keskustelussa. Poliittinen maahanmuuttokeskustelu voidaan jaotella neljään diskurssiin: talous-, ihmisoikeus-, turvallisuus- ja nationalistinen diskurssi. Positiivisena ilmiönä maahanmuutto nähdään hegemonisessa asemassa olevassa talousdiskurssissa, jossa maahanmuutto nähdään kansantaloudellisesti hyödyllisenä ja välttämättömänä asiana. Neutraalina ilmiönä maahanmuutto nähdään ihmisoikeusdiskurssissa, jossa vedotaan kaikille ihmisille kuuluviin ihmisoikeuksiin. Negatiivisena ilmiönä maahanmuutto nähdään nationalistisessa ja turvallisuusdiskurssissa. Ensimmäisessä korostetaan maahanmuuttajien sopeutumattomuutta suomalaiseen yhteiskuntaan. Jälkimmäisessä korostetaan maahanmuuttajien aiheuttamaa konkreettista uhkaa, kuten rikollisuutta. (Herneaho 2018.)

Maahanmuuttajien rikollisuus ei kuitenkaan ole ainoastaan poliittinen kysymys vaan myös tieteellinen. Rikollisuus on yleisesti yksi yhteiskuntatieteiden keskeisimmistä tutkimuskohteista. Kun maahanmuutto on yleistynyt, on myös yleistynyt maahanmuuttajien ja eri etnisyyksien rikollisuuden tutkimus. Erityisesti maahanmuuttajien yhteys väkivalta- ja seksuaalirikoksiin on yhtäältä tunnettu ilmiö mutta toisaalta myös kiistelty aihe. Aiheen on väitetty olevan niin arkaluonteinen, että tiedeyhteisössä esiintyy itsesensuuria siten, että tutkijat eivät suostu tutkimaan aiheet, eivätkä rahoittajat suostu rahoittamaan aiheen tutkimusta (esim. Savolainen 2023). Myös keskustelukulttuurista on viime aikoina oltu huolissaan. Tietyt aiheet koetaan sellaisiksi, että niistä ei uskalleta käydä avointa keskustelua edes yliopistoissa. Vaikeina aiheina on pidetty erityisesti maahanmuuttoa, monikulttuurisuutta ja etnisyyttä. (Puustinen & Marjokorpi 2023.)

Tässä tutkielmassa tutkin raiskausrikosten määriä Suomen kunnissa. Tutkin ensinnäkin, miten kunnat eroavat toisistaan sen suhteen, miten paljon niissä on ilmoitettu raiskausrikoksia. Toisekseen tutkin, miten kunnat eroavat toisistaan sen suhteen, miten paljon niissä on miehiä eri etnisistä taustoista. Kolmanneksen tutkin, onko kunnan etnisen väestörakenteen ja raiskausrikosten määrän välillä tilastollinen yhteys. Raiskauksen tieteelliseen selittämiseen voidaan hyödyntää samoja teorioita kuin rikollisuuteen yleisesti. Rikollisuutta selitetään muun muassa yksilöiden ominaisuuksilla, sosiaalisella ympäristöllä ja kasvu-ympäristöllä (kts. Kivivuori 2013). Raiskauskirjallisuudessa kuitenkin korostuu erityisesti kaksi viitekehystä:

evoluutiopsykologinen ja feministinen. Viitekehykset myös tyypillisesti esitetään kirjallisuudessa siten, että ne olisivat keskenään ristiriitaisia tai kilpailevia. (Anderson 2017.)

Evoluutiopsykologian tieteenfilosofisena tavoitteena on osoittaa, että ihmistieteellisiä ilmiöitä voi ja tulee tarkastella evoluutiobiologisen viitekehyksen avulla. Evoluutiopsykologinen viitekehys ei suoranaisesti pyri kilpailemaan muiden teoreettisten viitekehysten kanssa, vaan pikemminkin tarjoaa metateorian, joka yhdistää kaikki muut teoriat. Yhdistäminen tapahtuu jakamalla selitysmallit proksimaattisiin ja ultimaattisiin selityksiin. Perusideana on, että ihmistieteet yleisesti ottaen tutkivat ilmiöitä proksimaattisella tasolla eli yksilön elinkaaren aikana esiintyvillä asioilla, esimerkiksi oppimisprosessin seurauksena tai fysiologisilla ominaisuuksilla. Evoluutiopsykologiassa ajatellaan, että pelkät proksimaattiset selitykset eivät selitä ilmiöitä kokonaan, vaan proksimaattisilla ilmiöillä usein on jokin evolutiivinen eli ultimaattinen tarkoitus. Ultimaattinen tarkoitus tyypillisesti liittyy siihen, miten jokin elion ominaisuus tai käyttäytymismalli vaikuttaa elion kykyyn selviytyä tai lisääntyä. (Tooby & Cosmides 2015.) Näin ollen kaikkia feministisenkin viitekehyksen esittämiä väitteitä ja oletuksia tulee arvioida evoluutiobiologisten oletusten näkökulmasta (esim. Vandermassen 2011).

Tutkielmani etenee siten, että luvussa kaksi käsittelen evoluutiopsykologisen viitekehyksen keskeisimpiä teorioita: luonnonvalintaa ja seksuaalivalintaa. Luonnonvalinta auttaa ymmärtämään, miten ensinnäkin ihmislaji on kehittynyt sekä toisekseen, miten evolutiivinen lähihistoria on saanut aikaan lajin sisäisen etnisen monimuotoisuuden. Seksuaalivalinta auttaa ymmärtämään miesten ja naisten erilaisia ominaisuuksia sekä käyttäytymistä pariutumisessa, joista äärimmäisenä ilmiönä on raiskaaminen. Luvussa kolme käsittelen feministisen viitekehyksen lähtökohtia. Feministit kiinnittävät huomiota miesten ja naisten väliseen valtaepätasapainoon niin yksityiselämässä kuin yhteiskunnallisessa elämässä. Erityisesti seksuaalisuuteen ja lisääntymiseen liittyvät aiheet ovat keskiössä feminismissä, joten feministisessä kirjallisuudessa keskeisinä keskustelunaiheina ovat seksuaalinen väkivalta ja raiskaus. Luvussa neljä esittelen aikaisempaa maahanmuuttajarikollisuuteen liittyvää tutkimusta. Luvussa viisi esittelen tässä tutkielmassa käyttämäni aineistoa ja menetelmiä sekä lisäksi tutkielmaan liittyviä tilastollisia ja eettisiä haasteita. Luvussa kuusi raportoin saamani tulokset. Luvussa seitsemän esittelen tutkielmani keskeiset teoreettiset ja empiiriset johtopäätökset.

2 Evoluutiopsykologinen viitekehys

Bussin (2019, 37–43) mukaan evoluutiopsykologinen viitekehys voidaan havainnollistaa hierarkkisenä systeeminä, jossa on neljä tasoa. Eri tasot rakentuvat siten, että ylhäällä on abstraktit ja yleiset teoriat ja alhaalla on konkreettiset ja yksityiskohtaiset hypoteesit ja ennusteet. Ylin taso on laajin ja yleisin teoria eli luonnonvalinnan aiheuttama evoluutio. Toinen taso on siitä johdetut yksityiskohtaisemmat teoriat, joita ovat muun muassa loinen-isäntä-koevoluutio, vastavuoroisen altruismin teoria sekä parentaalisen panostuksen ja seksuaalivalinnan teoria. Kolmas taso on toisen tason teorioista johdetut hypoteesit. Neljäs taso on hypoteeseistä johdetut ennusteet.

Toinen tapa jäsentää evoluutiopsykologista viitekehystä on Tinbergenin neljä kysymystä. Nikolaas Tinbergen (1963) kirjoitti artikkelissaan, että biologit keskittyvät tutkimuksessaan eri ongelmiin. Tinbergen luokitteli ongelmat neljään luokkaan: mekanismi, selviytymisarvo, ontogenia, evoluutio. Näihin ongelmiin voidaan viitata esittämällä neljä kysymystä: (1) Miten se toimii? (2) Mitä varten se on? (3) Miten se kehittyi yksilön elinkaaren aikana? (4) Miten se kehittyi lajinkehityksen aikana? Tinbergen itse oli kiinnostunut käyttäytymisestä, mutta hänen kysymyksensä soveltuvat mihin tahansa elävien (joissain tapauksissa myös elottomien) olioiden ominaisuuteen. Ongelmista mekanismi ja selviytymisarvo ovat nykyhetken ongelmia. Ontogenia ja evoluutio ovat historiallisia ongelmia. (Bateson & Laland 2013.)

Tinbergenin ydinoivallus on, että kysymykset eivät ole vaihtoehtoisia tai kilpailevia vaan täydentäviä. Jokin ominaisuus voidaan ymmärtää täysin vasta sitten, kun jokaiseen kysymykseen on vastattu. Kysymykset voidaan esittää nelikenttänä, jossa yhtenä ulottuvuutena on jaottelu proksimaattisiin ja ultimaattisiin kysymyksiin, ja toisena ulottuvuutena on jaottelu nykyhetken ja menneisyyteen. Mekanismi on proksimaattinen ja nykyhetken kysymys, johon vastataan kuvailemalla ominaisuuden anatomiaa ja fysiologiaa. Selviytymisarvo on ultimaattinen ja nykyhetken kysymys, johon vastataan kuvailemalla, miten ominaisuus vaikuttaa selviytymiseen ja lisääntymiseen. Ontogenia eli yksilönkehitys on proksimaattinen ja historiallinen kysymys, johon vastataan kuvailemalla ominaisuuden ilmenemistä yksilön eri kehitysvaiheissa. Evoluutio on ultimaattinen ja historiallinen kysymys, johon vastataan kuvailemalla ominaisuutta aiemmissa eliömuodoissa. (Nesse 2013.)

2.1 Luonnonvalinnan aiheuttama evoluutio

2.1.1 Evoluution perusteet

Evoluutio viittaa ajassa tapahtuvaan muutokseen elävissä olioissa. Nykyaikainen evoluutioteoria on rakennettu geenien ja geenimuotojen eli alleelien ympärille. Geenit saavat aikaan yksilöillä ilmeneviä ominaisuuksia. Yksilön geneettistä kokonaisuutta kutsutaan genotyyppiä. Yksilön havaittavien ominaisuuksien kokonaisuutta kutsutaan fenotyyppiä. Genotyyppiä tapahtuneista muutoksista seuraa fenotyyppiä esiintyviä muutoksia. Geenit sijaitsevat soluissa DNA:n muodossa, ja yksilöt muodostuvat lukuisista soluista. Evoluutio suppeassa mittakaavassa tarkoittaa solujen DNA:ssa tapahtuvaa muutosta, joka siirtyy solun jälkeläisille. Evoluutio laajassa mittakaavassa tarkoittaa solujen katkeamatonta neljän miljardin vuoden mittaista ketjua, jossa pienet yksittäiset muutokset kasautuvat toistensa päälle ja tuottavat nykyään havaittavan eliökunnan monimuotoisuuden. (Weiss & Buchanan 2023, 41–42.)

Evoluution mekanismeja ovat mutaatio, geenivirta, geneettinen ajautuminen sekä luonnonvalinta. Mutaatio tarkoittaa DNA-sekvenssissä tapahtuneita sattumanvaraisia muutoksia. Mutaatio saa aikaan uutta vaihtelua eliöissä. Geenivirta tarkoittaa geenien siirtymistä paikasta toiseen, kun yksilöt tuottavat jälkeläisiä muualla kuin synnyinpaikallaan. Geneettinen ajautuminen viittaa kaikkiin sattumanvaraisiin tekijöihin, jotka saavat aikaan geenifrekvenssien muuttumista populaatiossa. Luonnonvalinta viittaa kaikkiin ei-sattumanvaraisiin tekijöihin, jotka saavat aikaan geenifrekvenssien muuttumista populaatiossa. Negatiivinen valinta tarkoittaa, että mutaatio aiheuttaa yksilössä ominaisuuden, joka heikentää sen lisääntymismenestystä, jolloin geeni harvenee populaatiossa. Positiivinen valinta tarkoittaa, että ominaisuus parantaa yksilön lisääntymismenestystä, jolloin geeni yleistyy populaatiossa. (Weiss & Buchanan 2023, 42–43.) Luonnonvalinta muodostuu kolmesta oletuksesta: (1) yksilöiden välillä esiintyy vaihtelua niiden ominaisuuksissa, (2) vaihtelu periytyy vanhemmilta jälkeläisille ja (3) ominaisuudet vaikuttavat siihen, miten paljon eri yksilöt tuottavat jälkeläisiä. (Sedlacek 2022, 5–6.)

Biologian osa-alueita, joiden tehtävänä on systematisoida eliökunta hierarkkiseen järjestelmään, kutsutaan systematiikaksi ja taksonomiaksi. Vakiintuneita kategorioita yleisimmistä yksityiskohtaisimpaan ovat ainakin kunta (*kingdom*), pääjakso (*phylum*), luokka (*class*), lahko (*order*), heimo (*family*), tribus (*tribe*), suku (*genus*) sekä laji (*species*). Kategorioita voidaan luoda enemmän lisäämällä etuliitteitä, esimerkiksi ylälahko tai alalaji.

Jokainen laji nimetään kaksiosaisesti kertomalla ensin suku ja toiseksi laji. Ihminen (*Homo sapiens*) kuuluu Homo-sukuun, hominini-tribukseen, isot ihmisapinat -heimoon (*Hominidae*) sekä kädelliset-lahkoon (*Primates*). Jonkin kategorian eliöjoukolle annettua nimeä kutsutaan taksoniksi, esimerkiksi *Homo sapiens* on lajikategorian taksoni. Uuden taksonin rakentaminen noudattaa seuraavaa kaavaa: (1) tunnistetaan yksilö, (2) määritetään yksilön ominaisuudet mahdollisimman tarkasti sekä (3) luokitellaan samankaltaiset yksilöt yhdeksi taksoniksi. Se, mitkä ominaisuudet ovat olennaisia luokittelussa, riippuu siitä, minkä kategoriatason taksonia ollaan määrittelemässä; mitä alemmas mennään hierarkiassa, sitä enemmän saman taksonin yksilöt muistuttavat toisiaan. Keskeisin kategoria systematiikassa on laji. Lajille on olemassa lukuisia erilaisia määritelmiä. Tyypillisesti lajimääritelmät korostavat lisääntymiseen liittyvien ominaisuuksien tärkeyttä: saman lajin yksilöt kykenevät lisääntymään keskenään. Kaikkiin lajimääritelmiin myös sisältyy ajatus haarautuvasta lajiutumisesta: yksi laji jakautuu kahdeksi, jotka haarautuvat edelleen uusiksi lajeiksi. Allopatrisella lajiutumisella tarkoitetaan sitä, että jonkin lajin yksilöt leviävät maantieteellisesti siten, että eri populaatioiden välillä ei esiinny geenivirtaa. Tällöin muut evoluution mekanismit muokkaavat populaatioiden genetiikkaa siten, että ajan kuluessa uuden ja alkuperäisen populaatioiden yksilöt eivät enää pysty lisääntymään keskenään. (Uluutku & Wood 2023, 55–63.)

Populaatiolla tarkoitetaan yksikköä, jonka sisällä suurin osa paritteluista tapahtuu. Keskeisin jakava tekijä populaatioiden välillä on maantieteellinen sijainti; on todennäköisempää saada parittelukumppani läheltä kuin kaukaa. Ihmisen parinvalintaan vaikuttavat muutkin tekijät kuin pelkästään sijainti, kuten etnisuus, kieli, uskonto ja sosioekonominen asema. Populaatiot muodostuvatkin pienemmistä alapopulaatioista. Populaatorakenteeksi kutsutaan sitä, minkälaisista alapopulaatioista populaatiot muodostuvat. Populaatiogenetiikassa tutkitaan populaatioiden sisäistä geneettistä vaihtelua sekä populaatioiden välistä vaihtelua. Evoluution mekanismit vaikuttavat populaatioiden genetiikkaan eri tavoilla. Populaation sisällä vaihtelua kasvattavat mutaatiot ja geenivirta, ja geneettinen ajautuminen vähentää vaihtelua. Populaatioiden välillä vaihtelua kasvattavat mutaatiot sekä geneettinen ajautuminen, ja geenivirta vähentää vaihtelua. Luonnonvalinta voi toimia joko vaihtelua lisäävänä tai vähentävänä voimana niin populaatioiden sisällä kuin välillä. Yleisenä pääsääntönä on, että maantieteellisesti lähekkäin olevat populaatiot ovat myös geneettisesti lähempänä toisiaan kuin maantieteellisesti toisistaan kaukana olevat populaatiot. (Relethford 2023, 73–79.)

2.1.2 Evolutiivisen analyysin peruskäsitteet

Kelpoisuus (*fitness*) viittaa yksilöiden eroon siinä, miten menestyksekkäästi ne onnistuvat siirtämään omat alleelinsa seuraavaan sukupolveen. Yksilö voi maksimoida oman kelpoisuutensa erilaisin suurin ja epäsuorin tavoin. Suorat tavat liittyvät luonnonvalintaan ja seksuaalivalintaan. Yksilöllä voi olla ominaisuuksia, jotka auttavat sitä selviytymään ja täten lisäämään mahdollisuuksia jälkeläisten tuottamiseen, tai yksilöllä on ominaisuuksia, joita vastakkainen sukupuoli himoitsee ja täten onnistuu houkuttelemaan parittelukumppaneita itselleen. Epäsuorat tavat liittyvät käyttäytymiseen, jossa yksilö ei itse tuota jälkeläisiä vaan parantaa omaa kelpoisuuttaan vaikuttamalla toisten yksilöiden käyttäytymiseen. Darwin (1859) oli kiinnostunut lähinnä suorista tavoista. Epäsuorat tavat nosti keskusteluun Hamilton (1964), kun hän kehitti kattavan kelpoisuuden (*inclusive fitness*) teorian. Teoria tarjoaa selityksen sille, miksi yksilöt joskus saattavat ryhtyä sellaiseen sosiaaliseen käyttäytymiseen, mikä heikentää heidän omaa selviytymistään tai lisääntymistään. (Fitzgerald 2020.)

Eliöt kohtaavat olemassaolonsa aikana tilanteita, joita kutsutaan adaptiivisiksi ongelmiksi. Adaptiivisilla ongelmilla viitataan tilanteisiin, jotka suorasti tai epäsuorasti vaikuttavat eliön kelpoisuuteen. Tilanteet ovat niin toistuvia, että ne muodostavat säännöllisen vaikutuksen eliöön. Tilanteiden ja eliön käyttäytymisen välillä on kausaalinen suhde. Tilanteen aikaansaama käyttäytyminen on ainakin osittain perinnöllistä, mikä johtaa siihen, että seuraaviin sukupolviin siirtyy niiden yksilöiden geneettinen materiaali, jotka onnistuvat ongelman ratkaisemisessa parhaiten. Laajasti ymmärrettynä kaikkien eliöiden adaptiivinen ongelma on lisääntyminen. Lisääntyminen on kuitenkin liian epämääräinen ongelma, joten on mielekkäämpää jakaa se pienempiin ja yksityiskohtaisempiin ongelmiin. Ihmisellä adaptiiviset ongelmat liittyvät erityisesti vanhemmuuteen, elinkiertooppiirteisiin, sekä yhteistyöhön ja kilpailuun muiden kanssa. Näitä kutsutaan keskitason evolutiivisiksi teorioiksi. (Brase 2020.)

Evoluutio tuottaa eliöille kolmenlaisia lopputuloksia: sopeutumia (*adaptation*), sivutuotteita (*byproduct*) ja sattumia (*noise*). Sopeutumien ovat morfologisia, fysiologisia ja psykologisia ominaisuuksia, jotka ovat kehittyneet jonkin adaptiivisen ongelman ratkaisemiseen. Sopeutumilla on jokin selviytymiseen tai lisääntymiseen liittyvä tarkoitus eliölle. Sivutuotteet ovat sopeutumien sivuvaikutuksia. Sivutuotteet voivat olla muuten samanlaisia ominaisuuksia kuin sopeutumien, mutta ne eivät ole kehittyneet minkään adaptiivisen ongelman ratkaisemiseen. Siitä huolimatta sivutuotteillakin voi olla vaikutus yksilön kelpoisuuteen, vaikka niillä ei ole samanlaista tarkoitusta kuin sopeutumilla. Sattumat ovat sopeutumissa ja

sivutuotteissa esiintyvää vaihtelua, jolla ei ole mitään tarkoitusta. Sattumalla tosin voi olla vaikutus kelpoisuuteen. Esimerkiksi napanuora on sopeutuma, jolla on selvä biologinen tarkoitus. Napanuoran sivutuotteena ihmisillä on napa, jolla ei ole tarkoitusta. Sattumaa on jokaisen yksilön erilainen navan yksityiskohtainen muoto ja ulkonäkö, jolla ei myöskään ole tarkoitusta. (Al-Shawaf, Lewis, Barbaro & Wehbe 2020.)

Psykologisia sopeutumia kutsutaan kehittyneiksi psykologisiksi mekanismeiksi. Kognitiivisen vallankumouksen jälkeen ihmisen mieltä ryhdyttiin tarkastelemaan informaatiota käsittelevien mekanismien kokoelmana. Psykologiset mekanismit muodostuvat kolmesta osasta: syöte, käsittely ja tuloste. Syöte viittaa informaatioon, jonka ihminen vastaanottaa ympäristöstään. Käsittely viittaa algoritmeihin, päättelysääntöihin ja muihin laskennallisiin menetelmiin, joiden avulla ihminen käsittelee informaatiota. Tuloste viittaa lopputulokseen, jonka syöte ja käsittely saavat aikaan. Tuloste voi olla fysiologinen vaste tai se voi ilmetä käyttäytymisenä. Sopeutumien ovat kehittyneet jonkin adaptiivisen ongelman ratkaisemiseksi, joten syötteen perusteella eliö tunnistaa jonkin adaptiivisen ongelman läsnäolon. Tuloste on konkreettinen toimenpide, joka auttaa eliötä ratkaisemaan ongelman. (Lewis, Al-Shawaf, Thompson & Buss 2020.)

2.1.3 Kädelliset ja ihmislajin evoluutio

Nisäkkäiden luokkaan kuuluu noin 6 400 elossa olevaa lajia, jotka on luokiteltu noin 26 lahkoon. Kädellisten lahko on yksi tunnetuimmista, mutta siitä huolimatta kädellisten määrittelyminen on haasteellista. Tyypillisesti nisäkkäät pystytään luokittelemaan yksittäisten ainutlaatuisten ominaisuuksien perusteella, jolloin taksonit ovat sisäisesti suhteellisen yhdenmukaisia sekä taksonien välillä esiintyy selkeitä eroja. Kädelliset sen sijaan on sisäisesti hyvin monimuotoinen taksoni, ja kädellisillä on hyvin vähän ainutlaatuisia ominaisuuksia, joita ei esiintyisi muilla nisäkkäillä¹. Kädellisten määrittelyssä korostetaan monien ominaisuuksien yhdistelmiä, jotka erottavat kädelliset muista nisäkkäistä, kuten raajojen luustoon, hermoston ja elinkiertoon liittyviä piirteitä. (McGraw 2023, 277–278.)

Kädelliset kehittyivät nykykäsityksen mukaan alkukädellisistä (*Plesiadapiformes*), jotka olivat pieniä, nelijalkaisia, ketteriä ja jotka kykenivät kiipeämään ja liikkumaan puustossa.

¹ Suomenkielinen termi ”kädelliset” johtaa helposti ajattelemaan, että kädellisyys olisi sellainen ainutlaatuinen ominaisuus, jonka perusteella kädelliset olisi helposti erotettavissa muista nisäkkäistä. On kuitenkin muistettava, että monissa muissa kielissä lahkon nimi on johdettu latinan kielen sanasta *primas*, joka tarkoittaa ensisijaista, tärkeintä ja pääasiallista – tai suomalaisittain ajateltuna ”priimaa”. Linnaeuksen perusteena nimitykselle oli, että kädelliset ovat tärkeimpiä eliöitä. Lahkon nimi on englanniksi *primates*, ranskaksi *les primates*, saksaksi *die Primaten*, ruotsiksi *primater* ja venäjäksi *npumamy*.

Näillä eliöillä oli pitkä häntä, pitkä teräväkärkinen kuono, pienet aivot sekä viisijäseniset kädet ja jalat, joissa oli sorkat. Ruokavalio koostui pääsääntöisesti hyönteisistä.

Tämänkaltaisista varhaisista nisäkkäistä kehittyivät sekä eliöitä, jotka erikoistuivat liikkumaan muualla kuin puissa, että eliöitä, jotka erikoistuivat elämään puissa. Jälkimmäisistä kehittyivät kädelliset, ja puussa eläminen selittää osan kädellisten ominaisuuksista. Kädellisillä edelleen on viisijäseniset kädet ja jalat mutta poikkeuksellinen kyky tarttua niillä. Kädet ja varpaat ovat kädellisillä suhteellisen pitkiä sekä niiden liikkuvuus on suurta. Sorkat ovat vaihtuneet kynsiksi. Kädellisillä kyynärluu ja varttinäluu ovat pysyneet eriytyneinä ja solisluu on säilynyt, mitkä omilta osiltaan edistävät yläraajojen liikkuvuutta. Kädellisillä esiintyy erilaisia keinoja liikkumiseen nelijalkaisuudesta (*quadrupedalism*) kaksijalkaisuuteen (*bipedalism*) ja roikkumisesta hyppimiseen. Näistä huolimatta kädellisillä on yhteinen muista nisäkkäistä poikkeava taipumus omaksua pystyasento siten, että selkäranka on kohtisuoraan maahan nähden. Myös nelijalkaiset kädelliset ajoittain nousevat pystyasentoon esimerkiksi ruokaillessaan tai sosiaalisissa tilanteissa. Lisäksi nelijalkaisten kädellisten askellus poikkeaa muista nelijalkaisista nisäkkäistä. Nisäkkäitä, jotka täyttävät kaikki kädellisten minimivaatimukset, kutsutaan aitokädellisiksi (*Euprimates*). (McGraw 2023, 279–282.)

Kädellisten hermostoon ja pääkalloon liittyvät piirteet heijastavat erityisesti kädellisten heikentynyttä hajuaistia ja vahvistunutta näköaistia. Kädellisten nenäontelo on pienentynyt, jolloin samalla on vähentynyt solujen määrä, jotka vastaanottavat hajuja ja jotka kuljettavat signaaleja aivoihin. Leukojen ulkonevuus on vähentynyt. Kädellisten silmäkuopat ovat siirtyneet pääkallon sivuilta eteen. Silmäkuopat ovat asettuneet siten, että ne ovat pystysuorassa pääkalloon nähden. Nämä kaksi muutosta ovat saaneet aikaan sen, että kädelliset kykenevät katsomaan molemmilla silmillään samaa kohdetta, mikä taas tarkoittaa kolmiulotteista näkemistä, joka on ollut hyödyksi puustossa elämisessä. Hampaisto kädellisillä eroaa muista nisäkkäistä siten, että hampaita on keskimäärin vähemmän ja hampaisto ei ole erikoistunut mihinkään tiettyyn suppeaan ruokavalioon. Aivot kädellisillä on keskimäärin 2,3 kertaa suuremmat kuin samankokoisilla ei-kädellisillä. Erityisesti vaativista kognitiivisista tehtävistä vastaava aivokuori on kädellisillä kasvanut. Aivot kuluttavat suuren osan eliön kokonaisenergiasta. Aivojen kasvun kelpoisuushyödyn on arvioitu liittyvän ekologisiin tai sosiaalisiin tekijöihin. (McGraw 2023, 282–284.)

Kädellisten elinkierto- ja elinpiirteet poikkeavat muista nisäkkäistä. Kädellisten raskausaika on suhteellisen pitkä. Kädelliset synnyttävät yhden lapsen kerrallaan. Lapset syntyvät hyvin kehittyneinä, mutta lapset ovat siitä huolimatta täysin riippuvaisia vanhempien hoivasta

pitkän ajan. Kädellisten eri elämänvaiheiden pituus on pitkä, kuten myös elämän pituus kokonaisuudessaan. Kädelliset elävät sosiaalisissa ryhmissä. Erityistä kädellisten sosiaalisuudessa on, että kädelliset muodostavat oman ryhmän sisällä erilaisia yksilöidenvälisiä suhteita. Suuri osa kädellisten elämästä kuuluu eri suhteiden muodostamiseen ja ylläpitoon. Suuret aivot ja korkeat kognitiiviset kyvyt mahdollistavat kädellisten joustavan käyttäytymisen. Kädelliset kykenevät ratkaisemaan monimutkaisia ekologisia ongelmia, tunnistamaan sukulaisia ei-sukulaisista, ajattelemaan symbolisesti, tiedostamaan itsensä, hyödyntämään työkaluja ja muodostamaan ystävyys-suhteita. Suuri osa kädellisten käyttäytymisestä on geneettistä, kuten muillakin nisäkkäillä. Muista nisäkkäistä poiketen merkittävä osa selviytymisen kannalta olennaisesta informaatiosta siirtyy jälkeläisille myös sosiaalisen oppimisprosessin avulla. Toisin sanoen suuri osa käyttäytymisestä on kulttuurillista, eikä kulttuuri ole yksinomaisen ominaisuus ihmisajalle. (McGraw 2023, 284–285.)

Nisäkkäiden aikakauden aluksi kutsutaan dinosaurusten sukupuuttoon liitukauden² ja paleogeenikauden³ vaihteessa noin 66 miljoonaa vuotta sitten. Sukupuuton jälkeen erilaiset nisäkkäät levittäytyivät vapautuneisiin ekologisiin lokeroihin. Mitä vanhemmista nisäkkäistä puhutaan, sitä haasteellisempaa on tehdä johtopäätöksiä sukulaisuussuhteista nykyhetken nisäkkäisiin. Vanhoista eliömuodoista käytetään nimitystä arkaainen (*archaic*), koska niillä ei ole nykyhetken eliömuotojen erikoistuneita ominaisuuksia. Paleoseenilla⁴ esiintyi jo aiemmin mainittuja alkukädellisiä, joiden luokittelu kädellisiksi on kiistanalainen. Paleoseeni päättyi ilmastonlämpenemiseen, josta käytetään nimitystä paleoseenin-eoseenin lämpöhuippu ja josta myös alkoi eoseeni⁵. Eoseenilla alkoi esiintyä selvästi nykyaikaisten eliöiden kantamuotoja. Ensimmäisiä aitokädellisiä olivat Pohjois-Amerikassa, Euroopassa ja Aasiassa eläneet omomyidit (*Omomyoidea*) ja adapidit (*Adapoidea*), jotka olivat levittäytyneet myös Afrikkaan. Ihmiseen johtavan sukulinjan kantamuotoja ovat joko adapidit tai varhaisella oligoseenilla⁶ kadonneet alkuapinat (*Eosimiiiformes*). (Silcox & López-Torres 2023.)

Eoseenin ja oligoseenin vaihteessa alkoi Afrikassa esiintyä ensimmäiset kapeanenäapinat (*Catarrhini*). Kapeanenäapinat jakaantuvat vanhan maailman häntäapinoihin (*Cercopithecoidea*) ja ihmismuotoisiin apinoihin (*Hominoidea*), jotka erkanivat toisistaan

² Mesotsooisen maailmankauden kolmas kausi 144–66 miljoonaa vuotta sitten.

³ Kenotsooisen maailmankauden ensimmäinen kausi 66–23 miljoonaa vuotta sitten.

⁴ Paleogeenikauden ensimmäinen epookki 66–56 miljoonaa vuotta sitten.

⁵ Paleogeenikauden toinen epookki 56–34 miljoonaa vuotta sitten.

⁶ Paleogeenikauden kolmas epookki 34–23 miljoonaa vuotta sitten.

noin 30 miljoonaa vuotta sitten. Ensimmäisiä ihmismuotoisia apinoita esiintyi noin 26 miljoonaa vuotta sitten, ja erityisesti varhaisella mioseenilla⁷ esiintyi runsaasti hominoideja. Ensimmäiset hominoidit siirtyivät Afrikasta Euraasiaan noin 17 miljoonaa vuotta sitten. Aasiassa kehittyivät orangit (*Ponginae*) ja Euroopassa gorillojen, simpanssien ja ihmisten sukulinjat (*Homininae*). (Begun 2023.)

Hominineilla tarkoitetaan kaikkia ihmisen esi-isiä siitä lähtien, kun nykyihmisen sukulinja erosi simpanssien sukulinjasta noin 7–10 miljoonaa vuotta sitten. Erkanemisen jälkeen homininit levittäytyivät ympäri Afrikkaa myöhäisellä mioseenilla ja varhaisella plioseenilla⁸. Homininien historia voidaan jaotella kolmeen vaiheeseen: (1) varhaiset homininit, (2) etelänapinat ja (3) ihmisten (*Homo*-suvun) synty. Varhaisilla hominineilla esiintyi kaksi ihmisen sukulinjalle olennaista sopeutumaa: pienentyneet kulmahampaat, jotka eivät olleet raateluhampaita, sekä kaksijalkaisuus. Ruumiin ja aivojen koko vastasivat likimääräisesti nykysimpanssia. Varhaiset homininit korvautuivat etelänapinoilla (*Australopithecus*) 4,2 miljoonaa vuotta sitten. Etelänapinoilla ei ollut erityisiä ominaisuuksia, mutta hampaisto, pääkallo ja kaksijalkaisuus kehittyivät ihmismäisempään suuntaan. Etelänapinat esiintyivät samaan aikaan ensimmäisten ihmislajien kanssa mutta hävisivät kuitenkin kokonaan noin miljoona vuotta sitten. (Simpson 2023.)

Homo-suvun eroja etelänapinoihin verrattuna ovat suuremmat aivot, erilaiset takahampaat, suurempi ruumiinkoko, suurempi liikkuvuus sekä kyky valmistaa työkaluja ja käsitellä ruokaa. Ensimmäisiä ihmisfossiileja on ajoitettu 2,8 miljoonan vuoden ikäisiksi. Suhteellisen runsaasti ihmisiä esiintyi jo 2 miljoonaa vuotta sitten Itä- ja Etelä-Afrikassa. Samoihin aikoihin ensimmäiset ihmiset levittäytyivät Levanttiin ja kauemmas Aasiaan. Myöhäisen plioseenin ja varhaisen pleistoseenin⁹ ihmiset voidaan jaotella ainakin kolmeen lajiin: *Homo habilis*, *Homo rudolfensis* ja *Homo erectus*. Keski-pleistoseenilla esiintyi *Homo naledi*. Eri taksonien määrittelyssä on epäselvää, mitkä ihmisfossiileissa esiintyvät erot ovat saman lajin sisäistä vaihtelua ja mitkä erot ovat todisteita eri lajien olemassaolosta. Ihmisten luokittelussa erityistä painoarvoa annetaan kasvojen luustolle ja hampaistolle. Pitkäikäisin ja levittäytynein laji oli *H. erectus*, jota esiintyi vielä Itä-Aasiassa 110 000 vuotta sitten, mutta katosi jo

⁷ Neogeenikauden ensimmäinen epookki 23–5 miljoonaa vuotta sitten.

⁸ Neogeenikauden toinen epookki 5–2,6 miljoonaa vuotta sitten.

⁹ Kvartaarikauden ensimmäinen epookki 2 600 000–11 500 vuotta sitten.

aiemmin Afrikasta ja Euroopasta nykyaikaisempien homininien kehittyessä. (Rightmire 2023.)

Pleistoseenin viimeistä 600 000 vuotta kuvastaa erilaisten *H. erectuksen* jälkeisten ihmisten levittäytyminen ympäri Afrikkaa ja Euraasiaa. *Homo heidelbergensis* esiintyi ympäri Afrikkaa ja Eurooppaa. Euroopan heidelberginihmisestä kehittyi neandertalinihmisen (*Homo neanderthalensis*), josta ensimmäiset jäljet ovat noin 200 000 vuoden takaa ja viimeiset jäljet noin 40 000 vuoden takaa. Neandertalit olivat levittäytyneet Keski-Aasiaan asti, mutta Itä-Aasian fossiilit viittaavat neandertaleista poikkeavaan arkaaiseen ihmiseen. Afrikassa heidelberginihmisen johti nykyihmiseen (*Homo sapiens*), josta ensimmäiset jäljet ovat noin 160 000 vuoden takaa. Itä-Afrikasta nykyihminen levittäytyi ensin ympäri Afrikkaa ja sitten Afrikasta ulos. Itä-Aasiaan nykyihminen saapui noin 40 000 vuotta sitten, Australaasiaan noin 35 000–40 000 vuotta sitten ja Eurooppaan noin 45 000 vuotta sitten. Nykyihminen kohtasi levittäytyessään Euraasiaan paikallisia arkaaisia ihmisiä, joiden kanssa nykyihmiset pariutuivat ja lisääntyivät. Neandertalit ovat vaikuttaneet erityisesti eurooppalaisten sekä länsi- ja keskiaasialaisten geeniperimään. Denisovanihmiset ovat vaikuttaneet australaasialaisten perimään. Itäaasialaisten perimään ovat vaikuttaneet toistaiseksi tuntemattomat arkaaiset ihmispopulaatiot. Arkaainen genetiikka nykyihmisissä on määrällisesti suhteellisen vähäistä mutta adaptiivisesti merkittävää. Koska nykyihmiset lisääntyivät laajasti arkaisten ihmisten kanssa, voisi olla perusteltua luokitella kaikki populaatiot saman lajin alalajeiksi. Täten nykyihminen olisi *Homo sapiens sapiens*, ja esimerkiksi neandertalinihmisen olisi *Homo sapiens neanderthalensis*. (Smith & Karriger 2023.)

Evoluution seurauksena ihmispopulaatiot eroavat nykyään toisistaan sen suhteen, mitä ominaisuuksia niissä ilmenee ja miten ominaisuudet ovat jakautuneet populaation sisällä. Erot ovat genetiikan ja ympäristötekijöiden vuorovaikutuksen aiheuttamia. Ihmislajin sisäiseen monimuotoisuuteen voidaan viitata termillä ”rotu”, joka tarkoittaa ihmisten luokittelua yhteisen alkuperän ja havaittujen biologisten tunnusmerkkien perusteella. Rotuun liittyviä yleisiä virhepäätelmiä kuitenkin ovat biologinen ja geneettinen essentialismi. Ensimmäinen viittaa uskomukseen, että rodut ovat luonnollisia luokkia, jotka eroavat toisistaan, koska jokaisella rodulla on jokin tietty geneettinen tai biologinen perusolemus (*essence*). Jälkimmäinen viittaa uskomukseen, että rotu on geneettisesti homogeeninen ihmisluokka ja että rodut eroavat toisistaan fyysisesti, kognitiivisesti ja käyttäytymiseltään ensisijaisesti, koska ne eroavat toisistaan selvästi myös geneettisesti. Molempia uskomuksia pidetään

virheellisinä, koska useimmat ihmisten ominaisuudet muodostavat tasaisen jatkumon, eikä ihmisten jaottelu selkeisiin ja toisistaan erillisiin rotukategorioihin ole perusteltua.

Rodullisesta ajattelusta johtuu, että ihmiset aliarvioivat geneettisen vaihtelun rotujen sisällä sekä yliarvioivat geneettisen vaihtelun rotujen välillä. Totuudenmukaisempaa on hahmottaa populaatiot geneettisesti monimuotoisten yksilöiden kokonaisuutena, joiden välillä esiintyy tilastollisia geneettisiä eroja eikä niinkään kategorisia eroja. (Pobiner 2023, 605–608.)

Rodun lähikäsitteitä ovat etnisyys ja kansakunta (*nation*). Käsitteet ovat merkitykseltään niin lähellä toisiaan, että on mahdotonta käsitellä niitä toisistaan täysin erillisinä ilmiöinä. Kaikki käsitteet viittaavat jonkinlaiseen ihmisyksilöiden kokonaisuuteen, jonka jäseniä yhdistävät jotkin ominaisuudet – tyypillisesti yhteinen alkuperä ja kulttuuri. Käsitteet eroavat toisistaan lähinnä sen suhteen, mille ominaisuuksille missäkin tilanteessa annetaan eniten arvoa.

Kansakunta korostaa poliittiseen organisaatioon kuulumista. Rotu korostaa ihmisten fyysisiä ominaisuuksia. Etnisyys korostaa ihmisten kulttuurisia piirteitä, mutta johonkin etnisyyteen kuulumisen ei ole niin avointa ja vapaata kuin puhtaasti kulttuurisissa ryhmissä. Etnisyys myös toimii jossain määrin ”poliittisesti korrektina” korvikkeena rodulle. Termien tarkka sisältö vaihtelee yhteiskunnasta ja aikakaudesta toiseen. (Fenton 2010, 12–70.)

Evoluution kannalta olennaista on, että kulttuuri noudattaa samoja biologisia lainalaisuuksia; kulttuuri kehittyy ajan kuluessa ja sosiaalinen oppiminen vaikuttaa siihen, miten tehokkaasti yksilöt selviytyvät ja lisääntyvät. Sellaiset opitut käyttäytymismallit, jotka parantavat kelpoisuutta, yleistyvät populaatiossa, ja kelpoisuutta haittaavat harvenevat. Kuitenkin siinä missä biologinen informaatio periytyy ainoastaan vanhemmilta lapsille, kulttuurinen informaatio periytyy vapaammin keneltä ja kenelle tahansa, minkä takia kelpoisuuden kannalta haitallinenkin käyttäytyminen saattaa säilyä hengissä ja levitä. Esimerkiksi elinikäinen vapaaehtoinen selibaatti on ilmeisen haitallinen käyttäytymismalli evolutiivisesti eikä selvästikään periydy biologisesti jälkeläisille, mutta siitä huolimatta selibaattia esiintyy eri aikoina eri puolilla maailmaa. Ihmiset arvioivat psykologisten mekanismien avulla muiden taitoja, menestystä, arvovaltaa ja itsensä kanssa samankaltaisuutta päättääkseen, keneltä kannattaa omaksua käyttäytymistä. Kulttuurin positiivisia puolia on, että se mahdollistaa populaation nopeamman sopeutumisen ympäristöön. Biologisten sopeutumien kehittyminen kestää useita sukupolvia, kun taas kulttuuri voi muuttua välittömästi. Negatiivisia puolia on aineenvaihdunnallisesti kallis keskushermosto. (Chudek, Muthukrishna & Henrich 2015.)

2.2 Seksuaalivalinta

2.2.1 Seksuaalivalinnan lähtökohdat

Seksuaalivalinta on luonnonvalinnan ohella evoluutiota edistävä valintapaine. Kun luonnonvalinta viittaa siihen, miten eliöiden selviytymiskyky vaikuttaa niiden lisääntymiseen, seksuaalivalinta viittaa siihen, miten eliöiden seksuaalinen kilpailukyky vaikuttaa niiden lisääntymiseen. Luonnonvalinta tuottaa sopeutumia, jotka vaikuttavat selviytymiseen ja jotka ovat tyypillisesti samanlaisia molemmilla sukupuolilla. Seksuaalivalinta tuottaa sopeutumia, jotka vaikuttavat parittelukumppanin hankintaan sekä jälkeläisten tuottamiseen ja jotka tyypillisesti ovat erilaisia eri sukupuolilla. Primäärisiä sukupuolisopeutumia ovat sukusoluja tuottavat elimet. Sekundäärisiä sukupuolisopeutumia ovat sellaiset sukupuolittuneet ominaisuudet, jotka eivät ole välttämättömiä lisääntymisen kannalta mutta kuitenkin ovat olennaisia seksuaalisessa kilpailussa. Sekundääriset sukupuolisopeutumit saattavat joissain tapauksissa olla haitallisia eliön selviytymisen kannalta mutta ilman niitä eliö ei onnistuisi parittelemaan ollenkaan. Seksuaalivalinta voidaan jaotella (1) sukupuolen sisäiseen valintaan, jossa saman sukupuolen yksilöt kilpailevat keskenään vastakkaisesta sukupuolesta, sekä (2) sukupuolten väliseen valintaan, jossa yksilöt valikoivat itselleen parittelukumppaneita vastakkaisen sukupuolen yksilöiden keskuudesta. (Atari 2022, 21–23.)

Seksuaalisuuteen liittyviä adaptiivisia ongelmia on ensinnäkin parinvalinta. Kaikkien suvullisesti lisääntyvien eliöiden ongelmana on valita kaikista mahdollisista parittelukumppaneista paras. Yksilöillä on sopeutumana kehittynyt mieltymyksiä, joiden avulla arvioidaan kumppanien laatua, esimerkiksi naiset arvostavat resursseja ja statusta ja miehet arvostavat ulkonäköä. Toisekseen pariutumisen jälkeen ongelmaksi muodostuu sitoutuminen tarpeeksi pitkäksi ajaksi, jotta jälkeläisiä pystytään tuottamaan ja kasvattamaan. Tämän ratkaisemiseksi on kehittynyt rakkaus, joka saa ihmiset kiintymään kumppaniinsa. Lisäksi ihmiset ovat luoneet erilaisia kulttuurisia instituutioita, kuten avioliitto, tukemaan pitkän aikavälin pariutumista. Kolmanneksi ongelmaksi muodostuu uskottomuus pitkäkestoisissa parisuhteissa. Naisen uskottomuus kasvattaa miehen todennäköisyyttä joutua aisankannattajaksi, eli mies saattaa päätyä panostamaan resurssejaan jonkun toisen miehen lapseen. Miehen uskottomuus kasvattaa naisen todennäköisyyttä menettää miehen resurssit, koska mies saattaa panostaa resurssejaan jonkun toisen naisen lapseen. Ratkaisuksi on kehittynyt mustasukkaisuuden tunne, mikä johtaa kumppanin vartioimiseen, jolla pyritään estämään oman kumppanin paritteleminen jonkun toisen kanssa. (Asao 2022, 76–81.)

Yleinen toistuva kaava eläinkunnassa on, että yksi sukupuolista on valikoivampi kumppanin suhteen ja että toinen sukupuolista kilpailee enemmän kumppaneista. Syynä tähän ovat erot siinä, miten paljon resursseja eri sukupuolet panostavat jälkeläisten tuottamiseen. Eroja esiintyy sukusolujen tuottamisessa sekä parentaalisessa panostuksessa. Naaraiden tuottamat suuret munasolut vaativat enemmän resursseja kuin koiraiden tuottamat pienet siittiösolut, joten munasolut ovat harvinaisempia ja arvokkaampia kuin siittiösolut. Parentaalisella panostuksella tarkoitetaan kaikkea vanhemman antamaa panostusta yksittäiselle jälkeläiselle, joka parantaa jälkeläisen selviytymismahdollisuutta. Parentaalinen panostus on nollasummapeliä: panostus yhteen jälkeläiseen on pois joltain toiselta jälkeläiseltä. Naaraiden panostus sisältää hedelmöittymisen, raskausajan sekä imettämisen, joten naaraille kävisi kalliiksi paritella huonolaatuisten kumppanien kanssa. Sen sijaan koiraiden panostus sisältää vähimmillään ainoastaan parittelun ja siittiön luovuttamisen. On kuitenkin tärkeä pitää mielessä, että sukupuolten erot ovat tilastollisia, eivät kategorisia; myös naaraiden välillä esiintyy kilpailua, ja koiraat eivät pariudu kenen kanssa tahansa vaan valikoivat kumppaninsa. (Pazhoohi 2022, 137–138; Archer & Hosken 2020, 4–6.)

Sukupuolierot johtavat sukupuolikonflikteihin, koska sukupuolilla on eriävät intressit jälkeläisten tuottamisen suhteen. Molempien sukupuolten intressejä ei voida kaikissa tilanteissa toteuttaa täysimääräisesti. Miehet pystyvät kasvattamaan kelpoisuuttaan kasvattamalla parittelukumppanien määrää – toisin kuin naiset, joiden lisääntymistahti on rajoittuneempaa. Seksuaalinen konflikti johtaa sukupuolittuneiden ominaisuuksien koevoluutioon; miehet kehittävät sopeutumia, jotka auttavat miehiä hedelmöittämään mahdollisimman paljon munasoluja, ja naiset kehittävät sopeutumia, jotka rajoittavat miesten valtaa lisääntymisessä. (Candolin 2022, 264–266.)

Elinkiertoteorialla tarkoitetaan sitä, että lajien ja yksilöiden välillä esiintyy vaihtelua siinä, miten rajallisia bioenergeettisiä resursseja kohdennetaan eri tehtäviin yksilön elämän aikana. Resursseja tarvitaan ensinnäkin somaattiseen tehtävään, jolla tarkoitetaan kudosten ylläpitoa, korjausta ja kasvua. Toisekseen lisääntymistehtävään, joka voidaan jakaa pariutumiseen ja vanhemmuuteen. Pariutumista varten tarvitaan energiaa kumppanin hankkimiseen ja vartioimiseen sekä sukupuolen sisäiseen kilpailuun. Vanhemmuuteen kohdennetut resurssit liittyvät siihen, miten paljon materiaa tarvitaan, jotta omat jälkeläiset saavuttavat täysikasvuisuuden. Koska eliöllä on useita tehtäviä mutta rajalliset resurssit, resurssien kohdentamisessa on tehtävä vaihtokauppoja; resurssien kohdentaminen yhteen tehtävään on pois joltain toiselta tehtävältä. Eri elinkiertostrategiat esiintyvät jatkumolla, jossa ääripäinä

ovat nopea ja hidas strategia. Nopeaa strategiaa luonnehtivat lyhyt elinikä, suuri jälkeläisten määrä, lyhyt raskausaika, nopea seksuaalinen kypsyys sekä pieni kehon koko. Hidasta strategiaa luonnehtivat pitkä elinikä, vähäinen jälkeläisten määrä, pitkä raskausaika, pitkä raskauksien välinen aika, hidas seksuaalinen kypsyys sekä suuri kehon koko. (Aurelio & Mateo 2022, 213–214.)

Seksuaalisilla strategioilla tarkoitetaan pariutumiseen liittyviä käyttäytymismalleja, joilla ihmiset pyrkivät maksimoimaan kelpoisuutensa. Strategiat voidaan esittää nelikentällä, jossa yhtenä ulottuvuutena on biologinen sukupuoli ja toisena ulottuvuutena on aikaväli. Aikaväli- ulottuvuus viittaa siihen, että ihmiset muodostavat pitkäaikaisia parisuhteita, mutta ihmiset hakevat myös lyhytaikaisia suhteita. Kumppania arvioidaan eri kriteereillä sen perusteella, haetaanko kumppanista pitkäaikaista vai lyhytaikaista kumppania. Miesten haasteita lyhytaikaisessa pariutumisessa on kumppanien lukumäärän kasvattaminen, kustannusten ja sitoutumisen minimoiminen sekä hedelmällisten ja suostuvaisten naisten tunnistaminen. Naisten haasteita ovat välittömien resurssien saaminen, hyvien geenien tunnistaminen ja varakumppanien ylläpito. Pitkäaikaiselta pariutumiselta miehet ja naiset hakevat toisiltaan sitoutumista, laadukkaita geenejä ja hyviä vanhemmuuden taitoja. Niiden lisäksi miesten haasteita ovat varmistuminen isyydestä sekä naisen lisääntymisarvon arvioiminen. Naisten haasteita ovat miesten resurssien varmistaminen itselleen sekä fyysinen suojeleminen. (Buss & Schmitt 2021.)

2.2.2 Ihmisen pariutumiskäyttäytyminen

Tärkein kelpoisuutta kasvattava käyttäytymismalli on korkealaatuisten kumppanien tunnistaminen, joiden kanssa pystyy tuottamaan jälkeläisiä, jotka selviävät ja onnistuvat itsekkin lisääntymään. Koska lisääntyminen on naisille kalliimpaa kuin miehille, naisille on kehittynyt psykologisia mekanismeja, joilla he varmistavat, että lisääntyminen on kannattavaa. Naiset hakevat lyhytaikaisilta kumppaneilta hyviä geenejä sekä pitkäaikaisilta kumppaneilta resursseja ja suojaa. Lyhytaikaisen kumppanin arvioinnissa annetaan suurta painoarvoa ulkonäölle; maskuliiniset kasvot, symmetriset kasvot, limbaalirengas sekä lihaksikkuus kertovat kantajien hyvästä terveydentilasta ja korkeasta testosteronitasosta, ja naisilla on havaittu olevan mieltymys näihin ominaisuuksiin. Pitkäaikaiselle kumppanille ulkonäköön liittyviä mieltymyksiä naisilla on korkeahko rasvaprosentti sekä parta. Kuitenkin tärkeämmässä osassa ovat käyttäytymiseen liittyvät signaalit. Naiset arvioivat miesten varallisuutta, kykyä hankkia varallisuutta itselleen sekä kykyä sijoittaa varallisuus jälkeläisten näkökulmasta järkevästi. Naiset arvioivat myös miesten prososiaalista käyttäytymistä ja

hyväntahtoisuutta, jotka molemmat viestivät uskollisuudesta ja kyvystä muodostaa vakaita parisuhteita. (Sacco, Brown, Boykin, Macchione, Drea & Medlin 2022, 3–12.)

Jotta miehet saavat naisilta suostumuksen paritteluun, miehet voivat mainostaa omaa arvoaan. Koska naisilla on erilaiset mieltymykset lyhytaikaisille ja pitkäaikaisille kumppaneille, myös miesten parinhoukuttelukäytös eroaa sen suhteen, haluavatko miehet lyhytaikaisia vai pitkäaikaisia kumppaneita. Lyhytaikaisen kumppanin houkuttelutaktiikoista keskeisin on dominanssin osoittaminen. Miehet, jotka pääsevät sosiaalisen hierarkian huipulle voittamalla muut miehet kilpailuissa, ovat tyypillisesti menestyneempiä myös pariutumisessa. Toisena houkuttelutaktiikkana toimii erottautuminen muista miehistä jollain tavalla, esimerkiksi ottamalla tarpeettomia vaarallisia riskejä tai osoittamalla poikkeuksellista luovaa älykkyyttä. Kolmas havaittu taktiikka on huumori. Huumoria esiintyy molemmilla sukupuolilla ja myös epäseksuaalisissa tilanteissa, mutta huumorin on havaittu olevan tärkeässä osassa, kun naiset arvioivat mahdollisen kumppanin laatua. Pitkäaikaisen kumppanin saamiseksi miehet voivat mainostaa materiaalisia ja ajallisia resurssejaan, joita he pystyisivät panostamaan naisen jälkeläisiin. Resurssien lisäksi miehet voivat yleisesti mainostaa omaa hyväntahtoista ja altruistista persoonallisuuttaan sekä kykyään uskollisuuteen ja tahtoaan yksiavioisuuteen. (Brown, Boykin, Drea, Macchione, Medlin & Sacco 2022, 57–71.)

Jos mies ei kykene saamaan suostumusta naiselta paritteluun, mies voi yrittää painostaa naista parittelemaan. Seksuaalinen painostus voidaan jaotella kolmeen osaan: (1) parittelusta kieltäytyvien naisten pelottelu ja rankaiseminen, (2) naisten häirintä toistuvilla paritteluyrityksillä sekä (3) pakotettu parittelu, jossa mies käyttää voimaa paritellakseen naisen kanssa. (Holub & Gavin 2022, 144.) Termiä ”pakotettu parittelu” (*forced copulation*) käytetään erityisesti biologisessa kirjallisuudessa. Termillä viitataan sellaiseen paritteluun, jota jompikumpi osapuolista ei ole hyväksynyt. Biologisessa kirjallisuudessa tehdään tietoisesti erottelu pakotetun parittelun ja raiskauksen välille. Termiä pakotettu parittelu käytetään, kun puhutaan muista eläimistä kuin ihmisistä. Raiskaus viittaa nimenomaan ihmislajilla tapahtuviin pakotettuihin paritteluihin¹⁰. Raiskaus käsitteenä sisältää enemmän kuin pelkästään itse pakotetun parittelun. Raiskaukseen sisältyy moraalinen, poliittinen ja juridinen ulottuvuus. Raiskauskirjallisuudessa ei yleisesti ottaen olla kiinnostuneita

¹⁰ Tässä tutkielmassa termejä käytetään synonyymeinä.

raiskauksen kelpoisuusvaikutuksista, vaan raiskausta käsitellään väkivaltana. Raiskaus on myös useissa valtioissa säädetty rikokseksi. (Gowaty 2019, 447–448.)

Raiskauksia on todettu esiintyvän ainakin hyönteisillä, sammakkoeläimillä, matelijoilla, kaloilla ja kädellisillä. On olemassa kaksi lajia, joita käytetään esimerkkeinä siitä, että eliöillä voi olla sopeutuvia raiskaamiseen: tummavyöskorpionikorento (*Panorpa vulgaris*) ja borneonoranki (*Pongo pygmaeus*). Tummavyöskorpionikorenoilla on erityinen elin, jota ne käyttävät raiskaamiseen. Korentojen ensisijainen lisääntymisstrategia on saada naaraan suostumus paritteluun tarjoamalla materiaallinen lahja. Jos koiras ei onnistu tässä, se raiskaa naaraan. Borneonorankikoirailla ilmenee kahta erilaista fenotyyppiä. Yksi on huomattavasti suurikokoisempi, liikkuu hitaammin ja ne kykenevät houkuttelemaan suostuvaisia parittelukumppaneja itselleen. Toinen fenotyyppi on pienikokoisempi eikä pärjää sukupuolen sisäisessä kilpailussa suurikokoisen fenotyypin kanssa, joten niiden lisääntymisstrategiana on naaraiden jahtaaminen ja raiskaaminen. Lajienvälinen vertailu johtaa päättämään, että raiskaus on myös ihmislajilla seurausta valintapaineista. Mahdollisia selityksiä on kaksi: joko raiskaus on itsessään sopeutuma, tai raiskaus on jonkin toisen sopeutuman sivutuote. (McKibbin, Shackelford, Goetz & Starratt 2008, 103–104.)

Raiskaukset voidaan jaotella viiteen luokkaan: (1) heikossa asemassa olevat miehet, (2) erikoistuneet raiskaajat, jotka saavat tyydytystä väkivaltaisesta seksistä, (3) opportunistiset raiskaajat, (4) korkean parittelupanostuksen raiskaajat ja (5) kumppanin raiskaaminen. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat sellaiset miehet, jotka eivät onnistu houkuttelemaan itselleen suostuvaisia parittelukumppaneita, joten heidän on turvauduttava raiskaamiseen. Raiskaajat ovat yliedustetusti matalasta sosioekonomisesta asemasta, sekä raiskaajilla on havaittu olevan alhainen kasvojen symmetrisyys, mikä viittaa alhaiseen geneettisen laatuun. Toiseen luokkaan kuuluvat miehet, jotka saavat seksuaalista tyydytystä väkivaltaisesta seksistä. Kolmanteen luokkaan kuuluvat miehet, jotka pääsääntöisesti etsivät suostuvaisia kumppaneita mutta saattavat raiskata, jos raiskaamisesta ei ole odotettavissa haittoja. Neljänteen luokkaan kuuluvat aggressiiviset ja dominoivat miehet, joilla on korkea itsetunto ja joilla on tyypillisesti psykopaattisia piirteitä. Tämänkaltaiset miehet pyrkivät parittelemaan mahdollisimman paljon kaikin mahdollisin keinoin – joko suostumuksella tai ilman. Viidenteen luokkaan kuuluvat miehet, jotka raiskaavat kumppaninsa saadessaan tietää, että kumppani on ollut uskoton. Raiskaamalla pyritään varmistamaan siittiökilpailussa, että omat siittiöt hedelmöittävät kumppanin, jotta vältytään aisankannattajaksi joutumista. (McKibbin, Shackelford, Goetz & Starratt 2008, 104–111.)

3 Feministinen viitekehys

Feminismi on yksi viimeisen kolmensadan vuoden keskeisimmistä viitekehysistä.

Feminismin perustan muodostavat seuraavat kaksi uskomusta: (1) naiset ovat olleet ja ovat edelleen epäedullisessa asemassa suhteessa miehiin sekä (2) tämä epäedullinen asema on huono asia ja sitä voidaan ja pitäisi muuttaa. Näiden ydinuskomusten päälle rakentuu suuri määrä erilaisia feministisiä argumentteja, jotka käsittelevät lähestulkoon kaikkea inhimillisen toiminnan eri osa-alueita aina yksilötasolta globaalille tasolle asti. (Hay 2017, xiii.) Tässä luvussa käsitelen feminismin historiaa sekä feministisen analyysin peruskäsitteitä, joita ovat patriarkaatti, seksismi, misogynia, sorto ja valta.

3.1 Feminismin historia

Feminismin historia tyypillisesti jaotellaan kolmeen vaiheeseen: ensimmäisen aallon feminismi (1848–1920), toisen aallon feminismi (1960–1990) ja kolmannen aallon feminismi (1990–). Feministisiä ajatuksia esitettiin jo ennen ensimmäistä aaltoa, mutta nämä ajatukset eivät onnistuneet saamaan aikaan pysyviä poliittisia tai sosiaalisia muutoksia tai filosofisia koulukuntia. (Whipps 2017, 3–4.)

Ennen ensimmäisen aallon alkua naiset olivat toisen luokan kansalaisia, joiden odotettiin rajoittavan elämänsä kotiin ja perheeseen. Naisilla ei ollut äänioikeutta, naiset eivät saaneet toimia luottamustoimissa eivätkä naiset saaneet työskennellä professioissa. Korkeakoulutus oli mahdollista ainoastaan harvalle naiselle, ja köyhät naiset tekivät fyysistä työtä pienellä palkalla. Avioliiton jälkeen nainen menetti vähäisetkin oikeutensa; hänellä ei ollut omistusoikeutta, hän ei saanut pitää omia palkkojaan eikä hän saanut solmia omia sopimuksia. Lähisuhdeväkivalta oli yleistä, ja jos avioero oli ylipäättään mahdollinen, naisella ei ollut oikeuksia lapsiaan kohtaan. Feminismi oli läheisessä vuorovaikutuksessa orjuudenvastaisen liikkeen kanssa, jotka molemmat ottivat vaikutteita klassisen liberalismien ajatuksista itsenäisyydestä, oikeuksista ja henkilökohtaisista vapauksista. Keskiössä oli etenkin äänioikeus. (Whipps 2017, 4–8.)

Äänioikeuden saamisen jälkeen feministinen aktivismi vähentyi, koska monet ajattelivat, että äänestämällä he pystyvät vaikuttamaan tarpeeksi naisten asemaan. Keskustelua käytiin etenkin sen ympärillä, pitäisikö naisten asema olla täysin samanlainen kuin miehillä vai pitäisikö naisille tunnustaa erityisiä oikeuksia. Toisen maailmansodan aikana naiset siirtyivät tekemään töitä, joita aikaisemmin ainoastaan miehet tekivät. Sodan jälkeen elettiin

näennäisesti idyllistä perinteistä elämää. Todellisuudessa tuolloin alkoivat kyttemään erilaiset kansalaisoikeusliikkeet, joihin feminismiin toinen aaltokin kytkeytyi läheisesti. (Whipps 2017, 12–14.)

Feminismin toinen aalto ajoittuu 1960-luvun alkuun. Naiset olivat saaneet poliittisia ja juridisia oikeuksia, mutta he olivat edelleen epäedullisessa asemassa taloudellisesti, sosiaalisesti ja ammatillisesti. Työelämässä sukupuolisyrintä oli tavallista; työpaikat oli jaoteltu sukupuolen mukaan ja naisille maksettiin vähemmän palkkaa. Naimisissa olevat naiset eivät saaneet luottokorttia omiin nimiinsä ja heidän oli vaikea saada lainoja. Raskaudenehkäisy ei ollut mahdollista useimmille naisille, abortti oli laitonta sekä naiset eivät avoimesti puhuneet seksuaalisuudesta. Hyvin toimeentulevien naisten työ oli kotityötä, ja huonosti toimeentulevien naisten työ oli ruumiillista työtä. Seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvat naiset eivät voineet olla avoimia seksuaalisuudestaan. Naisille ei ollut olemassa tukiryhmiä, eikä yhteiskunnassa käyty avointa keskustelua naisten asioista. (Whipps 2017, 14.)

Ensimmäinen aalto ja suuri osa toisesta aallosta oli liberaalifeminismiä. Se otti vaikutteita klassisen liberalismiin filosofiasta, joka korosti yhdenvertaisten mahdollisuuksien ja ihmisoikeuksien tärkeyttä. Liberaalifeministit uskoivat, että naisten epäedullinen asema johtui pääasiassa juridisista esteistä, ja jos nämä esteet poistetaan, naiset olisivat tasa-arvoisia miesten kanssa. Liberaalifeminismi ei kuitenkaan ollut sisäisesti täysin yhtenäinen liike. Jotkut kyseenalaistivat, onko ylipäättään tavoittelemisen arvoista pyrkiä miesten kanssa yhdenvertaiseen asemaan sellaisessa yhteiskunnassa, joka on rakennettu täysin miesten ympärille. Toiset pohtivat yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon (*equality*) merkitystä; tarkoittaako se, että miehet ja naiset ovat samanlaisia vai että miehille ja naisille tyypilliset piirteet ovat keskenään samanarvoisia. Erofeminisminä (*difference feminism*) tarkoitetaan näkemystä, jonka mukaan naisten ja miesten ruumiit ja näkökulmat ovat luonnostaan erilaisia, ja naisille ominaisia arvoja, kuten empatia ja toisista välittäminen, tulisi tukea ja ylistää. (Whipps 2017, 16–18.)

Toisen aallon teorian keskiössä oli jaottelu biologisen sukupuolen (*sex*) ja sosiaalisen sukupuolen (*gender*) välille. Biologinen sukupuoli viittaa sukupuolen biologisiin piirteisiin, ja sosiaalinen sukupuoli viittaa sukupuolen psykologisiin ja kulttuurillisiin piirteisiin. Feministit väittivät, että naisten ja miesten välisestä yhteiskunnallisesta suhteesta ei ole kyse minkäänlaisesta biologisesta välttämättömyydestä. Sen sijaan feministit väittivät, että naiset

opetetaan hyväksymään alistainen rooli syntymästä saakka esimerkiksi erilaisten lelujen, leikkien, televisio-ohjelmien ja uskonnollisten perinteiden avulla. Naiseksi ei siis synnytä vaan tullaan. Naiseksi tuleminen ei tapahdu kenenkään omasta valinnasta vaan (sosiaalinen) naiseus asetetaan naisiin ympäristön toimesta. Toisen aallon iskulauseena oli ”henkilökohtainen on poliittista”. (Whipps 2017, 16, 20.)

Toinen keskeinen teoreettinen näkökulma oli intersektionaalisuus (*intersectionality*). Etnisiin, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvat naiset huomauttivat, että valkoisten, keskiluokkaisten, heteroseksuaalien kotiäitien näkökulma yhteiskuntaan ei ollut sellaisenaan sovellettavissa kaikkiin naisiin. Naiset eivät ole keskenään kaikki samanlaisia, vaan eri naiset kokevat syrjintää muidenkin ominaisuuksiensa perusteella kuin pelkästään naiseuden. Esimerkiksi mustat naiset kokevat kaksinkertaisesti syrjintää, mustat lesbonaiset kokevat kolminkertaisesti ja niin edelleen. Yksilönvapauksiin keskittyvän liberaalifeminismin tilalle tulivat musta feminismi, marxilainen feminismi, anarkistinen feminismi, ekofeminismi ja postkoloniaalinen feminismi. (Whipps 2017, 20–21.)

Feminismin kolmas aalto ajoittuu 1990-luvulle, jolloin puhuttiin feminismin kuolemasta sekä postfeminismistä. Monet kuitenkin edelleen kokivat syrjintää sukupuolensa ja seksuaalisuutensa takia, joten feminismin piti muuttua ottamaan huomioon toista aaltoa kattavammin sukupuolen, seksuaalisuuden ja rodullisen moninaisuuden. Kolmas aalto ei teoreettiselta perustaltaan eronnut merkittävästi toisesta aallosta; keskiössä oli intersektionaalisuus ja postkolonialismi. Feminismi yleistyi maailmanlaajuisesti, jolloin länsikeskeinen feminismi joutui sovittamaan itsensä kolonialistisen historian sekä kansainvälisen eriarvoisuuden kanssa. Länsimaiset feministit saattoivat olettaa, että he puhuivat kaikkien maailman naisten puolesta. Kuitenkin länsimaiden ulkopuolella naiset näkivät feminismin yhtenä länsimaisen kolonialismin muotona. (Whipps 2017, 23–25.)

Kolmas aalto nosti seksuaalisen häirinnän ja väkivallan merkittäväksi huolenaiheeksi. Työelämässä häirintä oli yleistä ja epäsuhtaisten valta-asemien takia naisilla oli vähän mahdollisuuksia asian muuttamiseksi. Tilastoitujen raiskausten määrä väheni 1970-luvulta lähtien, mutta feministit nostivat seksuaalirikokset puheenaiheeksi sillä perusteella, että suuri osa seksuaalirikoksista jää ilmoittamatta. Muita väkivallanmuotoja, joista feministit ovat huolissaan ovat uskonnollinen kunniaväkivalta, tyttölasten tappaminen kulttuureissa, joissa poikia pidetään arvokkaampina, sotaraiskaukset, sukuelinten silpominen sekä ihmiskauppa seksuaalisessa hyväksikäyttötarkoituksessa. (Whipps 2017, 26–27.)

Suomalainen feminismi noudattaa pääpiirteissään samanlaisia linjoja kuin Yhdysvalloissa. Naisasialiike syntyi 1800-luvun lopulla, kun suomalaista yhteiskuntaa rakennettiin. Naiset osallistuivat miesten rinnalla myös muihin yhteiskunnallisiin liikkeisiin, ja miehet olivat alusta lähtien aktiivisia naisasialiikkeessä. Suomessa oli pitkä perinne miesten ja naisten välisestä yhteistyöstä maataloustyössä, jossa kaikkien panosta tarvittiin elannon saamiseksi. Työroolit olivat kuitenkin tiukasti sukupuolittuneita, ja mies oli perheen pää ja nainen oli avustaja. Naisten asema kuitenkin oli heikko, jos mies ei kyennyt elättämään perhettä. Naisten koulutus ja taloudellinen itsenäisyys olivat keskeisiä edistettäviä asioita. Naiset saivat äänioikeuden jo vuonna 1906, josta lähtien naiset olivat eduskunnassa edustettuina, vaikka naisten osuus kaikista kansanedustajista oli pitkään suhteellisen alhainen. Naisasian hiljainen kausi oli 1909–1965, kun naisten asiat jäivät muiden asioiden varjoon. Naiskansanedustajien osuus kasvoi 1970-luvulta lähtien. Suomalaista naisasiaa edistettiin erilaisten yhdistysten ja valtiollisten elinten avulla, ja vähitellen feminististä ajattelua omaksuttiin laajemminkin yhteiskunnassa kuin pelkästään nimenomaisesti naisasialiikkeissä. (Juvonen 2012.)

3.2 Feministisen analyysin peruskäsitteet

Patriarkaalinen ideologia viittaa sukupuolittuneeseen uskomusjärjestelmään, johon kuuluvat tietynlainen näkemys siitä, minkälainen sosiaalisen todellisuuden pitäisi olla, sekä normit ja odotukset, joiden tarkoitus on saada aikaan kyseinen todellisuus. Näillä normeilla ja odotuksilla on vaikutus ihmisiin ainoastaan, jos niitä jatkuvasti oikeutetaan ja vahvistetaan. Misogynia on joukko konkreettisia asenteita ja käytäntöjä, jotka vahvistavat patriarkaalisia normeja ja odotuksia. Seksismi viittaa patriarkaalisten normien ja odotusten teoreettiseen oikeutukseen. Seksismin ja misogynian eron voi ymmärtää siten, että seksismi keskittyy yleisesti tunnistamaan miesten ja naisten välisiä eroja, kun taas misogynia keskittyy tunnistamaan konkreettisesti ”hyvät” ja ”huonot” naiset toisistaan. Patriarkaalisessa ideologiassa hyviä naisia ovat sellaiset, jotka hyväksyvät alisteisen asemansa suhteessa miehiin, ja huonoja naisia ovat sellaiset, jotka eivät sitä hyväksy ja toimivat poikkeavalla tavalla, eli he hankkivat liikaa valtaa itselleen. Misogynia siis on jälkikäteinen korjausmekanismi, jolla huonot naiset palautetaan takaisin hyväksi naisiksi, ja seksismi on etukäteinen varmistusmekanismi, jolla pyritään siihen, että mahdollisimman harva nainen ajautuu huonoksi naiseksi. (Silvermint 2017, 44.)

Sortoa voidaan käsitellä kolmesta eri näkökulmasta: tekokeskeinen malli, ryhmäsuhdemalli sekä arvioimalla sarron vaikutuksia. Tekokeskeisessä mallissa voidaan erottaa toimijoiden harjoittama sorto rakenteellisesta sorrosta. Toimijoiden harjoittamassa sorrosta on kyse

yksilöistä tai ryhmistä, joilla on valtaa ja jotka aiheuttavat suoraa kärsimystä muille ihmisille. Rakenteellisessa sorrossa ei välttämättä ole ketään tiettyä toimijaa, joka olisi suoraan vastuussa aiheutetusta haitasta, vaan rakenteellinen sorto muodostuu lukemattomien toimijoiden tiedostamattomasta yhteistoiminnasta. Rakenteellisessa sorrossa on kyse siitä, että yhteiskunnan kollektiiviset järjestelyt, toimintatavat ja instituutiot systemaattisesti aiheuttavat kärsimystä joillekin ihmisille, vaikka tämä ei olisikaan niiden tarkoitus. Tekokeskeisen mallin avulla voidaan tunnistaa hyvin selkeitä, konkreettisia ja intuitiivisia esimerkkejä vääryydestä. Sen heikkoutena kuitenkin on, että sen avulla ei pystytä tunnistamaan tai ratkaisemaan epäselviä tapauksia. Feministisessä kirjallisuudessa vallitseva malli onkin ryhmäsuhdemalli. (Silvermint 2017, 50–51.)

Ryhmäsuhdemallin juuret ovat marxismissa. Marxin mukaan yhteiskunnan tuotantotapa määrittelee poliittiset suhteet. Niin pitkään, kun on olemassa taloudellisia luokkia, esimerkiksi tuotantovälineet omistava luokka ja työtätekevä luokka, poliittiset ryhmittymät keskittyvät pitämään riistetyn luokan sorrettuna. Sortoa siis on, kun omistava luokka riistää omistamatonta luokkaa. Kun Marx oli kiinnostunut yksinomaan taloudesta, feministit oivalsivat, että samaa ajattelutapaa voi soveltaa yleisemmällä tasolla muihinkin erilaisten ryhmien välisiin suhteisiin. Ongelmallisia ryhmäsuhteita ovat esimerkiksi eri etnisyyksien suhteet, alkuperäiskansat ja ei-alkuperäiskansat, heteroseksuaalit ja seksuaalivähemmistöt, vammaiset ja ei-vammaiset sekä miehet ja naiset. Sortoa tapahtuu, kun yhden sosiaalisen ryhmän jäsenet kohtaavat rakenteita, jotka hyödyttävät tai suosivat toisen sosiaalisen ryhmän jäseniä. (Silvermint 2017, 52.)

Yksi feministien tärkeimmistä tavoitteista on osoittaa naisten ja miesten välinen valtaepätasapaino. Valta voidaan jakaa kolmeen osaan: valta muiden yli (*power-over*), valta johonkin (*power-to*) sekä valta muiden kanssa (*power-with*). Valta muiden yli tarkoittaa, että ihminen kykenee saamaan toisia ihmisiä tekemään asioita, joita he eivät välttämättä itse haluaisi tehdä. Ihmisten väliseen valtaepätasapainoon voidaan käyttää termiä ”ylivalta” (*domination*). Kun vaikutusvaltainen yksilö tai ryhmä käyttää heikkoa yksilöä tai ryhmää oman etunsa edistämiseksi, voidaan käyttää termiä ”riisto” (*exploitation*). Valta johonkin tarkoittaa, että ihminen on vapaa itse määrittelemään tavoitteet, joita hän haluaa saavuttaa, sekä keinot näiden tavoitteiden saavuttamiseksi. Valta muiden kanssa tarkoittaa, että ihmisellä on kyky toimia kollektiivisesti muiden ihmisten kanssa yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. (Oxley 2017, 101–103.)

3.3 Seksuaalinen väkivalta ja raiskaus

Väkivalta ja fyysinen voima on keskeinen keino, jolla miehet kohdistavat ylivaltaa naisiin. Feministit väittävät, että naisiin kohdistuvan väkivallan taustalla ovat sosiaaliset roolit, joiden mukaan miesten aggressio ja seksuaalinen hallitsevuus ovat luonnollisia. (Oxley 2017, 106–107.) Feministisessä viitekehyksessä raiskausta käsitellään vallankäyttönä ja väkivaltana eikä seksuaalisena tekona. Miehet kohdistavat naisiin seksuaalista väkivaltaa, koska he kokevat olevansa oikeutettuja naisten ruumiisiin ja koska väkivalta on keino valta-aseman ylläpitämiseksi. Raiskauskulttuurilla tarkoitetaan yhteiskunnallisia asenteita ja kulttuurisia käytäntöjä, jotka normalisoivat ja kannustavat seksuaaliseen väkivaltaan. Raiskauskulttuurissa raiskaus on jokapäiväistä, uhriin kohdistuu syylistämistä ja raiskausmyytit ovat vallitsevia. Raiskausmyytit ovat uskomuksia, joiden avulla kiistetään tai oikeutetaan seksuaalista väkivaltaa, esimerkiksi että naiset ovat osasyllisiä raiskatuksi tulemisessa pukeutumisen tai päihtymystilan takia. Raiskauskulttuuri voi ilmetä koko yhteiskunnan tasolla, esimerkiksi Yhdysvaltojen raiskauskulttuuri, tai pienemmissä alakulttuureissa, esimerkiksi yliopistojen kampuskulttuuri tai armeijan kulttuuri. Raiskauskulttuuria pidetään yllä populaarikulttuurin toimesta, jossa naiset esitetään seksuaalisina objekteina. Raiskauskulttuurissa eläminen ohjaa naisia elämään niin sanotun raiskausaikataulun mukaisesti, jolla tarkoitetaan oletusta, että naiset voivat kokea seksuaalista väkivaltaa milloin tahansa, jolloin naiset muuttavat omaa käyttäytymistään siten, että he vähentävät uhriksi joutumisen riskiä. Feministien mukaan seksuaalisen väkivallan hävittäminen edellyttää raiskauskulttuurin purkamista. (Hatch 2023, 14–16.)

Vaikka pääpaino raiskauskirjallisuudessa on heteroseksuaalien raiskauksissa, joissa tekijänä on mies ja uhrina nainen, feministit käsittelevät seksuaalista väkivaltaa laajemmin myös eri seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen keskuudessa tapahtuvana ilmiönä. Raiskauksissa, joissa uhrina on mies, on myös tekijänä tyypillisesti mies. Raiskatut miehet usein kokevat itsensä vähemmän miehisinä ja feminisoiduiksi, mikä on usein raiskaajan tarkoitus. Miehet saattavatkin olla haluttomia ilmoittamaan raiskauksesta, koska se on uhka heidän maskuliinisuudelleen. Raiskaukseen liittyy myös etninen ulottuvuus. Raiskatut mustat naiset saatetaan hiljentää, jotta he eivät menettäisi säädyllisyyttään tai jotta he eivät pilaisi mustien miesten julkisuuskuvaa. Orjuuden aikana valkoiset orjien omistajat raiskasivat naisorjia vahvistaakseen ylivaltaa omaisuudestaan. Lisäksi rodulliset stereotyyptit seksuaalisesti vaarallisista mustista miehistä on säilynyt nykypäivään asti. (Oxley 2017, 107.)

4 Aikaisempaa tutkimusta maahanmuuttajarikollisuudesta

Historiallisesti Suomi on ollut maa, josta on muutettu muualle paremman elintason perässä. 1990-luvulta lähtien Suomesta on tullut yhä houkuttelevampi maa, jonne halutaan muuttaa. Ulkomaalaistaustaisten ihmisten osuus koko Suomen väestöstä on tasaisesti kasvanut viimeisen kolmen vuosikymmenen aikana. Samalla on yleistynyt keskustelu maahanmuuttajista rikosten tekijöinä ja uhreina. Keskeinen asia huomioitavaksi on, että ulkomaalaistaustaiset eivät ole yksi yhtenäinen ihmisryhmä. Yksi perustavanlaatuisen jaottelu on tehdä ero pysyvästi maassa asuvien ja tilapäisesti oleskelevien välillä. Yleisesti ottaen tutkimus on kohdistunut nimenomaan pysyvästi maassa asuvien ulkomaalaistaustaisten rikollisuuden tutkimiseen. Toinen olennainen jaottelu on erottaa eri pysyvästi maassa asuvat ulkomaalaisryhmät toisistaan. (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 376–377.)

Kokonaisuudessaan maahanmuuttajat ovat tehneet noin 50 prosenttia enemmän rikoksia kuin valtaväestö, kun suhteutetaan rikosten määrä väkilukuun. Ero on kuitenkin vähentynyt viime vuosina. Eri ulkomaalaisryhmät eroavat toisistaan rikosten laadussa ja määrässä. Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneet tekevät erityisesti väkivalta-, varkaus- ja seksuaalirikoksia. Rikosten uhreiksi tyypillisesti joutuvat samat ulkomaalaisryhmät, jotka myös tekevät rikoksia. Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneet joutuvat muita todennäköisemmin väkivalta- ja varkausrikosten uhreiksi. Samat ryhmät joutuvat myös rasistisen rikollisuuden uhreiksi. Vertailu Pohjoismaiden välillä osoittaa, että ulkomaalaisten rikollisuus on hyvin samankaltaista eri maissa. Länsimaista muuttaneet tekevät vähemmän rikoksia ja kriisialueilta muuttaneet tekevät enemmän rikoksia. (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 376–377.) Tässä luvussa esittelen maahanmuuttajien rikollisuutta käsittelevää aikaisempaa tutkimusta. Keskityn erityisesti Suomessa ja muissa Pohjoismaissa tehtyyn tutkimukseen.

Yhdysvaltoihin tuli 1800- ja 1900-luvulla suuri määrä siirtolaisia. Yhdysvaltain koko väestöstä noin neljäsosa oli siirtolaisia 1900-luvun alussa. Kun siirtolaisten osuus kasvoi, kasvoivat samalla uskomukset, että siirtolaiset ovat haitallisia yhteiskunnalle. Yhtenä haittana nähtiin rikollisuuden kasvu. Eri väestöryhmien rikollisuutta alettiin tutkia tilastojen avulla. Ranskalaiset ja juutalaiset yhdistettiin tilastojen valossa varkauksiin ja huijauksiin. Prostituutiosta tuomittuja olivat niin ikään ranskalaiset ja juutalaiset sekä lisäksi kanadalaiset. Raiskaukset yhdistettiin kreikkalaisiin. Suomalaisten rikollisuutta kuvasivat väkivalta –

tekovälineenä erityisesti puukko – ja alkoholi. Tyypillinen suomalainen siirtolainen oli lähtöisin Pohjanmaalta, joka vei mukanaan puukkojunkkarikulttuurin Amerikkaan. Väkivaltaan suhtauduttiin suomalaisten siirtolaisten keskuudessa hyväksyvästi; esimerkiksi irlantilaisen lyöminen koettiin moraalisesti vääräksi ainoastaan siinä tapauksessa, jos tämä menehtyi lyönnin seurauksena. Erityisen suuriin ongelmiin suomalainen siirtolaisväestö joutui kieltolain aikana. Suomalaiset päätyivätkin rikostilastojen kärkeen 1920-luvulla. Noin yhdeksän kymmenestä suomalaisten tuomioista johtui kieltolain rikkomisesta. Viimeinen kerta, kun suomalaiset joutuivat ongelmiin oikeuden kanssa, oli toisen maailmansodan jälkeiset kommunistijahdit. Monia suomalaisia syytettiin maanpetoksellisuudesta, jonka seurauksena oli vankilatuomioita ja karkottamisia. (Kero 1994, 127–142.)

Suomalaisessa tutkimuksessa tutkittiin eri maahanmuuttajien yliedustusta rikostilastoissa. Aineistoina käytettiin tilastoja vankien määristä, tuomioistuimien tuomioista ja rikosilmoituksista. Rikokset jaoteltiin omaisuus-, väkivalta-, huumausaine-, rattijuopumus- ja muihin rikoksiin. Maahanmuuttajat jaoteltiin joko kotimaan tai kotimaanosan perusteella. Tutkimuksessa tutkittiin Suomen 15 vuotta täyttäneitä väestöä. Maahanmuuttajista mukana oli vakituisesti Suomessa elävät. Maahanmuuttajat olivat vangeista noin 1,5-kertaisesti yliedustettuina suomalaisiin verrattuna. Kun verrattiin kaikissa väestöryhmissä rikollisten osuutta lainkuuliaisiin, maahanmuuttajien keskuudessa rikollisia oli kaksinkertaisesti enemmän kuin suomalaisten keskuudessa. Maahanmuuttajien yliedustus rikostuomioiden saaneissa oli 1,65-kertainen. Omaisuusrikokset liittyivät Vietnamista, Jugoslavian alueilta ja Afrikan maista muuttaneisiin. Väkivaltarikokset liittyivät Lähi-idän maista muuttaneisiin. Huumerikokset liittyivät Somaliasta, Virosta, Lähi-idän maista ja Vietnamista muuttaneisiin. Suomalaisia vähemmän rikoksia tekevät maahanmuuttajat ovat Euroopan maista ja Pohjois-Amerikasta muuttaneet. Korkean rikollisuuden maahanmuuttajaryhmillä oli myös korkea pienituloisuus- ja työttömyysaste. Tutkija pohtii, ettei ole perusteltua asettaa sosioekonomista asemaa ja kulttuuritaustaa vastakkain selitysmalleina, vaan tulee pikemminkin pohtia, miten nämä liittyvät toisiinsa. (Iivari 2006.)

Suomalaisessa tutkimuksessa tutkittiin suomalaisten asenteita maahanmuuttajia kohtaan. Aineistona käytettiin vuosina 1987, 1993, 1998, 2003 ja 2007 tehtyjä henkilökohtaisia haastatteluja. Haastateltavat valikoitiin siten, että he edustivat Manner-Suomen 15 vuotta täyttäneitä väestöä. Kunakin vuonna haastateltiin noin 1 000–1 500 henkilöä. Suomalaisten asenteet erityisesti työperäistä maahanmuuttoa ovat muuttuneet myönteisemmäksi. Suurissa kaupungeissa suhtaudutaan maahanmuuttajiin suopeammin kuin maaseudulla. Miehet

suhtautuvat maahanmuuttajiin kielteisemmin kuin naiset. Maahanmuuttajiin liittyviä kielteisiä mielikuvia ovat rikollisuus, aids, huumeiden leviäminen, yhteiskunnallinen levottomuus sekä kulttuuriset uhkakuvat. Vastaajista noin puolet arvioivat, että seksuaalinen ahdistelu yleistyy maahanmuuton seurauksena. Kaikista myönteisimmin suhtaudutaan kulttuurisesti läheisistä ja korkean elintason maista tulleisiin maahanmuuttajiin. Negatiivisimmin suhtaudutaan köyhistä maista tulleisiin ja etnisesti erottuvaisiin maahanmuuttajiin. (Jaakkola 2009.)

Suomalaisessa tutkimuksessa tutkittiin raiskausrikosten käsittelyä tuomioistuimissa. Aineistona käytettiin käräjä- ja hovioikeuksien tuomiolauselmissä vuosilta 2006–2009. Tuomioita oli yhteensä 150. Raiskaajien keski-ikä oli 34 vuotta. Uhreista 10 prosenttia oli alle 16-vuotiaita. Tekijöistä 98,5 prosenttia oli miehiä. Uhreista 97 prosenttia oli naisia. Kolmanneksessa tapauksista uhri oli tekijän kumppani. Tuntematon uhri oli 17,3 prosentissa tapauksista. Tekijällä ei ollut aikaisempaa rikosrekisteriä 67 prosentissa tapauksista. Tekijä oli ulkomaalainen 34 prosentissa raiskauksista. Törkeissä raiskauksissa ulkomaalaisten osuus oli 41 prosenttia. Raiskaus tapahtui kotona 57 prosentissa tapauksista. Ulkotiloissa tapahtuneita raiskauksia oli 16 prosenttia. 60 prosenttia raiskauksista tapahtui vaginaalisesti. Psykykkisistä seurauksista mainittiin 60 prosentissa tapauksista. Puolessa tapauksista uhrille aiheutui fyysisiä vammoja. Uhri oli päihtynyt 44 prosentissa tapauksista. Tekijä oli päihtynyt 36 prosentissa tapauksista. Puskaraiskauksia oli 6 prosenttia tapauksista. Joukkoraiskauksia oli 15,7 prosenttia. Joka neljäs raiskaus määriteltiin pitkäkestoiseksi. Joka kuudenteen raiskaukseen liittyi vapaudenriiston piirteitä. Suunnitelmallisia raiskauksia oli 8 prosenttia. Deittiraiskauksia oli noin viidennes. (Lappi-Seppälä 2012.)

Suomalaisessa katsauksessa vertailtiin eri ulkomaalaisryhmien rikosaktiivisuutta vuosina 2009–2012. Rikolliset jaoteltiin Suomessa asuviin ja ulkomaalaisiin eli henkilöihin, joilla ei ollut suomalaista henkilötunnusta eikä Suomen kansalaisuutta. Ulkomaalaiset jaoteltiin kotimaan perusteella. Ulkomaalaisryhmistä selvitettiin, miten monta vuorokautta he ovat viettäneet Suomessa sekä miten monta rikosta he ovat tehneet. Ulkomaalaisten rikosaktiivisuus oli 103 rikosta jokaista 100 000 maassa vietettyä vuorokautta kohti. Suomalaisten taso oli 64 rikosta. Seksuaalirikoksissa ulkomaalaisten taso oli kaksinkertainen suomalaiseen väestöön verrattuna. Kaikista ulkomaalaisten rikoksista seksuaalirikokset muodostivat 0,3 prosenttia. Eniten seksuaalirikoksia tekivät aasialaiset, afrikkalaiset ja eteläamerikkalaiset, joiden kunkin osuus kaikista seksuaalirikoksista oli kaksi prosenttia. Ulkomaalaisten seksuaalirikoksista 54 prosenttia oli raiskausrikoksia. Ulkomaalaisista seksuaalirikollisista 24 prosenttia oli aasialaisia, 19 prosenttia afrikkalaisia ja 15 prosenttia

virolaisia. Aasialaisista seksuaalirikollisista 53 prosenttia oli irakilaisia, 21 prosenttia iranilaisia ja 11 prosenttia afganistanilaisia. Afrikkalaisista nigerialaisten ja somalialaisten molempien osuus oli 18 prosenttia, algerialaisten osuus oli 12 prosenttia, marokkolaisten seitsemän prosenttia sekä libyalaisten ja ghanalaisten molempien osuus oli 6 prosenttia. Muista Afrikan ja Aasian maista oli ainoastaan yksittäisiä rikollisia. Seksuaalirikoksissa korkein aktiivisuus oli afrikkalaisilla: raiskausrikoksissa 2,37 epäiltyä ja muissa seksuaalirikoksissa 3,29 epäiltyä vuodessa 100 000 oleskeluvuorokautta kohti. Suomalaisten vastaavat luvut olivat 0,06 ja 0,19. (Lehti, Aaltonen, Hinkkanen & Oksanen 2014.)

Suomalaisessa tutkimuksessa vertailtiin väestöryhmien syyllistymistä niin sanottuihin perinteisiin massarikoksiin: pahoinpitely, varkaus, ryöstö ja raiskaus. Aineistona käytettiin vuosina 2010 ja 2011 rikoksista epäiltyjä henkilöitä, joista poimittiin 50 prosentin satunnaisotos, jonka jälkeen epäiltyjä oli 64 529. Näistä epäillyistä kerättiin rekistereistä taustatiedot kansalaisuudesta, syntymämaasta, äidinkielestä, asuinkunnasta sekä tuloista. Vertailuaineistona käytettiin Suomen 8–93-vuotiasta väestöä. Tutkijat vertailivat rikoksista epäiltyjä rikoksia tekemättömään joukkoon, jolloin pystytään selvittämään väestöryhmien välillä esiintyviä eroja rikollisuudessa. Pahoinpitely- ja raiskausrikoksissa kantaväestöön verrattuna eniten syyllistyivät Afrikan ja Lähi-idän maista tulleet maahanmuuttajat. Taustatietojen huomioiminen alensi hieman eroja mutta ei poistanut niitä kokonaan. Maahanmuuttajien yliedustuksen rikostilastoissa selittämiseen on kaksi koulukuntaa. Valikoivan kontrollin koulukunnan mukaan yhteiskunta kohdistaa maahanmuuttajiin tiukempaa valvontaa kuin kantaväestöön, joten yliedustus ei heijasta todellisuutta rikollisuutta vaan on ainoastaan yhteiskunnan tuottama harha. Positiivisen koulukunnan mukaan maahanmuuttajat tosiasiallisesti tekevät ainakin jossain määrin enemmän rikoksia kuin kantaväestö. Syitä ovat esimerkiksi maahanmuuttajien ikärakenne, sukupuolirakenne, asutusrakenne, sosiaalinen rakenne, tietämättömyys lainsäädännöstä sekä kulttuuriset ominaispiirteet. (Lehti, Aaltonen, Hinkkanen & Niemi 2014.)

Suomalais-norjalaisessa tutkimuksessa vertailtiin maahanmuuttajien rikollisuutta Suomessa ja Norjassa. Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia, esiintyykö eri maissa samanlaisia maahanmuuttajien rikollisuuteen liittyviä lainalaisuuksia. Aineistona käytettiin väestötason rekisteritietoja, jotka mahdollistivat yksilötasolla tietojen yhdistämisen rikollisuudesta ja erilaisista taustamuuttajista. Aineistoon sisällytettiin 15–64-vuotiaat henkilöt, jotka olivat ulkomailla ulkomaalaisille vanhemmille syntyneitä. Rikoksista tutkimukseen sisällytettiin väkivalta- ja varkausrikokset. Maahanmuuttajat jaoteltiin lähtömaan perusteella. Eri maista

tulleiden maahanmuuttajien rikollisuustasoa verrattiin kantaväestön rikollisuuteen. Tulokset osoittivat, että maahanmuuttajien keskuudessa oli suurta vaihtelua rikollisuudessa. Suurinta rikollisuus oli Afganistanista, entisestä Jugoslaviasta, Iranista, Irakista, Somaliasta ja muualta Afrikasta tulleilla maahanmuuttajilla, eli pääsääntöisesti humanitaarisista syistä maahanmuuttaneilla. Pienintä rikollisuus oli Länsi-Euroopasta, Pohjois-Amerikasta, Oseaniasta ja Kiinasta tulleilla maahanmuuttajilla. Ikä- ja sukupuolirakenteen vakioiminen ei poistanut maahanmuuttajien kantaväestöä korkeampaa rikollisuutta kokonaan. Maahanmuuttajuuden ja rikollisuuden välinen yhteys oli voimakkaampaa väkivalta- kuin varkausrikoksissa. Suomessa ja Norjassa maahanmuuttajien yhteys rikollisuuteen oli suurimmalta osin samanlaista. (Skardhamar, Aaltonen & Lehti 2014.)

Suomalaisessa tutkimuksessa tutkittiin syyllistyvätkö ulkomaalaiset nuoret enemmän rikoksiin kuin suomalaiset nuoret. Aineistona käytettiin kyselyaineistoa, johon vastasivat 12–13-vuotiaat kuudennen luokan oppilaat ja 15–16-vuotiaat yhdeksännen luokan oppilaat 153 eri kunnan peruskoulusta. Kyselyssä kysyttiin rikoksiin syyllistymisestä ja rikosten uhriksi joutumisesta sekä erilaisista sosioekonomisista taustatiedoista. Ulkomaalaiset syyllistyivät lähes kaikkiin kyselyssä mukana olleisiin rikostyyppeihin useammin kuin suomalaiset. Erityisesti väkivaltaisuus ja huumeidenkäyttö on suomalaisia yleisempää maahanmuuttajanuorilla. Taustamuuttajien ottaminen huomioon ei kokonaan poistanut maahanmuuttajien suomalaisia korkeampaa rikollisuutta. Eroa ei voi myöskään selittää viranomaiskontrollilla, koska tulokset perustuivat nuorten omiin vastauksiin. Tutkijat pohtivat, että eroa voi selittää vanhempien heikko kontrolli. (Salmi, Kivivuori & Aaltonen 2015.)

Poliisiammattikorkeakoulun opinnäytetyössä tutkittiin eri etnisyyksien osuutta vuonna 2013 selvitettyissä rikoksissa. Rikokset jaoteltiin sen mukaan, mikä oli epäillyn taustamaa. Eri taustamaiden epäiltyjen määrä suhteutettiin siihen, miten paljon kyseisen taustamaan ihmisiä oli Suomessa kokonaisuudessaan. Lopuksi tämä suhdeluku suhteutettiin suomalaisten suhdelukuun, jolloin saatiin selville, miten paljon enemmän ulkomaalaistaustaiset olivat epäiltyinä suomalaisiin verrattuna. Kokonaisuudessaan suomalaiset tekivät 85 prosenttia kaikista rikoksista, ja ulkomaalaiset 15 prosenttia. Vakituisesti Suomessa asuvat ulkomaalaiset tekivät 1,48 kertaa enemmän rikoksia kuin suomalaiset. Suurin kerroin oli afrikkalaisilla (2,60) ja erityisesti gambialaisilla (5,97). Suomalaisia vähemmän rikoksia tekivät saksalaiset (0,67), yhdysvaltalaiset (0,60), brasilialaiset (0,85) ja thaimaalaiset (0,80). Raiskausrikoksissa ulkomaalaiset olivat epäiltyinä 4,3 kertaa enemmän kuin suomalaiset.

Irakilaisten kerroin oli 19,4, afganistanilaisten 21,5, nigerialaisten 35,5, turkkilaisten 10,5, tunisialaisten 67,0, somalialaisten 2,7 ja gambialaisten 50. Ulkomaalaisten ylliedustus oli suurinta nimenomaan raiskausrikoksissa kaikista tutkituista rikostyypeistä. (Kotiniemi 2015.)

Ruotsalaisessa tutkimuksessa tutkittiin raiskauksesta tuomittujen miesten ominaisuuksia. Aineistona käytettiin vuosien 2013–2018 välillä Malmössä annettuja raiskaustuomioita, joita oli yhteensä 21. Tuomioiden perusteella raiskaajista selvitettiin heidän ikänsä, etnisyytensä, siviilisäätynsä ja työmarkkina-asemansa. Raiskauksista selvitettiin penetraation kohde, raiskaajan ja uhrin suhde, käytettyjen verbaalisten uhkauksien olemassaolo, tekopaikka, uhrin tajunnantila, uhrin vastustus sekä kuukausi, viikonpäivä ja kellonaika, jolloin raiskaus tehtiin. Uhreista selvitettiin heidän ikänsä, alkoholinkäyttönsä sekä siviilisäätynsä. Raiskaajista 15 (71 %) oli ulkomaalaistaustaisia. Tyypillinen raiskaus Malmössä oli 30–40-vuotiaan naimattoman ulkomaalaistaustaisen miehen tekemä. Uhri ja raiskaaja olivat entuudestaan jotenkin tuttuja toisilleen. Uhri oli 20–30-vuotias ja parisuhteessa. Uhri raiskataan vaginaalisesti, kun hän on alkoholin vaikutuksen alainen ja kykenemätön puolustamaan itseään. Raiskaus tapahtuu yksityistiloissa yöllä viikonloppuna talvikuukausina. Uhrin etnisyydestä ei ollut tietoa, joten ei voida päätellä, olivatko raiskaukset rodullisesti motivoituneita. Tutkijat huomauttavat, että pienen aineiston takia tutkimuksen perusteella ei voida tehdä kattavia yleistyksiä. Tutkijat ehdottavat, että tutkimusasetelma tulisi toistaa muissa Ruotsin ja Pohjoismaiden kaupungeissa, jotta raiskausten piirteistä saataisiin kattavampaa systemaattista tietoa. (Stiernströmer, Väfors Fritz, Mellgren & Khoshnood 2020.)

Ruotsalaisessa tutkimuksessa tutkittiin ajallista muutosta eri maahanmuuttajaryhmien syyllistymisessä eri rikostyypeihin. Rikostilastoista otettiin huomioon ainoastaan rikokset, joissa epäilty oli perustelluin syin epäilty, eli vähäisin syin tehdyt rikosilmoitukset oli jätetty ulkopuolelle. Vuodesta 1985 vuoteen 2017 niin rikollisuus kuin myös maahanmuuttajien määrä Ruotsissa on kasvanut. Ensimmäisen ja toisen polven maahanmuuttajien osuus väestöstä on kasvanut noin 18 prosentista noin 32 prosenttiin. Kokonaisrikollisuudesta maahanmuuttajien osuus on kasvanut 31 prosentista 58 prosenttiin. Henkirikoksista osuus on kasvanut 42 prosentista 72 prosenttiin. Raiskausrikoksista osuus on pysynyt suhteellisen muuttumattomana noin 55 prosentissa. Muissa seksuaalirikoksissa osuus on kasvanut noin 19 prosentista noin 50 prosenttiin. Kantaväestöön verrattuna maahanmuuttajien todennäköisyys syyllistyä raiskaukseen on vähentynyt 1980-luvun 4,5-kertaisesta 2010-luvun 2,6-kertaiseen.

Maahanmuuttajien lasten kohdalla todennäköisyys on pysynyt suhteellisen samana noin 1,5–2,0-kertaisena. (Adamson 2020.)

Tanskalaisessa katsausartikkelissa tarkasteltiin tanskalaisia maahanmuuttajien rikollisuutta käsitteleviä tutkimuksia. Aineistona käytettiin vuosina 2008–2017 julkaistuja tutkimuksia, jotka oli tehty tilastollisin menetelmin. Tutkimuksia oli yhteensä kymmenen. Tutkimuksista kuusi käytti aineistona rekisteritietoja. Neljässä aineisto oli kerätty kyselyinä, jotka oli kohdistettu nuoriin. Rekisteritutkimuksista kaikissa havaittiin maahanmuuttajien yliedustus rikostilastoissa. Korkein yliedustus on Lähi-idän maista muuttaneilla miehillä. Kyselytutkimuksista ainoastaan yhdessä havaittiin yliedustus rikollisuudessa, ja sekin ilmeni vain toisen polven maahanmuuttajilla. Tutkija toteaa, että tulokset maahanmuuttajien rikollisuudesta riippuu suuresti siitä, minkälaista aineistoa ja menetelmiä käytetään. Tutkijan mukaan jatkotutkimuksessa tulee kiinnittää huomiota viiteen asiaan. Ensinnäkin tulisi ratkaista, onko jokin tietynlainen aineisto laadukkaampaa kuin muut. Toisekseen aikaisemmat tutkimukset ovat keskittyneet miesten rikollisuuteen., joten tulisi tutkia myös naisten rikollisuutta, jotta maahanmuuttajarikollisuudesta saadaan kokonaisvaltaisempi käsitys. Kolmanneksi maahanmuuttajia ei tule käsitellä yhtenä kokonaisuutena vaan tulee ottaa huomioon lähtömaa. Neljänneksi tulisi suorittaa aikaisempaa enemmän kansainvälistä vertailevaa tutkimusta. Viidenneksi tulisi tutkia maahanmuuttajien joutumista rikosten uhriksi eikä ainoastaan maahanmuuttajien rikosten tekemistä. (Klement 2020.)

Valtioneuvoston tutkimuksessa tutkittiin seksuaalirikosten tekijöitä ja tekoilanteita. Aineistona käytettiin vuosina 2011–2020 poliisin tietoon tullutta rikollisuutta. Ulkomailla syntyneiden ulkomaalaistaustaisten osuus raiskauksissa oli vuosina 2011–2018 suhteellisen tasaisesti noin 19,9–26,7 prosenttia. Vuosina 2019 ja 2020 ulkomaalaistaustaisten osuus oli noussut 35,8–37,5 prosenttiin. Lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä ulkomaalaistaustaisten osuus vaihteli vuoden 2011 6,4 prosentista vuoden 2019 24,6 prosenttiin. Suomessa syntyneiden ulkomaalaistaustaisten osuus seksuaalirikoksissa oli huomattavasti alhaisempi; yleisesti ottaen alle yksi prosentti kaikista rikoksista, mikä selittyy osin näiden vähäisellä lukumäärällä ja ikärakenteella. Paneeliaineistolla, johon sisältyi 1970–2005 syntyneet ihmiset, tutkittiin, selittyykö ulkomaalaistaustaisten yliedustus seksuaalirikoksissa heidän sosiaalisella huono-osaisuudellaan. Analyysiin sisällytettiin 15–40-vuotiaat miehet, joille oli saatavilla havaintoja kaikista käytetyistä taustamuuttujista. Tilastoyksiköiden lukumäärä oli 784 217 miestä. Huono-osaisuutta mitattiin työn ja koulutuksen ulkopuolella ololla sekä toimeentulotukiasiakkuudella. Lisäksi vakioivina muuttujina käytettiin ikää, siviilisäätystä,

koulutusta sekä aiempaa rikostaustaa. Johtopäätöksenä oli, että sosiaalinen huono-osaisuus ja muut taustamuuttajat selittivät ainoastaan vähän maahanmuuttajien seksuaalirikollisuutta, joten yliedustusta selittävät muut tekijät, kuten esimerkiksi kulttuuriin liittyvät oppimisprosessit. (Vauhkonen, Kaakinen & Hoikkala 2021, 28–45.)

Ruotsalaisessa tutkimuksessa tutkittiin, onko maahanmuuttajien yliedustus rikostilastoissa vähentynyt vuosien 1973–2017 aikana. Tutkimukseen sisällytettiin kaikki vuosina 1968–2016 Ruotsissa vakituisesti asuneet 0–75-vuotiaat yksilöt. Tutkittavia oli noin 15 miljoonaa. Tutkittavista kerättiin tiedot rikostuomioista, sukupuolesta, iästä, syntymämaasta, maahanmuuton ajankohdasta sekä vanhempien tulotasosta. Tutkittavista noin kaksi miljoonaa oli tuomittu rikoksesta. Tutkittavat jaettiin neljään kategoriaan: (1) Ruotsissa syntyneet, joilla on ainakin yksi ruotsalainen vanhempi, (2) Ruotsissa ulkomaalaisille vanhemmille syntyneet, (3) länsimaista muuttaneet ja (4) länsimaiden ulkopuolelta muuttaneet. Rikokset jaettiin neljään kategoriaan: kaikki rikokset, omaisuusrikokset, väkivaltarikokset ja huumausainerikokset. Miesten kohdalla tuomioiden absoluuttinen määrä on tasaisesti vähentynyt kaikissa väestöryhmissä. Länsimaalaisten yliedustus on pienempää kuin muualta muuttaneiden. Yliedustus on pienentynyt ensimmäisen polven maahanmuuttajilla. Toisen polven maahanmuuttajien yliedustus on kasvanut vuoden 1975 1,5-kertaisesta vuoden 2015 noin 2,4-kertaiseen kantaväestöön verrattuna. Merkittävää on, että vuodesta 2006 alkaen toisen polven maahanmuuttajien yliedustus on ollut korkeampaa kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajien. (Bäckman, Estrada, Nilsson & Sivertsson 2021.)

Ruotsalaisessa tutkimuksessa tutkittiin vuosien 2000 ja 2015 välillä raiskauksesta tuomittuja 15–60-vuotiaita yksilöitä. Yksilöitä oli 3 039. Yksilöistä kerättiin rekistereistä tietoa muun muassa maahanmuuttotaustasta, aikaisemmasta rikostaustasta, sosioekonomisesta asemasta ja mielenterveysongelmista. Miehiä tuomituista oli lähes kaikki (99,7 %). Melkein puolet (47,7 %) tuomituista oli syntynyt Ruotsin ulkopuolella. Näistä 35,5 prosenttia oli syntynyt Pohjois-Afrikassa tai Lähi-idässä ja 19,1 prosenttia oli syntynyt Saharan eteläpuolisessa Afrikassa. Ruotsalaisille vanhemmille Ruotsissa syntyneitä tuomituista oli 40,8 prosenttia. Toisen polven maahanmuuttajia tuomituista oli 11,5 prosenttia. Tutkijat luokittelivat tilastollisin menetelmin tuomitut kahteen luokkaan. Ensimmäisen luokan yksilöitä luonnehtivat alhainen aikaisempi rikollisuus, alhainen psykiatrinen sairastavuus sekä alhainen päihteiden väärinkäyttö. Toisen luokan yksilöillä mainitut ominaisuudet olivat korkeita. Ensimmäiseen luokkaan kuului noin kolme neljäsosaa (74,6 %) tutkituista. (Khoshnood, Ohlsson, Sundquist & Sundquist 2021.)

Sama ruotsalainen tutkimusryhmä vertaili samankaltaisin menetelmin sisätiloissa ja ulkotiloissa tapahtuneita raiskauksia. Aineisto muodostettiin keräämällä tietoa yksilöistä, joita epäiltiin raiskausrikoksista vuosien 2007 ja 2017 välillä. Sisätiloissa tapahtuneessa raiskauksesta epäiltyjä oli 17 520 yksilöä. Ulkotiloissa tapahtuneessa raiskauksesta epäiltyjä oli 2 203 yksilöä. Yksilöistä kerättiin erilaisia taustamuuttujia, esimerkiksi koulutustaustasta, sairaushistoriasta, älykkyydestä, maahanmuuttajataustasta, aikaisemmasta rikoshistoriasta ja vanhempien taustoista. Yli puolet (54,9 %) epäillyistä oli maahanmuuttajataustaisia, eli joko maahanmuuttajia itse tai sitten Ruotsissa syntyneitä, joiden ainakin yksi vanhempi oli syntynyt Ruotsin ulkopuolella. Maahanmuuttajataustaisilla oli myös ruotsalaisia korkeampi todennäköisyys olla epäiltynä ulkona tapahtuneessa raiskauksessa. Tälle havainnolle tutkijat ehdottavat kahta mahdollista selitystä: (1) maahanmuuttajat tosiasiallisesti syyllistyvät useammin ulkotiloissa raiskaamiseen kuin ruotsalaiset tai (2) oikeuslaitoksessa harjoitetaan syrjintää maahanmuuttajataustaisia kohtaan. (Khoshnood, Ohlsson, Sundquist & Sundquist 2022.)

Norjalaisessa tutkimuksessa vertailtiin eri maahanmuuttajaryhmien syyllistymistä rikoksiin. Aineisto koottiin keräämällä rekistereistä tietoa yksilöistä, jotka olivat syntyneet ulkomailla ulkomaalaisille vanhemmille (maahanmuuttajat) sekä yksilöistä, jotka olivat syntyneet Norjassa norjalaisille vanhemmille (ei-maahanmuuttajat). Yksilöistä selvitettiin, olivatko he olleet pääepäiltyjä jossain rikoksessa esitutkinnan päättyessä vuosien 2010 ja 2014 välillä. Rikokset jaoteltiin kaikkiin rikoksiin ja väkivaltarikoksiin. Väkivaltarikoksiin sisältyivät pahoinpitelyt, raiskaukset, seksuaalinen häirintä ja henkirikokset. Maahanmuuttajat luokiteltiin kulttuuritaustan sekä maahanmuuton syyn perusteella. Yleisesti ottaen maahanmuuttajat syyllistyivät useammin rikoksiin kuin ei-maahanmuuttajat. Korkein rikollisuusaste oli afrikkalais-islamilaista kulttuuripiiristä tulleilla maahanmuuttajilla. Ei-maahanmuuttajia alhaisempi rikollisuusaste oli protestanttisesta Euroopasta, englanninkielisistä maista, katolisesta Euroopasta sekä kungfutselaisista maista tulleilla maahanmuuttajilla. Tutkijat arvioivat, että afrikkalais-islamilaisten kulttuurin suuri ero Norjaan on syynä korkeaan rikollisuuteen. Maahanmuuton syistä pakolaisuus oli yhteydessä korkeaan rikollisuuteen. Työ ja opiskelu olivat yhteydessä ei-maahanmuuttajia alhaisempaan rikollisuuteen. Tutkimuksen keskeinen havainto on, että maahanmuuttajia ei tule käsitellä yhtenäisenä kollektiivina vaan sisäisesti monimuotoisena joukkona. (Andersen, Savolainen & Messner 2022.)

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti julkaisee vuosittain katsauksen rikollisuustilanteesta, jonka tarkoituksena on antaa kokonaiskuva rikollisuuden määrästä, laadusta ja muutoksista Suomessa (Beuker 2023a). Vuonna 2022 poliisille ilmoitettiin yhteensä 487 982 rikosta, joista seksuaalirikoksia oli 5 473, eli noin 1,1 prosenttia. Seksuaalirikoksista 1 669 oli raiskauksia, eli noin 30,5 prosenttia (Beuker 2023b). Raiskausrikosten määrä on kasvanut tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden ajan. Erityisesti törkeiden raiskausten määrä on kasvanut merkittävästi. Vuonna 2021 ilmoitettiin poikkeuksellisen monta (1 851) raiskausrikosta, johon verrattuna vuoden 2022 määrä oli jonkin verran alhaisempi. Vuonna 2022 selvitettyjen raiskausrikosten epäillyistä 21 prosenttia oli ulkomaan kansalaisia. Ulkomaan kansalaisia oli epäiltynä 8,4 henkilöä 10 000 asukasta kohti. Suomen kansalaisten kohdalla luku oli 2,0 henkilöä. (Malin, Vauhkonen & Latvala 2023.) Vuosina 2010–2021 ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten seksuaalirikollisuuden taso on pysynyt suhteellisen muuttumattomana, kun väestöryhmien ikä vakioidaan. Ikävakiointi laskee ulkomaalaistaustaisten rikollisuutta vähän, koska ulkomaalaistaustaisten ikärakenne on nuorempi kuin suomalaistaustaisten. Ikävakiointista huolimatta ulkomaalaistaustaisten seksuaalirikollisuus on korkeampaa kuin suomalaistaustaisten. Ulkomaalaistaustaisten epäiltyjen määrä oli noin 10–15 jokaista 10 000 henkilöä kohti. Suomalaistaustaisten kohdalla vastaava luku oli viisi. Vuonna 2021 ulkomaalaistaustaisten epäiltyjen osuus kaikissa raiskausrikoksissa oli 25,5 prosenttia. (Näsi 2022.)

Norjalaisessa tutkimuksessa tutkittiin, onko kuntien maahanmuuttajien määrällä yhteys rikollisuuden määrään. Norjan kunnista (N = 426) selvitettiin, miten suuri osuus niiden väestöstä on maahanmuuttajia sekä miten paljon niissä on ilmoitettu rikoksia. Maahanmuuttajat jaoteltiin työperäisiin maahanmuuttajiin ja pakolaisiin. Rikoksista otettiin huomioon ensin omaisuus-, väkivalta- sekä huumerikokset yhteensä sekä toiseksi ainoastaan väkivaltarikokset. Vakioivina muuttujina käytettiin kotitalouksien mediaanituloja, väkilukua ja työttömyysastetta. Maahanmuuttajien suhteellinen osuus kunnan väestöstä ei ollut yhteydessä rikollisuuden tasoon. Tutkijat pohtivat, että Norjan avokätinen sosiaaliturvajärjestelmä ei houkuttele niin sanotusti huonoja rikollisuudelle alttiita siirtolaisia toisin kuin monet kuvittelevat mielipidemittausten mukaan. (de Soysa, Kaasa & Rød 2023.)

Yhteenvetomaisesti voidaan todeta, että maahanmuuttajien rikollisuutta on tutkittu Pohjoismaissa suhteellisen runsaasti. Maahanmuuttajarikollisuus on ainakin pääpiirteittäin hyvin samanlaista kaikissa Pohjoismaissa. Maahanmuuttajat tekevät tilastojen valossa

enemmän rikoksia kuin kantaväestö. Rikostilastojen kannalta on olennaista, mitä rikostyyppijä tai mitä maahanmuuttajaryhmiä käsitellään. Eri ulkomaalaisryhmät yhdistyvät eri rikoksiin. Seksuaalirikosten kohdalla erityisesti afrikkalaiset ja Lähi-idän maista tulleet maahanmuuttajat ovat yliedustettuina. Epäselvää on, heijastavatko rikostilastot todellista maahanmuuttajien rikollisuutta vai päätyvätkö maahanmuuttajat rikostilastoihin esimerkiksi yhteiskunnan harjoittaman syrjinnän takia. Mahdollisiksi selityksiksi maahanmuuttajien rikollisuudelle on ehdotettu maahanmuuton syytä tai kulttuurieroja. Länsimaista muuttaneet ihmiset tyypillisesti muuttavat omasta tahdostaan työn tai opintojen perässä, joten heidän tarkoituksenaan lähtökohtaisesti on yhteiskuntaan osallistuminen. Sen sijaan Afrikasta ja Lähi-idästä muuttaneet ihmiset ovat mahdollisesti tahtomattaan lähteneet kotimaistaan konfliktien tai huono-osaisuuden takia, jolloin heidän negatiiviset kokemukset kotimaassaan saattavat vaikuttaa heidän ajautumiseensa epäsosiaaliseen käyttäytymiseen. Lisäksi kulttuuriset erot naisten oikeuksista saattavat vaikuttaa rikoskäyttäytymiseen. Seuraavaksi esittelen tässä tutkielmassa käytettyä aineistoa ja menetelmiä. Ensiksi kuitenkin käsittelen tilastollisen tutkimuksen yleisiä lähtökohtia.

5 Tutkimusasetelma

5.1 Tilastollisen tutkimuksen lähtökohdat

Tilastotiede tutkii, miten havaintoihin ja mittauksiin perustuva tutkimus tulee toteuttaa. Tieteellisessä tutkimuksessa kerätään järjestelmällisesti mittausaineistoa todellisuuden asioista, olioista ja tapahtumista. Aineiston perusteella tehdään johtopäätöksiä ilmiöiden syistä ja seurauksista sekä todellisuuden lainalaisuuksista. Aineisto muodostuu tilastoyksiköistä, muuttujista ja havainnoista. Tilastoyksikkö on se olio, jolta mitataan jotain ominaisuutta. Muuttuja on se ominaisuus, jota mitataan. Havainto tarkoittaa jonkin tietyn tilastoyksikön jonkin tietyn muuttujan saamaa arvoa. Tutkimuksen kannalta olennaista on, että tilastoyksiköt eroavat toisistaan muuttujien arvojen suhteen – toisin sanoen yksiköiden välillä esiintyy vaihtelua. Vaihtelu voi olla satunnaista tai systemaattista. Satunnainen vaihtelu tarkoittaa, että vaihtelulle ei ole olemassa mitään selkeää syytä. Systemaattinen vaihtelu tarkoittaa, että yhden muuttujan vaihtelu on riippuvaista jonkin toisen muuttujan vaihtelusta – toisin sanoen muuttujien välillä esiintyy yhteisvaihtelua. Muuttujaa, jonka arvo kaikilla yksiköillä on sama, kutsutaan vakioksi. Muuttujan validiteetilla tarkoitetaan sitä, miten realistisesti muuttuja kuvaa sitä, mitä tutkija väittää sen kuvaavan. (Nummenmaa 2021, 18, 19, 41, 42, 51–53.)

Tilastollisten menetelmien keskeinen tavoite on monimutkaisen todellisuuden tiivistäminen helpommin ymmärrettävään muotoon. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tilastollisia menetelmiä ovat ensinnäkin aineiston yksinkertaistaminen ja kuvaileminen. Aineistot ovat kokonaisuudessaan niin laajoja, että pelkästään niiden silmämääräinen tarkasteleminen ei välttämättä paljasta mielenkiintoisia ilmiöitä, joten aineistoa kuvataan erilaisten tilastollisten tunnuslukujen ja kuvaajien avulla. Toisena keinona on muuttujien välisten yhteyksien tarkasteleminen. Muuttujat jaotellaan selittäviin ja selitettäviin muuttujiin. Kokeellisessa tutkimuksessa tutkija säätelee selittävää muuttujaa ja havainnoi, miten säätely vaikuttaa selitettävään muuttujaan. Tällöin voidaan tehdä johtopäätöksiä muuttujien välisistä syy-seuraussuhteista. Korrelatiivisessa tutkimuksessa muuttujat ovat sellaisia, joita ei voida keinotekoisesti säädellä. Muuttujien välistä yhteyttä voidaan silti tutkia, mutta syy-seuraussuhteista ei voida tehdä johtopäätöksiä. Kolmantena keinona on matemaattinen mallintaminen, jolla pyritään laatimaan perusteltuja ennustuksia tulevaisuudesta. (Nummenmaa 2021, 19–27, 41–48.)

Tutkimuskysymykseni on: Esiintyykö kuntien etnisen väestörakenteen ja raiskausrikosten määrän välillä tilastollista yhteisvaihtelua? Tutkielmani eroaa aikaisemmista tutkimuksista siten, että ainakaan Suomessa ei ole tutkittu maahanmuuttajien rikollisuutta vertailemalla kuntia keskenään. Seuraavaksi esittelen aineiston ja menetelmät, joilla vastaan tutkimuskysymykseen. Tutkielman tilastolliset analyysit toteutan Stata 18 -ohjelmistolla.

5.2 Aineisto

Aineistona käytän Tilastokeskuksen tuottamia tilastoja väestörakenteesta sekä rikos- ja pakkokeinoista. Molemmat tilastot kuuluvat Suomen virallinen tilasto -kokoelmaan. Kokoelman tilastoja hyödynnetään yhteiskunnallisessa päätöksenteossa, lainvalmistelussa ja suunnittelussa. Tilastojen avulla seurataan päätösten vaikutuksia sekä yhteiskunnan kehitystä. Kokoelman tilastojen tuotannon tulee olla jatkuvaa, ja tilaston tuottajan tulee sitoutua SVT-laatukriteereihin. (Tilastokeskus 2023b, 2023a.)

Selitettävän muuttujan kerään rikos- ja pakkokeinotilastosta. Tilasto kuvaa rikollisuuden alueellista jakaumaa ja poliisin, tullin ja rajavartiolaitoksen käyttämiä pakkokeinoja. Tilaston tiedot saadaan poliisiasiaain PATJA-tietojärjestelmästä. Tilasto kertoo ilmoitettujen rikosten määrän, selvitettyjen rikosten määrän sekä syylliseksi epäiltyjen määrän selvitettyissä rikoksissa. Tilasto kuvaa ainoastaan rikoksia, joista on tehty rikosilmoitus, sakkomääräys, rangaistusvaatimusilmoitus tai annettu rikesakko. Suuri osa rikoksista jää tilastojen ulkopuolelle, koska niitä ei ilmoiteta viranomaisille. Tiedot tilastoidaan kunnittain. Rikos kirjataan siihen kuntaan, jossa rikos on tehty. Rikos tilastoidaan sille vuodelle, jona se tulee viranomaisen tietoon. (Suomen virallinen tilasto 2023c.)

Kerään tiedot siitä, kuinka monta rikoslain (39/1889) 20 luvun 1 ja 2 pykälien mukaista raiskausrikosta jokaisessa Manner-Suomen kunnassa ($N = 293$) on ilmoitettu vuosittain 1990–2022 (Suomen virallinen tilasto 2023b). Suhteutan rikosmäärät kunnan väkilukuun jokaista 10 000 asukasta kohti, ja lasken aikaväliltä keskiarvon. Selitettävä muuttuja täten on jatkuva muuttuja, joka kuvaa kuntien raiskausrikosten keskimääräistä tasoa. Käytän pitkän aikavälin keskiarvoa, jotta kuntien välinen vertailu olisi mielekkäämpää, sillä erityisesti pienissä kunnissa esiintyy suurta vuosittaista vaihtelua rikosmäärissä.

Selittävät muuttujat kerään väestörakennetilastosta. Tilasto on kokonaisaineisto; se sisältää tiedot kaikista Suomessa vakinaisesti asuvista henkilöistä. Vakinaiseen väestöön kuuluvat henkilöt, joilla on henkilötunnus ja vakinainen kotikunta Suomessa. Tilasto kuvaa Suomen väestöä vuoden viimeisenä päivänä. Tilaston tiedot on hankittu väestötietojärjestelmästä.

Jokaiselle henkilölle rekisteröidään taustamaa. Taustamaa tarkoittaa henkilön vanhempien syntymävaltiota. Taustamaan perusteella voidaan jaotella ihmiset suomalaistaustaisiin ja ulkomaalaistaustaisiin. Ihminen luokitellaan suomalaistaustaiseksi, jos vähintään toinen vanhemmista on syntynyt Suomessa. Suomalaistaustaisilla henkilöillä taustamaa on Suomi. Ulkomaalaistaustaisia ovat henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla, sekä ulkomailla syntyneet henkilöt, joiden kummastakaan vanhemmasta ei ole tietoa. Jälkimmäisissä tapauksissa taustamaa on henkilön oma syntymävaltio. Taustamaa määräytyy ensisijaisesti äidin syntymävaltion mukaan. Taustamaa rekisteröidään tuntemattomaksi, jos henkilö on syntynyt Suomessa ja jos henkilön vanhemmista ei ole tietoa ja jos henkilön on päätelty olevan ulkomaalaistaustainen. Suomalaisten henkilöiden ulkomailta adoptoitu lapsi rekisteröidään suomalaistaustaiseksi. (Suomen virallinen tilasto 2023d.)

Selittäviä muuttujia on yhteensä kahdeksan: suomalaistaustaiset, ulkomaalaistaustaiset yhteensä, eurooppalaistaustaiset, aasialaistaustaiset, afrikkalaistaustaiset, amerikkalaistaustaiset, oseanialaistaustaiset sekä tuntematon taustamaa. Kerään tiedot eritaustaisten miesten absoluuttisista määristä jokaisessa Manner-Suomen kunnassa vuosittain 1990–2022 (Suomen virallinen tilasto 2023a). Käytän tietoa pelkästään miehistä, koska lähestulkoon kaikki raiskausrikokset ovat miesten tekemiä. Suhteutan määrät kunnan väkilukuun, ja lasken aikaväliltä keskiarvon. Selittävät muuttujat täten ovat jatkuvia muuttujia, jotka kuvaavat kuntien eritaustaisten miesten keskimääräistä suhteellista osuutta koko kunnan väestöstä.

Vakioivana muuttujana käytän Tilastokeskuksen tilastollista kuntaryhmitystä.

Kuntaryhmityksessä kunnat luokitellaan taajamaväestön osuuden ja suurimman taajaman väkiluvun perusteella kolmeen luokkaan: kaupunkimaiset kunnat, taajaan asutut kunnat sekä maaseutumaiset kunnat. Kaupunkimaisia kuntia ovat kunnat, joiden väestöstä vähintään 90 prosenttia asuu taajamissa tai suurimman taajaman väkiluku on vähintään 15 000. Taajaan asuttuja kuntia ovat kunnat, joiden väestöstä vähintään 60 prosenttia mutta alle 90 prosenttia asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on vähintään 4 000 mutta alle 15 000. Maaseutumaisia kuntia ovat kunnat, joiden väestöstä alle 60 prosenttia asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 15 000 sekä kunnat, joiden väestöstä vähintään 60 prosenttia mutta alle 90 prosenttia asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 4 000. (Tilastokeskus 2023c.) Vuoden 2023 luokittelun mukaan 58 kuntaa on kaupunkimaisia, 63 on taajaan asuttuja ja 172 on maaseutumaisia (Tilastokeskus 2023d). Vakioinnin

tarkoituksena on selvittää, eroavatko muuttujien väliset yhteydet vakioivan muuttujan arvojen välillä. Kriminologisessa kirjallisuudessa on todettu, että maaseutumaisessa ja kaupunkimaisessa rikollisuudessa on omat erityispiirteensä, joten on perusteltua tarkastella eri kuntatyyppisiä erikseen (esim. Nieminen 2021; Denys 2016).

5.3 Menetelmät

Kun aineisto on alustavasti kerätty, se pitää ennen tarkempaa analyysiä valmistella teknisesti kelvolliseen ja johdonmukaiseen muotoon. Aineiston valmistelu muodostuu seitsemästä vaiheesta: (1) kadon systemaattisuuden arviointi, (2) puuttuvien havaintojen paikallistaminen, (3) poikkeavien havaintojen paikallistaminen, (4) vinouden ja huipukkuuden tarkastelu, (5) normaalijakaumatestit, (6) tarkastelu kuvaajien avulla, ja (7) mahdolliset muuttujien muunnokset. Monet tilastolliset testit edellyttävät, että muuttujat noudattavat normaalijakaumaa. Jos jokin muuttuja ei noudata normaalijakaumaa, sille voidaan toteuttaa muunnoksia. Muunnos ei muuta havaintoarvoa vaan ilmaisee sen toisessa yksikössä. Yleisimmät muunnokset ovat neliöjuurimuunnos, logaritimuunnos ja käänteisfunktio. Jos yhtä muuttujaa muutetaan, on kaikkiin muihin muuttujiin käytettävä samaa muunnosta. Muuttujien normaaliutta voidaan arvioida kuvaajilla ja testeillä. Kuvaajista soveltuvat erityisesti histogrammi ja laatikko-jana-kuvio. Tilastollisista testeistä soveltuu Shapiro-Wilkin testi. Jos Shapiro-Wilkin testin p-arvo on alle 0,05, jakauma eroaa normaalijakaumasta tilastollisesti merkitsevästi. (Nummenmaa 2021, 267–279.)

Kahden jatkuvan muuttujan välisen yhteyden tarkasteluun soveltuvat sirontakuviot sekä Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerroin. Sirontakuvio muodostetaan siten, että x-akselilla esitetään selittävän muuttujan arvo, ja y-akselilla esitetään saman tilastoyksikön kyseistä arvoa vastaava selitettävän muuttujan arvo. Jos muuttujien välillä on lineaarinen yhteys, pisteet kuviossa sijoittuvat suoran muotoon. Sirontakuvio ei kuitenkaan kerro yhteyden voimakkuudesta, vaan sitä varten voidaan käyttää korrelaatiokerrointa. Korrelaatiokertoimen arvo vaihtelee välillä -1 – 1 . Mitä kauempana arvo on nolasta, sitä voimakkaampi on yhteys. Korrelaatiokertoimen edellytykset ovat, että muuttujat ovat normaalisti jakautuneita vähintään välimatka-asteikolla mitattuja muuttujia. Havaintoja tulee olla vähintään 50. Jos lasketaan monen muuttujan välisiä yhteyksiä, voidaan hyödyntää korrelaatio- ja sirontamatriiseja. Korrelaatiomatriisi on taulukko, jossa esitetään kaikkien muuttujien väliset korrelaatiokertoimet siten, että yhdellä rivillä ja yhdellä sarakkeella ovat kaikki muuttujat samassa järjestyksessä. Leikkauskohdissa on esitetty muuttujien korrelaatiokerroin. Sirontamatriisi toimii samalla periaatteella mutta korrelaatiokertoimen sijaan esitetään

kaikkien muuttujien väliset yhteydet sirontakuviolina. Korrelaatiokertoimesta arvioidaan tilastollista ja käytännön merkitsevyyttä. Suurilla aineistoilla pienetkin arvot voivat olla tilastollisesti merkitseviä, vaikka käytännössä 0,1:n korrelaatio on täysin merkityksetön. Selkeitä rajoja käytännön merkitsevyydelle ei ole mutta yleisesti ottaen tulisi pyrkiä löytämään yli 0,5:n korrelaatioita. (Nummenmaa 2021, 383–403.)

Korrelaatiokerroin kertoo ainoastaan muuttujien välisten yhteyksien voimakkuuksista. Jos kuitenkin ollaan kiinnostuneita siitä, mikä on selitettävän muuttujan arvo jossain tietyssä selittävän muuttujan arvossa, voidaan laatia lineaarinen regressiomalli. Lineaarisen regression perusidea on muodostaa matemaattinen malli, jolla ennustetaan selitettävän muuttujan vaihtelua selittävien muuttujien avulla. Malli siis yhdistää funktionaalisesti muuttujat toisiinsa. Lineaarisen regressiomallin tärkein oletus on muuttujien väliset lineaariset yhteydet. Toinen oletus on, että selittävät muuttujat eivät ole liian voimakkaasti yhteydessä toisiinsa. Jos selittävät muuttujat korreloivat liikaa keskenään, ne kuluttavat toisiltaan selitysvoimaa. Kolmanneksi regressiomalli vaatii enemmän havaintoja, kun selittävien muuttujien määrää kasvatetaan. Neljänneksi lineaarisessa regressiomallissa on voimassa normaalijakaumaoletus. Jos kuitenkin havaintoja on paljon, normaalijakaumaoletus ei ole tiukka edellytys. (Nummenmaa 2021, 439, 445–446.)

Mallissa voi teoriassa olla miten monta selittävää muuttujaa tahansa. Useamman muuttujan mallin etuna on, että tutkittavasta ilmiöstä saadaan syvällisempi ymmärrys, sillä harvoin ilmiöitä voidaan selittää ainoastaan yhdellä muuttujalla. Kun malliin valitaan selittäviä muuttujia, valintaa ohjaavat seuraavat periaatteet: (1) mallin tulee olla teoreettisesti perusteltavissa, (2) mallin tulee olla selitysasteeltaan mahdollisimman korkea sekä (3) mallin tulee olla mahdollisimman yksinkertainen. Periaatteet kaksi ja kolme ovat ristiriitaisia; mallin selitysaste nousee aina, kun lisätään selittäviä muuttujia. Ei kuitenkaan välttämättä ole mielekäästä lisätä malliin kymmentä muuttujaa, joiden avulla selitysaste nousee viidellä prosenttiyksiköllä. Muuttujat voidaan lisätä malliin joko siten, että tutkija etukäteen määrittelee teoreettisesti olennaiset muuttujat, tai vaihtoehtoisesti siten, että muuttujia lisätään tai poistetaan askeltavasti sen perusteella, mitkä ovat tilastollisesti merkitseviä muuttujia. Jälkimmäisessä menetelmässä tyypillisesti tilastollisen ohjelmiston omat algoritmit määrittelevät, mitkä muuttujat muodostavat sopivimman mallin. Tutkijan määrittelemän mallin etuna on, että malli on tieteellisesti perusteltu, kun se kytketään suoraan aikaisempaan tutkimukseen. Riskinä kuitenkin on, että malliin tulee mukaan muuttujia, jotka eivät paranna mallia mitenkään. Askeltavan menetelmän etuna on, että sillä saadaan muodostettua

mahdollisimman suppeita ja selitysvoimaltaan tehokkaita malleja. Riskinä on, että muodostettu malli ei välttämättä kerro todellisuudesta mitään, koska algoritmit eivät kykene arvioimaan, mitkä muuttujat ovat käytännössä merkityksellisiä. (Nummenmaa 2021, 445–448.)

Regressiomallia arvioidaan mallin sopivuuden, mallin selitysasteen, selittävien muuttujien sopivuuden sekä jäännöstermien perusteella. Mallin sopivuutta testataan F-testillä. Jos F-testin p-arvo on alle 0,05, tulkitaan mallin sopivan aineistoon. Mallin selitystasetta arvioidaan R^2 -kertoimen avulla. Kerroin kertoo, kuinka suuren osan selitettävän muuttujan vaihtelusta malli onnistuu laskemaan. Nolla tarkoittaa, että malli ei selitä vaihtelua ollenkaan. Yksi tarkoittaa, että malli selittää kaiken vaihtelun. Selittävien muuttujien sopivuutta arvioidaan regressiokertoimien ja p-arvon avulla. Jos regressiokerroin on positiivinen, selitettävä muuttuja kasvaa, kun selittävä muuttuja kasvaa. Jos regressiokerroin on negatiivinen, selitettävä muuttuja pienenee, kun selittävä muuttuja kasvaa. Regressiokertoimen lukuarvo kertoo, miten paljon selitettävä muuttuja muuttuu, kun selittävä muuttuja muuttuu yhden yksikön verran ja kun muut selittävät muuttujat pysyvät muuttumattomina. Jäännöstermit viittaavat siihen vaihteluun, jota malli ei selitä. Jäännöstermien tulisi olla mahdollisimman pieniä sekä satunnaisesti ja normaalisti jakautuneita. Jäännöstermejä voidaan tarkastella sirontakuvion avulla, jossa x-akselilla esitetään alkuperäisen selitettävän muuttujan arvo ja y-akselilla esitetään arvoa vastaavan jäännöstermin suuruus. Kuviossa keskeistä on, miten kaukana nollakohtaa jäännöstermit sijaitsevat eri selitettävän muuttujan arvoilla. (Nummenmaa 2021, 449–452.)

5.4 Tutkimukselliset haasteet

5.4.1 Tilastolliset haasteet

Kriminologisen tutkimuksen tutkimuskohteena on rikoskäyttäytyminen ja rikoskäyttäytymiseen kohdistuvat reaktiot. Rikoskäyttäytymisellä tarkoitetaan ”sellaista yhteisön sääntöjen tahalliseksi katsottua rikkomista, joka herättää muissa yhteisön jäsenissä tuomitsevaa paheksuntaa”. (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 17–19.) Rikollisuus on ilmiö, jota tyypillisesti pyritään salaamaan; rikoksen tekijä ei halua, että muut ihmiset saavat tietää teosta, ja rikoksen uhri saattaa salata uhriksi joutumistaan. Tämä lähtökohta tekee rikoskäyttäytymisen haasteelliseksi tutkimuskohteeksi. Erityisesti mittaamisen ongelma on ollut läsnä kriminologiassa jo 1800-luvulta lähtien. Rikollisuutta tutkitaan erilaisten viranomaisten tuottamien tilastojen ja rekisterien avulla. Täysin varmoja ei

voida olla siitä, kuvaavatko tilastoissa esiintyvät määrät ja muutokset todellista rikollisuutta vai esimerkiksi ihmisten ilmoittamiskynnyksen muuttumista tai viranomaisten toiminnan tehokkuutta. (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 68–69.)

Jotta rikostilastoja pystytään tulkitsemaan oikein, tulee tarkastella sitä, miten rikostilastot syntyvät. Tilastojen muodostuminen on vaiheittainen prosessi, joka voidaan jakaa kahteen osaan: sosiaaliseen prosessiin ja viranomaisprosessiin. Sosiaalisen prosessin ensimmäinen vaihe on, että jonkinlainen tapahtuma tapahtuu. Toinen vaihe on, että joku havaitsee tapahtuman. Kolmas vaihe on, että tapahtuman havaitsija tulkitsee tapahtuman rikokseksi. Neljäs vaihe on, että tulkitsija ilmoittaa rikoksen poliisille. Viides vaihe on, että poliisi ottaa ilmoituksen vastaan, jolloin tapahtumasta syntyy merkintä rikostilastoon.

Viranomaisprosessin ensimmäinen vaihe on, että ilmoituksen seurauksena aloitetaan esitutkinta. Toinen vaihe on, että esitutkinnan perusteella tapahtuma ilmoitetaan syyttäjälle. Kolmas vaihe on, että syyttäjä vie tapahtuman tuomioistuimen käsiteltäväksi. Neljäs vaihe on, että tuomioistuin antaa tuomion ja tapahtuma siirtyy täytäntöönpanoon. (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 70–72.)

Olennaista tilastoinnin kannalta on, että tapahtuman eteneminen prosesseissa voi pysähtyä jokaisessa vaiheessa. Tapahtumaa ei välttämättä havaita, tapahtumaa ei tulkita rikokseksi, rikokseksi tulkittua tapahtumaa ei ilmoiteta poliisille, tai poliisi ei ota ilmoitusta vastaan. Esitutkintaa ei välttämättä aloiteta, tapahtumaa ei ilmoiteta syyttäjälle, syyttäjä ei vie tapahtumaa tuomioistuimen käsiteltäväksi, tai tuomioistuin jättää tuomitsematta.

Viranomaisprosessissa jokaisesta vaiheesta syntyy oma merkintä tilastoihin. Tällöin herää kysymys, minkä vaiheen tilasto on paras kuvaamaan todellista rikollisuutta. Kriminologiassa on omaksuttu Sellinin laiksi nimetty periaate, jonka mukaan tosiasiallista rikoskäyttäytymistä kuvaa parhaiten mahdollisimman varhaisen vaiheen tilasto. Tilastoissa näkyvää rikollisuutta kutsutaan ilmirikollisuudeksi. Tilastoissa näkymätöntä rikollisuutta kutsutaan piilorikollisuudeksi. (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 29–30, 70–73.)

Toinen tilastollinen haaste liittyy etnisyyden tilastointiin. Suomessa ei suoraan tilastoida ihmisten etnisyyttä, joten etnisyyttä koskevia johtopäätöksiä täytyy tehdä epäsuorasti saatavilla olevien tilastotietojen – tyypillisesti kielen tai taustamaan – perusteella. Kielitilaston ongelmina on, että ihmisen rekisteröity äidinkieli perustuu ihmisen oman tai vanhempien ilmoitukseen, eikä täten välttämättä heijasta ihmisen etnisyyttä. Monille toisen polven maahanmuuttajille ilmoitetaan äidinkieleksi suomi. Etnisyyden lisäksi suomalaisessa

kirjallisuudessa käytetään myös termejä ”ulkomaalainen” ja ”maahanmuuttaja”, joiden molempien tarkoituksena on kuvata väestön jakautumista kantaväestöön kuuluviin ja kuulumattomiin. Aiemmassa tutkimuksessa hyödynnetään pääsääntöisesti kielitilastoa, mutta tulevaisuudessa taustamaa saattaa olla tarkoituksenmukaisempi tilasto. (Latomaa 2012; Rasinkangas 2014, 4.) Tilastollisesti etnisyyttä on tutkittu Suomessa erityisesti suurten kaupunkien etnisen eriytymisen näkökulmasta. Etnisellä eriytymisellä tarkoitetaan eri etnisten ryhmien sijoittumista eri asuinalueille. (Esim. Vilkama 2010, 2011, 2012; Rasinkangas 2013; Ala-Mantila 2018; Saikkonen, Hannikainen, Kauppinen, Rasinkangas & Vaalavuo 2018). Myös eri etnisten ryhmien terveydentilaa on tutkittu (Castaneda 2019) sekä hyvinvointia laajemmin (Eid & Castaneda 2023). Aikaisemmissa tutkimuksissa on käytetty joko kielitilastoa tai taustamaatilastoa etnisyyden kuvaajana.

5.4.2 Tutkimuseettiset haasteet

Tämä tutkielma kuuluu tutkimusalueeseen, josta käytetään nimityksiä vähemmistötutkimus, maahanmuuttotutkimus sekä etnisten suhteiden ja kansainvälisen muuttoliikkeen tutkimus. Maahanmuuttotutkimuksessa tutkitaan henkilöitä, jotka ovat siirtyneet valtiosta toiseen. Maahanmuuttajuus ja etnisuus ovat teoriassa eri asioita mutta käytännössä limittyvät toisiinsa läheisesti. Pääpiirteittäin maahanmuuttotutkimukseen pätee samat tutkimuseettiset periaatteet kuin mihin tahansa muuhun tutkimukseen. Maahanmuuttotutkimuksessa on kuitenkin omia tutkimuseettisiä erityisyyksiä. Tutkimusta tekevät usein valtaväestöön kuuluvat henkilöt, jotka kertovat ”toisista”. Tutkimus luo mielikuvia muukalaisista, mitkä saattavat olla negatiivisia, koska maahanmuuttotutkimus on usein ongelmakeskeistä. Vähemmistöihin liittyvien kielteisten ilmiöiden tutkiminen onkin yksi suurimmista haasteista. Heikossa asemassa olevia ihmisiä on luontevaa suojella, mikä toisaalta saattaa johtaa siihen, että kielteisiltä asioilta ummistetaan silmät. (Martikainen 2009.) Tarkalleen ottaen tämä tutkielma kuuluneee etnisten suhteiden tutkimusalueeseen, koska tutkimuskohteena ovat etnisten vähemmistöjen lisäksi etninen enemmistö sekä maahanmuuttajien lisäksi ei-maahanmuuttajat. Pidän mainittuja nimityksiä toistensa synonyymeinä, koska eettisen tarkastelun osalta ei ole tarkoituksenmukaista erotella niitä toisistaan.

Tutkimuseetiikassa keskeinen käsite on arkaluonteisuus. Nykyään kumotussa henkilötietolaissa (523/1999) säädettiin, että arkaluonteisina tietoina pidetään henkilötietoja, jotka kuvaavat (1) rotua tai etnistä alkuperää, (2) henkilön yhteiskunnallista, poliittista tai uskonnollista vakaumusta, (3) rikollista tekoa tai rikoksen seuraamusta, (4) terveydentilaa, (5) seksuaalista suuntautumista, tai (6) sosiaalihuollon tarvetta. (Kuula 2011, 135–136.) Euroopan unionin

yleisen tietosuoja-asetuksen (2016/679) 9 artiklassa säädetään erityisistä henkilötietoryhmistä, jotka pääpiirteissään vastaavat henkilötietolain arkaluonteisia tietoja. Eroina on, että asetuksessa ei säädetä sosiaalihuollon tiedoista ja että asetuksessa säädetään geneettisistä ja biometrisistä tiedoista toisin kuin henkilötietolaissa. Myöskään rikoksiin liittyvät tiedot eivät ole erityisiä henkilötietoryhmiä mutta niistä säädetään asetuksen 10 artiklassa erikseen. (Korpisaari, Pitkänen & Warma-Lehtinen 2022, 168–170.) Selvää on, että tässä tutkielmassa käsitellään arkaluonteisia aiheita. Toisaalta tässä tutkielmassa ei käsitellä kenenkään henkilötietoja eikä yksikään henkilö ole tunnistettavissa tutkielman perusteella.

Tutkimuseettisessä ajattelussa ei kuitenkaan voida suoraan tukeutua pelkästään lainsäädäntöön. Arkaluonteisuutta tulee tarvittaessa pohtia laajemmin – erityisesti niissä tutkimusasetelmissa, joissa tutkitaan konkreettisia yksilöitä. Tällöin tulee ottaa huomioon, miten yksittäiset henkilöt itse määrittelevät arkaluonteisuuden. Arkaluonteisina voidaan pitää myös asioita, jotka saattavat leimata jotakin ihmisryhmää negatiivisessa mielessä. Arkaluonteisuus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että aihetta ei tulisi tutkia ollenkaan. Arkaluonteisten aiheiden tutkimatta jättäminenkin voisi olla epäeettistä. Tutkimuseettisiin näkökulmiin täytyy kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota, kun tutkitaan arkaluonteisia asioita. (Kuula 2011, 135–136.)

Etiikka ja moraalit ovat toisiaan lähellä olevia käsitteitä. Joissain yhteyksissä niitä saatetaan käyttää synonyymeinä. On myös mahdollista käsitteellisesti erottaa ne toisistaan; moraalit viittaa yksilön henkilökohtaisiin normatiivisiin arvoihin ja pohdintoihin oikeasta ja väärästä, ja etiikka viittaa kysymyksiin, joita ihmiset voivat kollektiivina neutraalisti arvioida. Eettisiä kysymyksiä luonnehtivat seuraavat piirteet: (1) eettisiä valintoja on läsnä kaikilla tutkimuksen ja yksityiselämän osa-alueilla, (2) useimmilla eettisillä kysymyksillä ei ole yksiselitteisiä vastauksia, (3) eettisten kysymysten tunnistaminen voi olla haastavaa, (4) eettisiin kysymyksiin ei voida vastata tieteellisin menetelmin havainnoimalla, testaamalla tai mittaamalla, (5) tyypillisesti ongelman keskiössä ovat ristiriidassa olevat arvot ja uskomukset, ja (6) eettiset kysymykset ovat usein hiljaisia, eikä eettisen valinnan tekijä välttämättä tunnista niitä. (Mustajoki & Mustajoki 2017, 8.)

Eettinen toiminta muodostuu neljästä vaiheesta: (1) eettisen kysymyksen tunnistaminen, (2) eettisen ratkaisun tekeminen, (3) eettiseen valintaan sitoutuminen, ja (4) sinnikkyys paineen alla. Eettiset toimijat eroavat toisistaan siinä, miten herkästi he havaitsevat eettisiä kysymyksiä eri tilanteissa. Kyseessä ei kuitenkaan ole muuttumaton ominaisuus ihmisissä

vaan taito, jota pystyy harjoittelemalla parantamaan. Eettisen ratkaisun tekeminen edellyttää tietoista ongelmanratkaisuprosessia. Jokainen eettinen kysymys tuottaa vaihtoehtoja. Eettisen ratkaisun tekijän tulee pystyä perustelemaan, miksi he ovat valinneet yhden vaihtoehdon jonkin toisen sijasta, jotta eri mieltä olevat pystyvät ensinnäkin ymmärtämään, miten ratkaisuun on päädytty sekä toisekseen laatimaan perustellun eriävän näkemyksen siitä, mikä olisi heidän mielestään eettisempi ratkaisu. Kun eettisesti oikeaan ratkaisuun on päädytty, siihen tulee myös sitoutua, vaikka ympäristöstä tulisi painetta muuttaa tehtyä ratkaisua. Toimija voi kokea painetta ylhäältä (organisaation johto, rahoittajat, yhteiskunta), vertaisiltaan tai alaisiltaan. Painetta vahvistavat erilaiset joko kuvitellut tai tosiasialliset materiaaliset tai sosiaaliset palkinnot tai rangaistukset, jotka koituvat toimijalle epätoivotun toiminnan seurauksena. (Mustajoki & Mustajoki 2017, 11–13.) Toimijaan kohdistuva paine todennäköisesti on sitä kovempaa mitä arkaluonteisempaa aihetta toimija tutkii. Jos esimerkiksi ulkomaalaisten rikollisuus on jonkinlainen tabu tutkimuskohteena, sitä tutkivan olisi odotettavissa kokevan erityisen kovaa painetta. Seuraavaksi käsittelen syvällisemmin kahta ensimmäistä vaihetta.

Eettisen kysymyksen tunnistaminen muodostuu kolmesta vaiheesta: (1) tunnistetaan asianosaiset, (2) ymmärretään oikeudet ja velvollisuudet sekä (3) määritellään vaihtoehdot. Asianosaisia ovat kaikki, joita ratkaisu jollain tavalla koskettaa. Asianosaiset ovat yleensä yksittäisiä ihmisiä mutta asianosaisina voivat olla myös eläimet, yhteisöt tai esineet. Asianosaiseksi tunnistaminen tarkoittaa, että heidän intressinsä otetaan huomioon eettisessä punninnassa. Asianosaiset eivät välttämättä ole keskenään tasa-arvoisia, vaan joidenkin intressit saattavat olla arvokkaampia kuin joidenkin toisten. Olennaista on muistaa perustella, miten asianosaiset tunnistetaan ja miten heidät arvioidaan keskenään. Asianosaisia koskevat tyypillisesti jonkinlaiset juridiset tai moraaliset oikeudet tai velvollisuudet. Oikeuksien ja velvollisuuksien ymmärtäminen auttaa erittelemään, mitkä ovat juridisesti ja sosiaalisesti hyväksytyjä vaihtoehtoja eettisten kysymysten ratkaisemiseksi. Eettisissä kysymyksissä on monia eri toimintavaihtoehtoja eikä yksikään niistä yleensä ole yksiselitteisesti oikea ratkaisu. Ideaalinen ratkaisu olisi, että kaikkien asianosaisten kaikki intressit pystyttäisiin ottamaan täysimääräisesti huomioon eikä kenenkään oikeuksia loukattaisi. Tämänlaista ratkaisua harvoin on, joten tavoitteena on löytää sellainen vaihtoehto, joka on mahdollisimman lähellä tätä ideaalia. (Mustajoki & Mustajoki 2017, 14–17.)

Tämän tutkielman asianosaisia ovat ensinnäkin Suomen kunnat, koska empiirisessä vaiheessa tilastoyksikkönä on kunta. Kunnista ollaan kiinnostuneita nimenomaan kunnan miesväestöstä,

joten asianosaisia ovat kaikki Suomessa asuvat miehet. Miehet jaotellaan kategorioihin taustamaan mukaan, joten asianosaisia ovat eri etnisyydet. Tämä voidaan tulkita joko niin, että etniset kategoriat itsessään ovat asianosaisia tai vaihtoehtoisesti niin, että asianosaisia ovat eri kategorioihin kuuluvat yksilöt. Toinen asia, josta kunnista ollaan kiinnostuneita, on raiskausrikokset. Raiskausrikoksissa on kaksi osapuolta: raiskaaja sekä raiskattu. Nämä osapuolet voidaan katsoa myös olevan tämän tutkielman asianosaisia. Koska raiskatuista lähestulkoon kaikki ovat naisia, voidaan asianosaisina pitää myös kaikkia naisia. Pidän arvokkaimpina asianosaisina naisia ja raiskauksen uhreja, koska raiskatuksi joutuminen aiheuttaa kärsimystä uhrille ja koska rikoksen uhrit yleisesti ottaen eivät tee mitään väärää, joten heidän intresseilleen on oikeutettua antaa eniten painoarvoa.

Toisena erityisenä asianosaisena ovat eri etnisyyksiin kuuluvat miehet, koska etnisyyteen liittyvä tieto on arkaluonteiseksi määriteltyä ja koska etnisiä vähemmistöjä suojaavat erilaiset juridiset ja sosiaaliset normit. Rikoslain (39/1889) 11 luvun 10 pykälässä säädetään kiihottamisesta kansanryhmää vastaan. Säädöksessä kielletään jonkin ryhmän uhkailu, panettelu ja solvaaminen rodun, ihonvärin ja kansallisen tai etnisen alkuperän perusteella. Lain esitöissä¹¹ annetaan esimerkkinä tyypillisestä rangaistavasta menettelystä tiedon levittäminen, jossa kansanryhmään kuuluvia ihmisiä yleistäen väitetään rikollisiksi. On ilmeistä, että tässä tutkielmassa tutkitaan pykälän tarkoittamia kansanryhmiä. Tässä tutkielmassa ei kuitenkaan väitetä, että jonkin etnisen kategorian kaikki yksilöt olisivat rikollisia. Sen sijaan tämän tutkielman perustana on uskomus, että etnisyyksien välillä on vaihtelua rikollisuuden määrässä ja laadussa.

Kun eettinen kysymys on tunnistettu, se pitää jotenkin ratkaista. Länsimaisessa filosofiassa on kolme lähestymistapaa eettisen ratkaisun tekemiseksi: (1) seurausetiikka, (2) velvollisuusetiikka sekä (3) hyve-etiikka. Yksikään tapa ei ole ylivertainen johonkin toiseen nähden; kaikki ovat perusteltuja tapoja muodostaa arvostelma siitä, mikä on arvokasta, hyvää ja kannattavaa. (Mustajoki & Mustajoki 2017, 22–23.)

Seurauseettinen näkökulma keskittyy tarkastelemaan eettisen ratkaisun lopputuloksia.

Eettisesti paras ratkaisu on sellainen, joka tuottaa mahdollisimman paljon hyötyä

¹¹ HE 317/2010. Hallituksen esitys Eduskunnalle Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rasististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia, hyväksymisestä ja laiksi sen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta sekä laeiksi rikoslain ja tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annetun lain 15 §:n muuttamisesta.

suhteutettuna mahdollisimman vähään haittaan. Seurauseettisissä arvioissa tulee kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin: (1) kenen hyöty ja haitta otetaan huomioon? (2) seurausten määrittelyminen ja mittaaminen, sekä (3) hyödyn ja haitan aikaväli. Asianosaisia voivat olla joko yksilöt tai yhteisöt. Yksilökeskeisiä näkökulmia on kaksi: joko tunnustetaan kaikki eri asianosaiset ja lasketaan kaikkien hyödyt ja haitat yhteen, tai sitten tarkastellaan vain ja ainoastaan eettisen ratkaisun tekijän henkilökohtaista hyötyä ja haittaa. Yhteisölliset näkökulmat tunnustavat, että asianosaisia voivat olla myös yksilöä laajemmat kollektiivit, kuten yliopistot, tutkimusryhmät tai tieteenalat. Näiden kollektiivien eettiset intressit ovat erillisiä niihin kuuluvien yksilöiden intresseistä. Toinen yhteisöllinen tapa on tunnustaa yksilöiden väliset suhteet asianosaisiksi. Ihmiset nähdään osana laajempaa kontekstia ja toisistaan riippuvaisina. Hyötyä ja haittaa arvioidaan siitä näkökulmasta, mitä vaikutuksia ratkaisulla on ihmisten väliseen harmoniaan ja yhteistoimintaan. (Mustajoki & Mustajoki 2017, 23–25.) Jonkin tietyn väestöryhmän rikollisuuden tutkiminen saattaa heikentää ihmisten välistä harmoniaa. Toisaalta jos jokin ryhmä tekee muita enemmän rikoksia, on kyseenalaista, miten suurta harmoniaa ylipäättään ihmisten välillä tosiasiallisesti on. Maahanmuuttajien rikollisuudesta puhumattomuus johtaisi lähinnä näennäiseen harmoniaan.

Perinteisesti hyödyn ja haitan määritelmänä oli ihmisen kokema onnellisuus ja onnettomuus. Sittemmin hyötyä on määritelty ja mitattu rahallisesti voittoina ja tuloina sekä haittaa tappioina ja kustannuksina. Lopputuloksen yksinkertaistaminen yhteen muuttujaan ei kuitenkaan ole realistista. Hyöty tulee nähdä mahdollisimman laajasti sellaisina asioina, joita asianosaiset pitävät hyvinä ja joita he pyrkivät hankkimaan itselleen. Haitta on hyödyn vastakohta eli kaikkea, mitä asianosaiset pitävät huonona ja pyrkivät välttämään. Eri ihmiset kuitenkin arvottavat asioita eri tavalla, joten käytännössä seurausetiikan yleisen periaatteen – hyötyjen maksimointi ja haittojen minimointi – arvioiminen millään tavalla tarkasti on mahdotonta. Lisäksi pitäisi ottaa vielä huomioon, millä aikavälillä ratkaisun aiheuttamia hyötyjä ja haittoja arvioidaan. Jokin teko saattaa välittömästi aiheuttaa jonkin verran haittaa jollekin mutta pitkällä aikavälillä aikaan saadut hyödyt ovat huomattavasti suuremmat. Kaikista näistä haasteista huolimatta seurauseettinen lähestymistapa tarjoaa paljon työkaluja eettisen ratkaisun tekijälle. (Mustajoki & Mustajoki 2017, 25–26.)

Tässä tutkielmassa ei tutkita yksittäisiä konkreettisia yksilöitä, joten suoraa haittaa ei aiheuteta kenellekään. Asianosaisina ovat erilaiset ihmiskategoriat, joten näihin kategorioihin kuuluvat henkilöt ovat epäsuorasti seurausten kohteena. Tämän tutkielman mahdollisia negatiivisia seurauksia ovat lähinnä etnisyyksiin liittyvät mielikuvat. Jo määritelmällisesti

rikollinen toiminta on paheksuttua, ja ihmisillä on negatiivisia mielikuvia rikollisista. Seksuaalirikollisuus ja etenkin raiskaus ovat rikollisuuslajeja, joihin liittyy voimakkaita tunteita. Jonkin etnisyyden yhdistäminen raiskausrikoksiin saattaa aiheuttaa kyseisen etnisyyden joutumisen negatiivisten mielikuvien kohteeksi. Toisaalta raiskausten uhrien ja naisten intressien mukaista on tutkia raiskausta ilmiönä mahdollisimman laajasti ja tarkasti. Tiedon tuottaminen raiskausrikoksista auttaa ymmärtämään raiskausta ilmiönä sekä vähentämään sitä. Eli eettisen ristiriidan aiheuttavat etnisiin vähemmistöihin ja naisiin sekä rikosten uhreihin liittyvät suojele vaatimukset, kun yksi erityistä suojelua nauttiva ryhmä mahdollisesti aiheuttaa haittaa toiselle suojellulle ryhmälle. Tällöin ratkaistavaksi jää, kumman ryhmän intressit ovat arvokkaampia.

Toisaalta on myös muistettava, että tutkimuksen tuloksia on mahdoton tietää etukäteen. On mahdollista, että kun tutkitaan maahanmuuttajien rikollisuutta, saadaan tuloksiksi, että maahanmuuttajat eivät tee yhtään enempää rikoksia kuin kantaväestö. Tällöin seuraukset olisivat maahanmuuttajien näkökulmasta suotuisia, koska tutkimus lieventäisi maahanmuuttajiin kohdistuvia mielikuvia. Ilmeisen epäeettistä olisi sellainen menettely, että tutkimuksen tulokset jätettäisiin julkaisematta, kun havaitaan, että tulokset ovat epämiellyttäviä. Täten ainakaan seurauseettisin perustein ei ole mahdollista estää maahanmuuttajien rikollisuuteen kohdistuvaa tutkimusta.

Velvollisuusetiikassa tarkastellaan seurausten sijaan päätöksentekoprosessia. Ratkaisu on eettinen, jos se on tehty hyväksytyjen sääntöjen ja periaatteiden mukaisesti. Erilaisia näkemyksiä on esitetty siitä, mitä sääntöjä on olemassa ja mikä niiden luonne on. Yhden näkemyksen mukaan on olemassa ikuisia ihmisestä riippumattomia joko jumalallisia tai luonnonoikeudellisia sääntöjä, ja ihmisen tehtävänä on tutkia näitä sääntöjä ja soveltaa niitä omassa elämässään. Toisen näkemyksen mukaan säännöt ovat ihmisten välisiä joko tietoisia tai tiedostamattomia sopimuksia, joiden tarkoituksena on hyödyttää yhteiskuntaa tai yhteisöä. Tiedeyhteisössä vallitsevat seuraavat säännöt: (1) tieteellinen rehellisyys, (2) huolellisuus, (3) läpinäkyvyys, (4) toisten saavutusten tunnistaminen, (5) eettisesti kestävät menetelmät, (6) akateeminen vapaus sekä (7) sosiaalinen vastuullisuus. (Mustajoki & Mustajoki 2017, 27–29.) Toisten saavutusten tunnistaminen viittaa erityisesti aikaisempien tieteellisten lähteiden dokumentoimiseen. Lienee selvää, että en tässä tutkielmassa ole pyrkinyt paikantamaan joka ikisen esitetyn väitteen absoluuttista alkuperää, joten joidenkin saavutukset on jäänyt tunnistamatta. Tämä on selvä eettinen puute tutkielmassani.

Akateeminen vapaus ja oikeus tietoon ovat länsimaisia keskeisimpiä yhteiskunnallisia arvoja. Nämä on Suomen lainsäädännössä turvattu perustuslain (731/1999) 16 pykälässä sekä yliopistolain (558/2009) 2 pykälässä. Tiedeinstituutio toimii itsenäisesti eikä sen toimintaan voida vaikuttaa ulkopuolelta. Tieteen vapautta usein rajoittavat erilaiset autoritaariset hallinnot, mutta myös Suomessa on esiintynyt tutkijoihin kohdistuvaa häirintää, painostusta ja maalittamista. Täydelliseen vapauteen ei kuitenkaan länsimaissakaan pyritä edes periaatteellisella tasolla. Sananvapauttakin punnitaan aina suhteessa muihin keskeisiin oikeuksiin. Erityisesti Euroopassa on yleistynyt tulkinta, jonka mukaan sananvapautta on perusteltua rajoittaa, jos tarkoituksena on rasismien, syrjinnän ja muukalaisvihan torjuminen. (Fingerroos & Kokko 2022, 78–80.) Suomen yliopistojen rehtorineuvosto ja Suomen Akatemia ovat myös huolissaan siitä, että tutkijoita yritetään hiljentää asiattomalla kommentoinnilla. Keskeistä tieteessä on, että tutkijoilla on oikeus vapaasti valita tutkimusaiheensa eikä sitä tule rajoittaa millään perusteilla. (Suomen Akatemia 2023; Unifi 2023.) Silvennoinen ja Mustajoki (2023) toteavat, että ”jos tiede menettää kykynsä suututtaa ketään, se menettää myös vaikuttavuutensa. Vapaan tieteen tunnusmerkki on sekin, että tulokset saattavat ärsyttää, raivostuttaa tai uhata olemassa olevia intressejä.”

Hyve-etiikka kohdistaa tarkastelunsa eettiseen toimijaan itseensä. Eettinen toimija reflektoi tekemäänsä ratkaisuaan suhteessa siihen, minkälainen ihminen hän haluaa olla. Ollakseen aidosti hyveellinen toimijan tulee ottaa hyveet ja arvot kokonaisvaltaisesti huomioon kaikilla elämän osa-alueilla. Hyve-etiikkaa voi myös soveltaa pohtimalla, minkälainen on ideaalinen tutkija ja mitkä hyveet ohjaavat tutkimusta. Lisäksi voidaan myös arvioida tutkijan tarkoitusperiä. (Mustajoki & Mustajoki 2017, 29–30.) Koska tämä tutkielma on tutkintoon kuuluva opinnäyte, on oma henkilökohtainen tarkoitukseni lähinnä valmistuminen. Toisaalta myös koska kirjoitan tutkielmaa valmistumisen näkökulmasta käytännössä pakotettuna, on hyvin epätodennäköistä, että ilmentäisin tutkijan hyveitä mitenkään erityisen hyvin.

Kriminologisessa tutkimuksessa on keskeistä erottaa empiiriset tosiasiat ja moraaliset arvostelmat toisistaan. Rikollisuuden tutkijan tulee suhtautua neutraalisti ja objektiivisesti rikoksiin. Mitään mahdollisia selityksiä ei tule etukäteen sulkea ulkopuolelle moraalisin perustein tai joidenkin tahojen suojelemiseksi. Todellisuus ei usein vastaa ihmisten ideologisia uskomuksia, eikä esimerkiksi sosiaalisia ongelmia voi palauttaa pelkästään yhteiskunnan rakenteisiin tai syrjintään. Kriminologinen tutkimus auttaa ymmärtämään rikollisuutta, mutta ymmärtäminen ei tarkoita rikollisuuden hyväksymistä tai puolustamista. Tutkijan ei tule sen enempää tuomita tai paheksua rikoksia kuin myöskään ihaila niitä, vaan

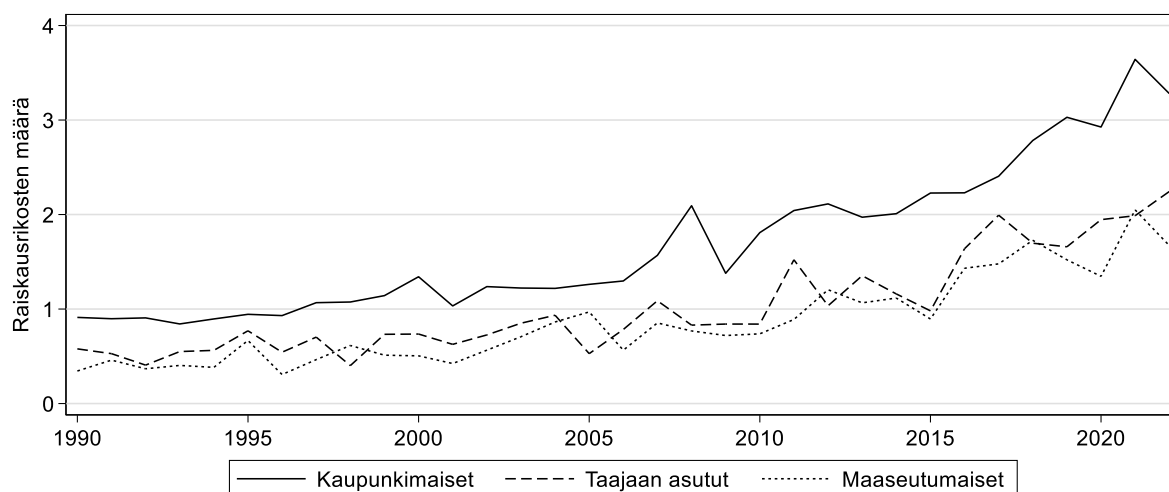
tutkijan tehtävä on vain ja ainoastaan ilmiön rationaalinen kuvaaminen ja selittäminen, vaikka kyseessä olisi miten voimakkaita tunteita herättävä aihe tahansa. Ainoastaan objektiivisen tutkitun tiedon varaan voidaan rakentaa tehokasta rikosentorjuntaa. (Kivivuori, Aaltonen, Näsi, Suonpää & Danielsson 2018, 30, 35–37.) Erityisesti evoluutiopsykologian väitetään pyrkivän oikeuttamaan tai puolustamaan raiskauksia. Jonkin ilmiön evolutiivinen tutkiminen ei kuitenkaan millään tavalla tarjoa moraalista oikeutusta tutkittavalle ilmiölle. Evolutiivisen näkökulman huomioonottamisen tarkoituksena on syventää ymmärrystämme tutkitusta ilmiöstä. Toinen virhepäätelmä on geneettinen determinismi, eli uskomus, että käyttäytyminen olisi ohjelmoitua ja muuttumatonta. Vaikka raiskauksella olisikin luonnontieteellinen perusta, se ei tarkoita, että raiskauksia ei voisi tai ei pitäisi yrittää vähentää yhteiskunnassa. (McKibbin, Shackelford, Goetz & Starratt 2008, 102–103.)

6 Tulokset

Tässä luvussa raportoin tulokset, jotka on saatu luvussa viisi esitetyillä aineistoilla ja menetelmillä. Ensimmäisessä alaluvussa esittelen selitettävän muuttujan eli raiskausrikosten määriä ja jakaumia eri kunnissa. Toisessa alaluvussa esittelen selittävät muuttujat eli kuntien etnistä väestörakennetta. Tulosten raportoinnin ohella arvioin lineaaristen tilastollisten menetelmien edellytysten täyttymistä, joista yksi keskeisimmistä oli muuttujien normaalijakautuneisuus. Kolmannessa alaluvussa esittelen muuttujien välistä yhteisvaihtelua korrelaatiokertoimilla ja lineaarisella regressiomallilla.

6.1 Raiskausrikosten määrä kunnissa

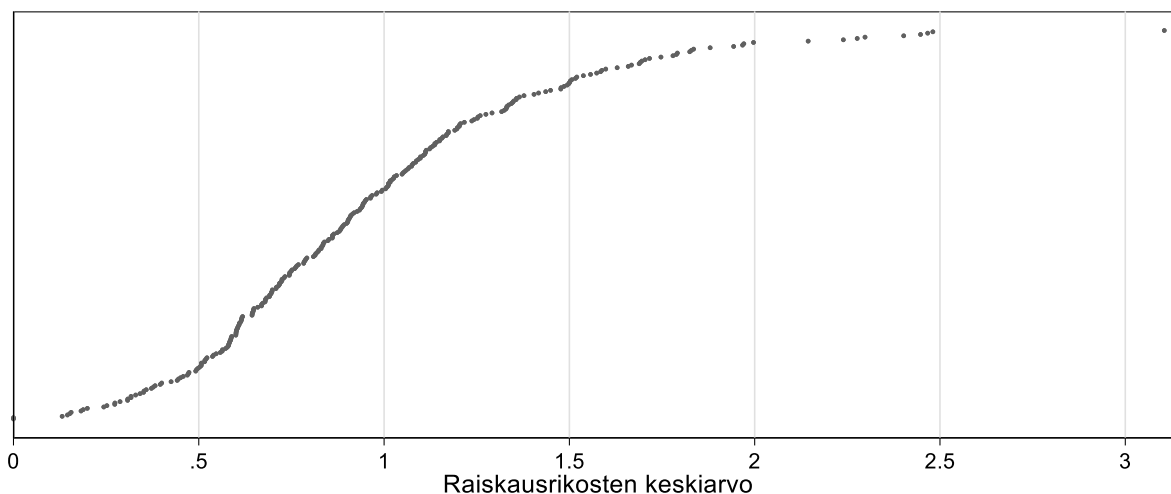
Kuviosta 1 nähdään raiskausrikosten ajallinen kehitys kuntaluokittain vuodesta 1990 vuoteen 2022. Rikoksissa on nähtävissä tasaista kasvua. Kaupunkimaisissa kunnissa on korkeampi rikosten määrä kuin taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa, joiden rikosten määrä taas on hyvin lähellä toisiaan. 1990-luvulla rikosten määrä oli kaupunkimaisissa kunnissa noin yksi jokaista 10 000 asukasta kohti. Muissa kunnissa rikosten määrä oli noin 0,5 rikosta. 2020-luvulla rikosten määrä on kasvanut kolmeen kaupunkimaisissa kunnissa ja muissa kunnissa 1,5–2:een.

Kuvio 1. Raiskausrikosten määrä jokaista 10 000 asukasta kohden kuntaluokittain 1990–2022.

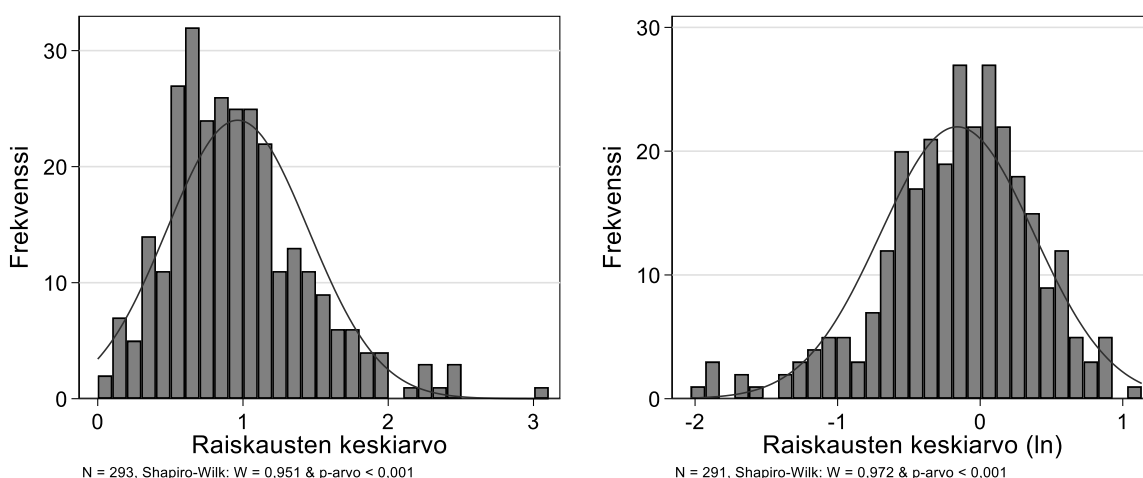
Kuviossa 2 nähdään raiskausrikosten jakauma. Kuviossa jokainen piste edustaa yhtä kuntaa. Kuvio on järjestetty siten, että vasemmalla alhaalla ovat kunnat, joissa on alhaisin raiskausrikosten keskiarvo. Oikealla ylhäällä ovat kunnat, joissa on korkein keskiarvo. Raiskausrikosten keskimäärä vaihtelee tasaisesti kunnissa välillä 0–2,5 jokaista 10 000 asukasta kohti. Yksi jonkin verran poikkeava havainto on Hanko, jonka rikosten keskiarvo on

3.1. Kahdessa kunnassa keskiarvo on 0: Halsua ja Toivakka. Näissä kunnissa ei siis ole ilmoitettu yhtäkään raiksausrikosta 33 vuoden aikana. Keskeinen havainto on, että kuntien välinen vertailu on mielekästä, koska muuttujan vaihtelu on niin tasaista.

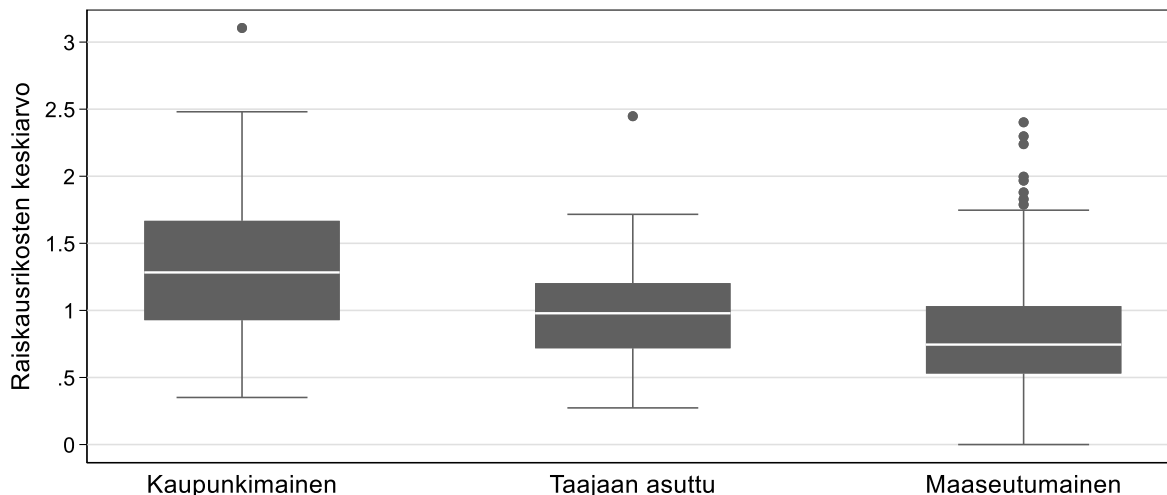
Kuvio 2. Raiksausrikosten keskiarvo kunnittain.

Kuviosta 3 nähdään raiksausrikosten jakauma histogrammeina. Kuvioihin on myös piirretty normaalijakauma. Vasemmalla on alkuperäisen muuttujan jakauma. Muuttuja ei vaikuta noudattavan täysin normaalijakaumaa. Jakauma on jonkin verran oikealle vino. Suurin osa kunnista sijoittuu jakauman keskelle, mutta jakauma leviää hieman oikealle, koska muutamissa kunnissa on suhteellisen korkea rikosten keskiarvo. Oikealla on jakauma logaritmuunnoksen jälkeen. Muunnos ei juurikaan tee jakaumasta normaalimpaa. Jakauma on muunnoksen jälkeen vasemmalle vino. Shapiro-Wilkin testin p-arvo on molemmissa muuttujissa alle 0,001, eli jakaumat poikkeavat normaalijakaumasta tilastollisesti merkitsevästi.

Kuvio 3. Raiksausrikosten jakaumat ennen ja jälkeen logaritmuunnoksen.

Kuviossa 4 on esitetty raiskausrikosten keskiarvojen jakaumat kuntaluokittain laatikko-janakuvioina. Silmämääräisesti nähdään, että kaupunkimaisissa kunnissa on hieman korkeampi raiskausrikosten keskiarvo kuin muissa kunnissa. Maaseutumaisissa kunnissa on jonkin verran poikkeavia suuria havaintoja.

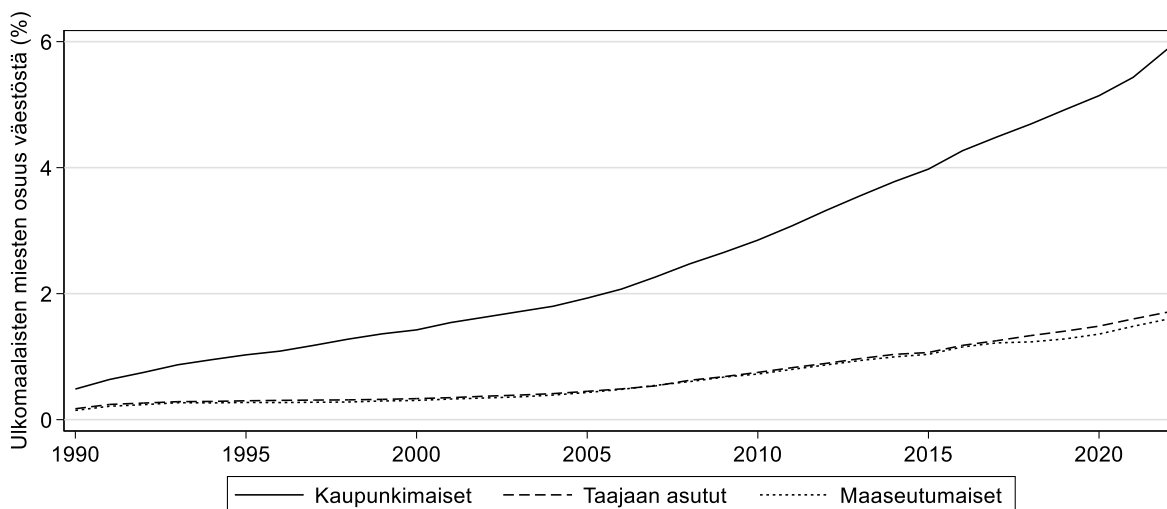

Kuvio 4. Raiskausrikosten keskiarvojen jakaumat kuntaluokittain.

6.2 Kuntien etninen väestörakenne

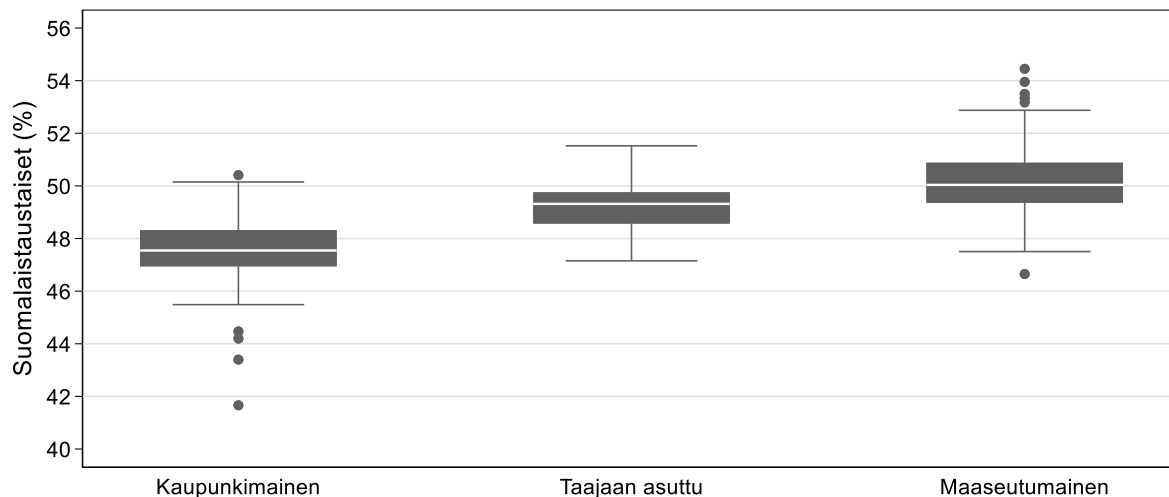
6.2.1 Suomalaiset ja ulkomaalaiset yhteensä

Kuviosta 5 nähdään, miten suuri osa kuntien väestöstä kuntaluokittain oli ulkomaalaistaustaisia miehiä vuodesta 1990 vuoteen 2022. Ulkomaalaistaustaisten osuudessa on nähtävissä tasaista kasvua. Kaupunkimaisissa kunnissa kasvu on ollut nopeampaa kuin muissa kunnissa. Vuonna 1990 ulkomaalaistaustaisten osuus oli hyvin lähellä nollaa. Vuonna 2022 ulkomaalaistaustaisten osuus on kasvanut kaupunkimaisissa kunnissa kuuteen prosenttiin. Muissa kunnissa osuus on kasvanut hieman alle kahteen prosenttiin.

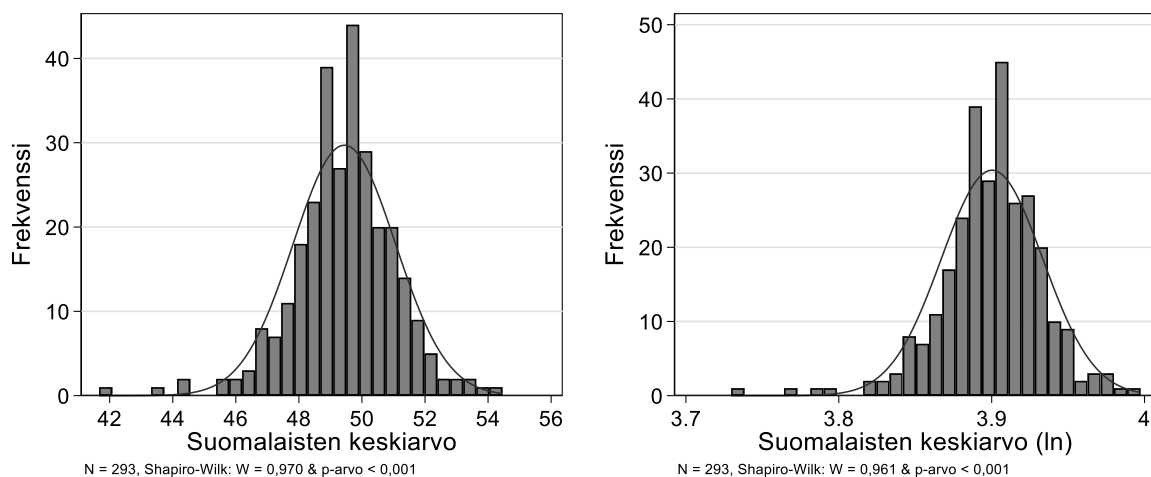
Kuvio 5. Ulkomaalaisten miesten osuus väestöstä kuntaluokittain 1990–2022 (%).

Kuviossa 6 on esitetty suomalaistaustaisten väestöosuksien 33 vuoden keskiarvot kunnissa. Kaupunkimaisissa kunnissa on vähiten suomalaisia. Eniten suomalaisia on maaseutumaisissa kunnissa. Suomalaisten osuus vaihtelee noin 42 prosentista noin 54 prosenttiin. Vähiten suomalaisia on Helsingissä (41,7 %). Eniten suomalaisia on Savukoskella (54,5 %).

Kuvio 6. Suomalaisten väestöosuus kunnissa.

Kuviossa 7 on esitetty suomalaisten jakaumat histogrammeina. Vasemmalla on alkuperäisen muuttujan jakauma, joka noudattaa silminnähten normaalijakaumaa. Oikealla on muuttuja logaritmuunnoksen jälkeen, joka sekin on suhteellisen normaalisti jakautunut, vaikka vasemmassa laidassa on hieman poikkeavia havaintoja. Kumpikaan ei kuitenkaan Shapiro-Wilkin testin mukaan ole normaalisti jakautunut (p -arvo $< 0,001$).

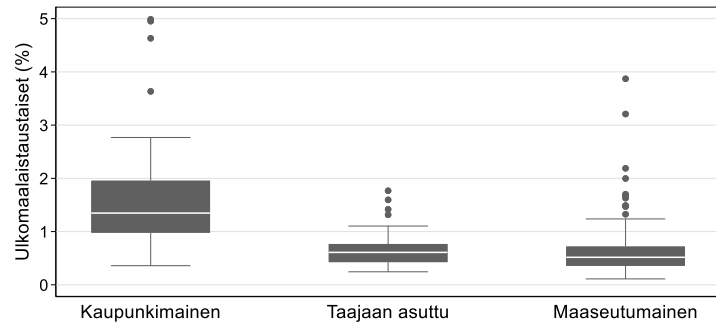

Kuvio 7. Suomalaistaustaisten keskiarvon jakaumat ennen ja jälkeen logaritmuunnoksen.

Taulukossa 1 on esitetty ulkomaalaistaustaisten miesten absoluuttiset määrät koko maassa vuonna 2022. Ulkomaalaistaustaisia oli yhteensä 265 086. Noin puolet (49 %) ulkomaalaistaustaisista oli eurooppalaisia. Hieman alle kolmannes (31 %) oli aasialaisia. Afrikkalaisia oli vajaa seitsemäsosa (13,7 %). Amerikkalaisia oli 3,1 prosenttia. Suunnilleen saman verran (2,8 %) oli miehiä, joiden taustamaa oli tuntematon. Oseanialaisia oli ainoastaan 0,3 prosenttia.

Taulukko 1. Taustamaanosat koko maassa vuonna 2022.

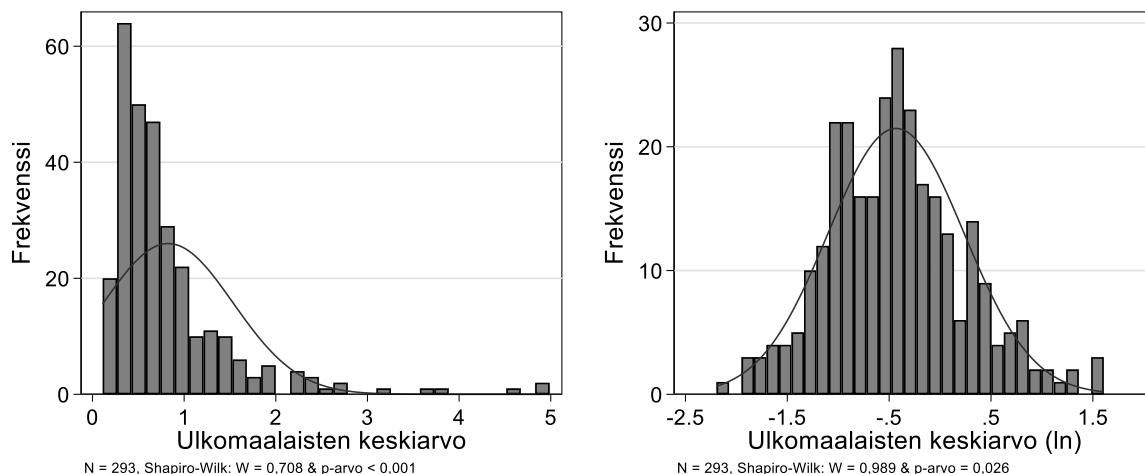
Taustamaa	Määrä	%
Eurooppa	129832	49,0
Aasia	82123	31,0
Afrikka	36410	13,7
Amerikka	8338	3,1
Oseania	831	0,3
Tuntematon	7552	2,8
Yhteensä	265086	100 %

Kuvio 8. Ulkomaalaisten väestöosuus kunnissa.

Kuviossa 8 on esitetty ulkomaalaistaustaisten miesten väestöosuuden keskiarvot kunnissa eri kuntatyypeissä. Taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa ulkomaalaistaustaisia miehiä on hyvin vähän. Maaseutumaisissa kunnissa on jonkin verran suuria poikkeavia havaintoja. Kaupunkimaisissa kunnissa on huomattavasti enemmän ulkomaalaistaustaisia kuin muissa kunnissa. Eniten ulkomaalaistaustaisia on Helsingissä (4,99 %) ja Vantaalla (4,95 %).

Kuviossa 9 on esitetty ulkomaalaistaustaisten miesten jakaumat histogrammeina. Vasemmalla on alkuperäisen muuttujan jakauma. Jakauma on selvästi oikealle vino. Suurimmassa osassa kunnista on hyvin vähän ulkomaalaisia. Pienessä osassa kunnista on suhteellisen paljon ulkomaalaisia. Oikealla on jakauma logaritmuunnoksen jälkeen. Muunnos tekee jakaumasta selvästi enemmän normaalisti jakautuneen. Toisaalta Shapiro-Wilkin testin mukaan jakauma poikkeaa tilastollisesti merkitsevästi normaalijakaumasta (p -arvo = 0,026).

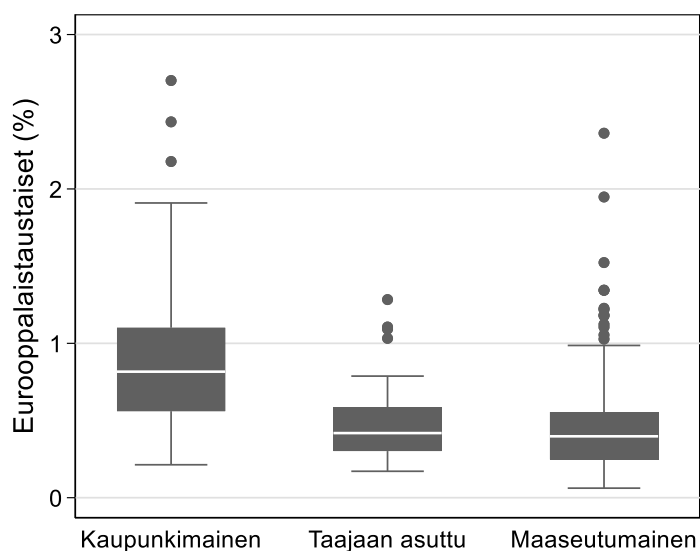
Kuvio 9. Ulkomaalaistaustaisten keskiarvon jakaumat ennen ja jälkeen logaritimuunnoksen.

6.2.2 Eurooppalaiset

Taulukossa 2 on esitetty eurooppalaistaustaisten miesten absoluuttiset määrät koko maassa vuonna 2022. Eurooppalaisista noin puolet (50,2 %) oli joko entisestä Neuvostoliitosta (29,6 %) tai Virossa (20,6 %). Muista Euroopan maista tulleiden osuus väestöstä on huomattavasti alhaisempi: vain muutamia prosentteja. Kuviossa 10 on esitetty eurooppalaisen väestönsuuden keskiarvot eri kuntatyypeissä laatikko-jana-kuvioina. Kaupunkimaisissa kunnissa on enemmän eurooppalaisia kuin muissa kunnissa. Eniten eurooppalaisia on Vantaalla (2,70 %), Helsingissä (2,43 %) ja Närpiössä (2,36 %). Maaseutumaisissa kunnissa on jonkin verran poikkeavia suuria havaintoja.

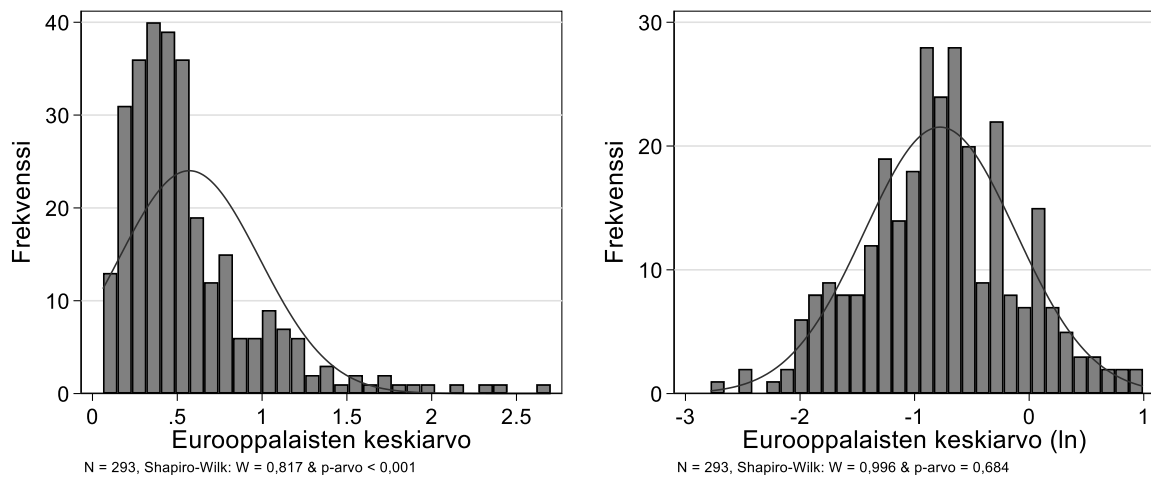
Taulukko 2. Eurooppalaistaustaiset koko maassa vuonna 2022.

Taustamaa	Määrä	%
Neuvostoliitto	38470	29,6
Viro	26767	20,6
Jugoslavia	8597	6,6
Turkki	7715	5,9
Venäjä	5377	4,1
Ruotsi	4249	3,3
Iso-Britannia	4200	3,2
Romania	3384	2,6
Puola	3297	2,5
Saksa	3239	2,5
Muut	24537	18,9
Yhteensä	129832	100 %

Kuvio 10. Eurooppalaisten väestönsuus kunnissa.

Kuviossa 11 on esitetty eurooppalaisten jakaumat histogrammeina. Vasemmalla on alkuperäisen muuttujan jakauma. Jakauma on selvästi oikealle vino. Suurimmassa osassa kunnista on hyvin vähän eurooppalaisia. Pienessä osassa kunnista on suhteellisen paljon eurooppalaisia. Oikealla on jakauma logaritimuunnoksen jälkeen. Muunnos tekee jakaumasta normaalisti jakautuneen niin silmämääräisesti arvioiden kuin myös Shapiro-Wilkin testin mukaan (p -arvo = 0,684).

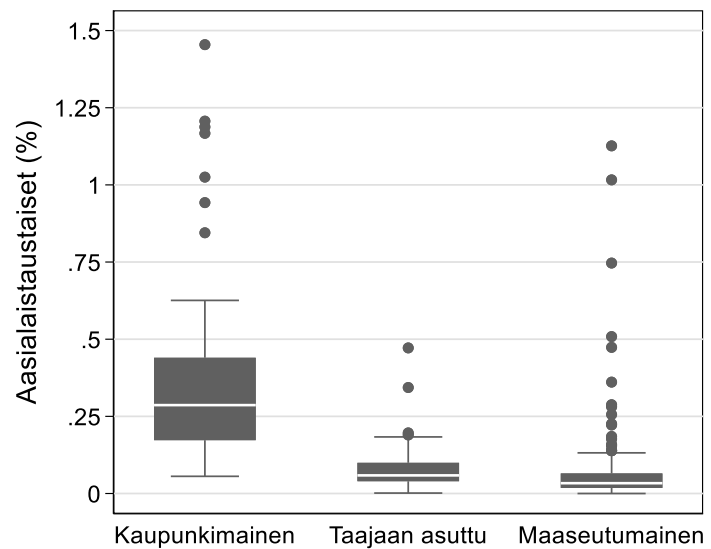
Kuvio 11. Eurooppalaisten keskiarvon jakaumat ennen ja jälkeen logaritimuunnoksen.

6.2.3 Aasialaiset

Taulukossa 3 on esitetty aasialaisten miesten absoluuttiset määrät taustamaittain koko maassa vuonna 2022. Noin viidesosa (20,7 %) oli irakilaisia. Aasialaisten kohdalla on muistettava laaja maantieteellinen ja etninen monimuotoisuus sillä aasialaisiin sisältyy niin Lähi-idän kuin myös Itä-Aasian maat. Kuviossa 12 on esitetty aasialaisen väestöosuuden keskiarvojen jakaumat laatikko-jana-kuvioina. Kaupunkimaisissa kunnissa on enemmän aasialaisia kuin muissa kunnissa. Kaupunkimaisissa ja maaseutumaisissa on melko paljon poikkeavia suuria havaintoja.

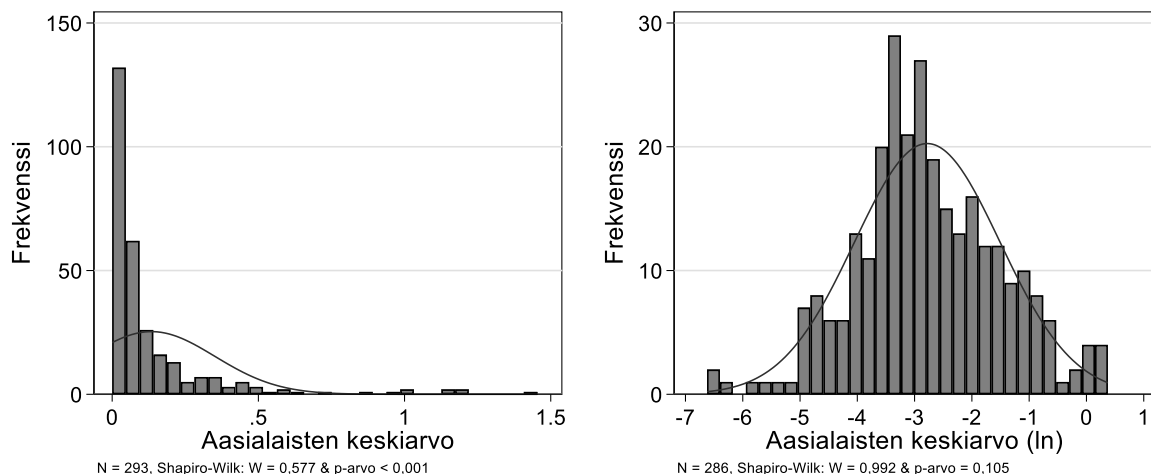
Taulukko 3. Aasialaistaustaiset koko maassa vuonna 2022.

Taustamaa	Määrä	%
Irak	17006	20,7
Afganistan	7654	9,3
Intia	7400	9,0
Kiina	7059	8,6
Vietnam	6619	8,1
Iran	6161	7,5
Syyria	5621	6,8
Bangladesh	3651	4,4
Pakistan	3629	4,4
Nepal	3437	4,2
Muut	13886	16,9
Yhteensä	82123	100 %

Kuvio 12. Aasialaisten väestönosuus kunnissa.

Kuviossa 13 on esitetty aasialaisten jakaumat histogrammeina. Vasemmalla on alkuperäisen muuttujan jakauma. Jakauma on selvästi oikealle vino. Suurimmassa osassa kunnista on hyvin vähän aasialaisia. Pienessä osassa kunnista on suhteellisen paljon aasialaisia. Oikealla on jakauma logaritmuunnoksen jälkeen. Muunnos tekee jakaumasta normaalisti jakautuneen niin silmämääräisesti arvioiden kuin myös Shapiro-Wilkin testin mukaan (p -arvo = 0,105). Seitsemässä kunnassa ei ole ollut yhtään aasialaista 33 vuoden aikana, minkä takia muunnoksen jälkeisessä muuttujassa on havaintoja 286.

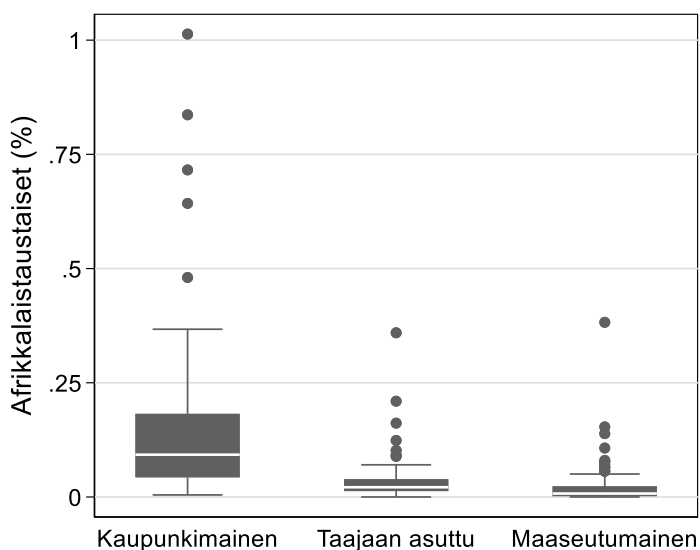
Kuvio 13. Aasialaisten keskiarvon jakaumat ennen ja jälkeen logaritmuunnoksen.

6.2.4 Afrikkalaiset

Taulukossa 4 on esitetty afrikkalaistaustaisten määrä koko maassa vuonna 2022. Suurimman afrikkalaisjoukon muodostavat somalialaiset, joita on noin kolmasosa (34,4 %) kaikista afrikkalaisista. Kuviossa 14 nähdään afrikkalaisten keskimääräinen osuus kuntien väestöstä laatikko-jana-kuvioina. Eniten afrikkalaisia on Helsingissä (1,01 %). Muissa kuin kaupunkimaisissa kunnissa on hyvin vähän afrikkalaisia. Kaikissa kuntatyypeissä on melko paljon poikkeavia suuria havaintoja.

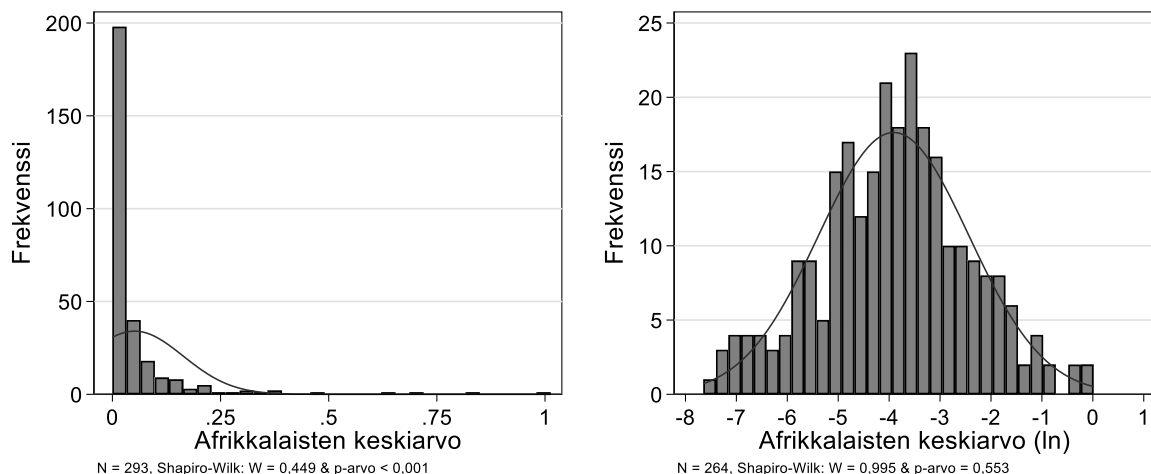
Taulukko 4. Afrikkalaistaustaiset koko maassa vuonna 2022.

Taustamaa	Määrä	%
Somalia	12519	34,4
Nigeria	3126	8,6
Marokko	2664	7,3
Kongon demok. tasavalta	2221	6,1
Etiopia	1813	5,0
Ghana	1715	4,7
Egypti	1433	3,9
Sudan	1164	3,2
Kamerun	1132	3,1
Algeria	1114	3,1
Muut	7509	20,6
Yhteensä	36410	100 %

Kuvio 14. Afrikkalaisten väestöosuus kunnissa.

Kuviossa 15 on esitetty afrikkalaisen väestöosuuden keskiarvojen jakaumat histogrammeina. Vasemmalla on alkuperäisen muuttujan jakauma. Jakauma on selvästi oikealle vino. Suurimmassa osassa kunnista on hyvin vähän afrikkalaisia. Pienessä osassa kunnista on suhteellisen paljon afrikkalaisia. Oikealla on jakauma logaritmuunnoksen jälkeen. Muunnos tekee jakaumasta normaalisti jakautuneen niin silmämääräisesti arvioiden kuin myös Shapiro-Wilkin testin mukaan (p -arvo = 0,553). Muunnoksen jälkeisessä muuttujassa on havaintoja 264, koska 29 kunnassa ei ole ollut yhtään afrikkalaista 33 vuoden aikana.

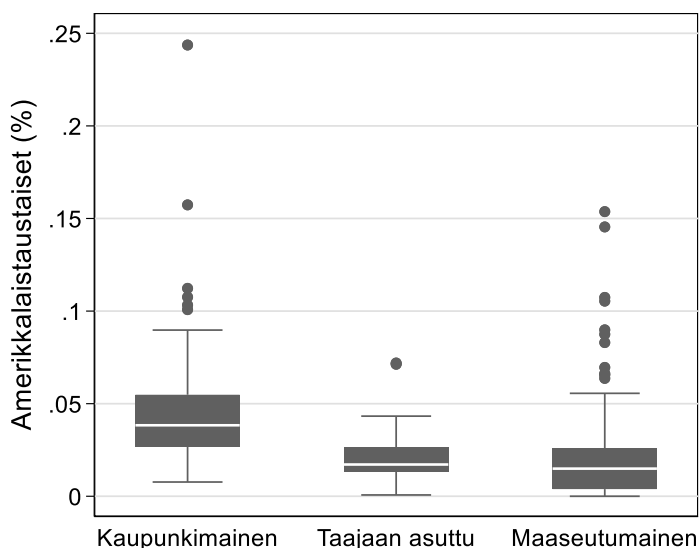
Kuvio 15. Afrikkalaisten keskiarvo ennen ja jälkeen logaritmuunnoksen.

6.2.5 Amerikkalaiset

Taulukossa 5 on esitetty amerikkalaistaustaisten määrä taustamaittain koko maassa vuonna 2022. Hieman alle kolmannes (32,8 %) amerikkalaisista on yhdysvaltalaisia. Hieman yli kahdeksasosa (12,9 %) on brasilialaisia. Merkittäviä taustamaita ovat myös Meksiko (8,4 %) ja Kanada (7,5 %). Muiden Amerikan maiden väestöryhmät ovat muutamien prosenttiyksiköiden kokoluokkaa. Kuviossa 16 on esitetty amerikkalaisten keskimääräinen osuus kuntien väestöstä laatikko-jana-kuvioina. Kaupunkimaisissa kunnissa on enemmän amerikkalaisia kuin muissa kunnissa. Eniten amerikkalaisia on Helsingissä (0,24 %).

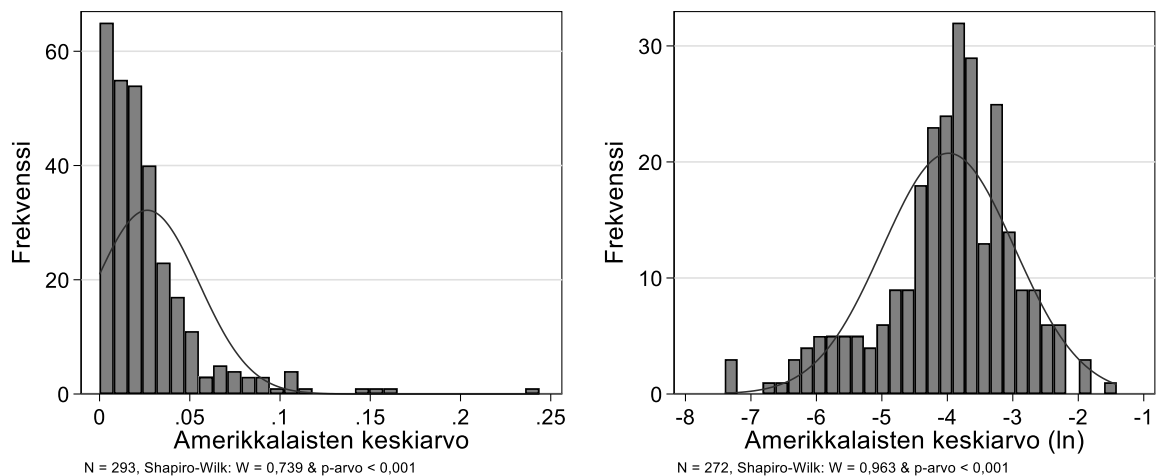
Taulukko 5. Amerikkalaistaustaiset koko maassa vuonna 2022.

Taustamaa	Määrä	%
Yhdysvallat	2732	32,8
Brasilia	1078	12,9
Meksiko	700	8,4
Kanada	625	7,5
Kolumbia	457	5,5
Kuuba	411	4,9
Chile	385	4,6
Argentiina	370	4,4
Peru	345	4,1
Venezuela	209	2,5
Muut	1026	12,3
Yhteensä	8338	100 %

Kuvio 16. Amerikkalaisten väestöosuus kunnissa.

Kuviossa 17 on esitetty amerikkalaisten jakaumat histogrammeina. Vasemmalla on alkuperäisen muuttujan jakauma. Jakauma on selvästi oikealle vino. Suurimmassa osassa kunnista on hyvin vähän amerikkalaisia. Pienessä osassa kunnista on suhteellisen paljon amerikkalaisia. Oikealla on jakauma logaritimuunnoksen jälkeen. Muunnos tekee jakaumasta enemmän normaalisti jakautuneen, vaikkakin jakauma on hyvin huipukas. Shapiro-Wilkin testin mukaan jakauma ei noudata normaalijakaumaa (p-arvo < 0,001). Muunnoksen jälkeisessä muuttujassa on havaintoja 272, koska 21 kunnassa ei ole ollut yhtään amerikkalaista 33 vuoden aikana.

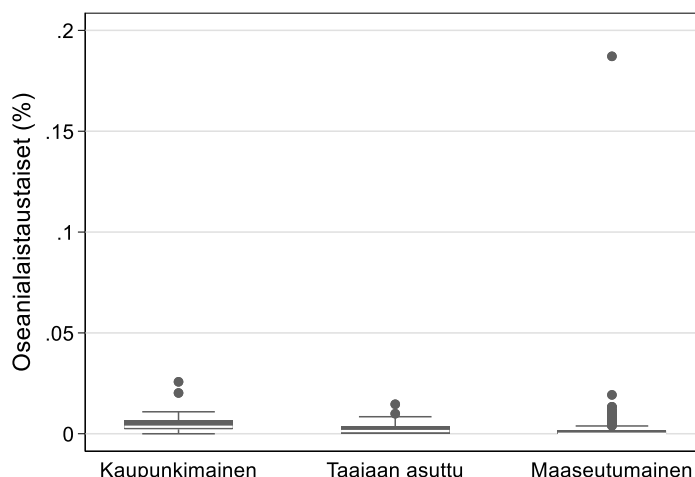
Kuvio 17. Amerikkalaisten keskiarvon jakaumat ennen ja jälkeen logaritimuunnoksen.

6.2.6 Oseanialaiset

Taulukossa 6 on esitetty oseanialaistausten määrä koko maassa vuonna 2022. Kolme neljäsosaa (75,1 %) on australialaisia. Hieman alle neljäsosa (22,7 %) on uusiseelantilaisia. Muista maista tulleita on ainoastaan yksittäisiä henkilöitä. Kuviossa 18 nähdään oseanialaistausten keskimääräinen osuus kuntien väestöstä laatikko-jana-kuvioina. Kaikissa kunnissa on hyvin vähän oseanialaisia. Poikkeavana havaintona on Kustavi, jossa keskiarvo on 0,19 prosenttia.

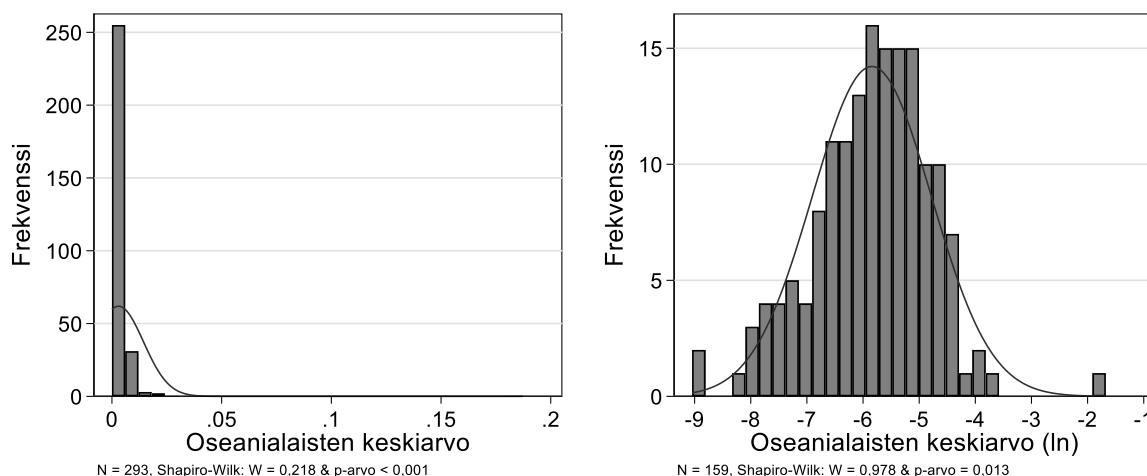
Taulukko 6. Oseanialaistaukset koko maassa vuonna 2022.

Taustamaa	Määrä	%
Australia	624	75,1
Uusi-Seelanti	189	22,7
Fidzi	10	1,2
Papua-Uusi-Guinea	3	0,4
Salomonsaaret	2	0,2
Samoa	1	0,1
Tonga	1	0,1
Vanuatu	1	0,1
Muut	0	0,0
Yhteensä	831	100 %

Kuvio 18. Oseanialaisten väestöosuus kunnissa.

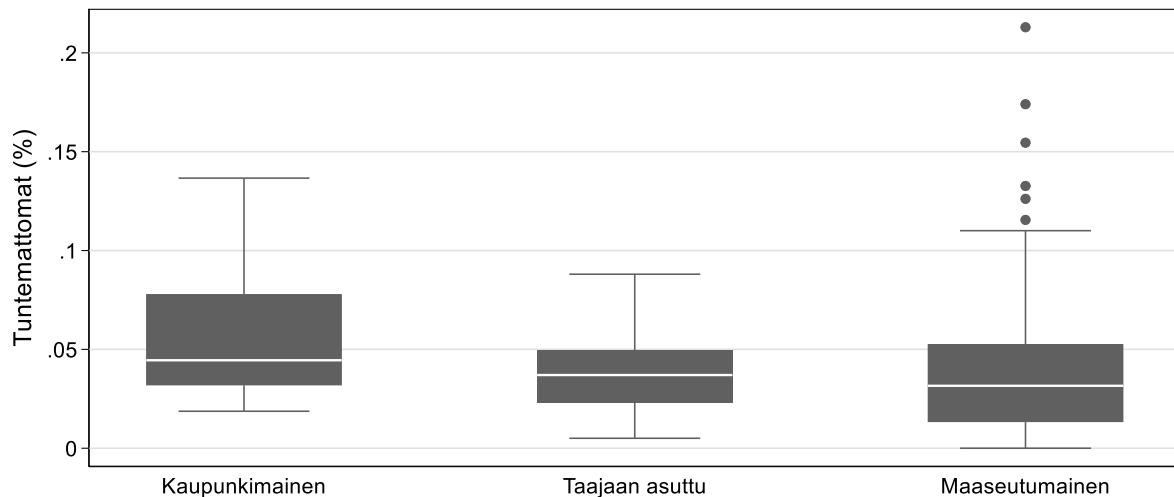
Kuviossa 19 on esitetty oseanialaisten jakaumat histogrammeina. Vasemmalla on alkuperäisen muuttujan jakauma. Jakaumaa ei ole erityisen mielekäsä kuvailla, koska oseanialaisia on kaikissa kunnissa hyvin vähän tai ei ollenkaan. Oikealla on jakauma logaritimuunnoksen jälkeen. Muunnos tekee jakaumasta enemmän normaalisti jakautuneen. Shapiro-Wilkin testin mukaan jakauma ei noudata normaalijakaumaa (p -arvo = 0,013). Muunnoksen jälkeisessä muuttujassa on havaintoja 159, koska 134 kunnassa ei ole ollut yhtään oseanialaista 33 vuoden aikana. Koska oseanialaisia on niin vähän, en käytä muuttujaa selittävänä muuttujana seuraavassa alaluvussa.

Kuvio 19. Oseanialaisten keskiarvon jakaumat ennen ja jälkeen logaritimuunnoksen.

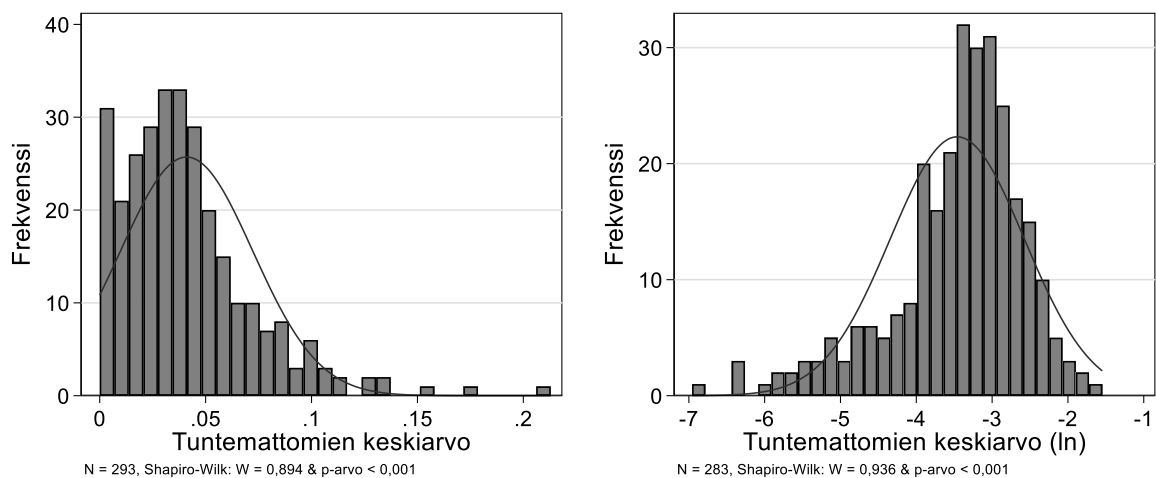
6.2.7 Tuntematon

Kuviossa 20 on esitetty niiden miesten väestöosuuden keskiarvon jakaumat, joiden taustamaa on tuntematon. Tuntemattoman taustamaan miehiä on hyvin vähän mutta suhteellisen tasaisesti kaikissa kuntatyypeissä. Maaseutumaisissa kunnissa on muutamia poikkeavia suuria havaintoja.

Kuvio 20. Tuntemattoman taustamaan miesten väestöosuus kunnissa.

Kuviossa 21 on esitetty tuntemattomien miesten jakaumat histogrammeina. Vasemmalla on alkuperäisen muuttujan jakauma. Muuttuja on selvästi oikealle vino. Suurella osalla kunnista on tuntemattomia vain vähän tai ei ollenkaan. Pienessä osassa kunnista on jonkin verran tuntemattoman taustamaan miehiä. Oikealla on muuttuja logaritmuunnoksen jälkeen. Muunnos tekee muuttujasta hieman enemmän normaalisti jakautuneen, mutta jakauma on hyvin huipukas. Shapiro-Wilkin testin mukaan kumpikaan muuttuja ei noudata normaalijakaumaa (p -arvo $< 0,001$).

Kuvio 21. Tuntemattomien keskiarvon jakaumat ennen ja jälkeen logaritmuunnoksen.

6.3 Etnisen väestörakenteen tilastollinen yhteys raiskausrikosten määrään

6.3.1 Lineaarisen yhteyden tarkastelu

Taulukossa 7 on esitetty logaritimuunnettujen muuttujien väliset Pearsonin korrelaatiokertoimet ja p-arvot. Suomalaistaustaisten osuus on negatiivisessa ($\rho = -0,383$) yhteydessä raiskausrikosten keskiarvoon. Kaikki ulkomaalaisryhmät ovat positiivisessa yhteydessä raiskausrikosten keskiarvoon. Suurin korrelaatiokerroin on afrikkalaistaustaisilla ($\rho = 0,377$). Väestöryhmien yhteys raiskausrikoksiin on heikko, vaikka kaikki ovatkin tilastollisesti merkitseviä. Kaikki ulkomaalaisryhmät ovat negatiivisessa yhteydessä suomalaistaustaisten määrään. Kaikki ulkomaalaisryhmät korreloivat positiivisesti keskenään.

Taulukko 7. Muuttujien väliset Pearsonin korrelaatiokertoimet kaikissa kunnissa.

Muuttuja	Raiskaus	Suomi	Yht.	Eu.	Aa.	Af.	Am.	Tu.
Raiskaus	—							
Suomi	-0,383 <0,001	—						
Yhteensä	0,293 <0,001	-0,797 <0,001	—					
Eurooppa	0,199 0,001	-0,733 <0,001	0,947 <0,001	—				
Aasia	0,362 <0,001	-0,640 <0,001	0,722 <0,001	0,573 <0,001	—			
Afrikka	0,377 <0,001	-0,568 <0,001	0,605 <0,001	0,425 <0,001	0,647 <0,001	—		
Amerikka	0,193 0,001	-0,483 <0,001	0,465 <0,001	0,363 <0,001	0,502 <0,001	0,338 <0,001	—	
Tuntematon	0,262 <0,001	-0,300 <0,001	0,471 <0,001	0,359 <0,001	0,321 <0,001	0,303 <0,001	0,146 0,017	—

Taulukossa 8 on esitetty logaritimuunnettujen muuttujien väliset Pearsonin korrelaatiokertoimet ja p-arvot kaupunkimaisissa kunnissa. Yleisesti havaitaan, että lähes kaikki korrelaatiot ovat voimakkaampia kuin taulukossa 7. Huomionarvoista on, että vaikka ulkomaalaistaustaiset yhteensä on tilastollisesti merkitsevästi positiivisessa yhteydessä ($\rho = 0,427$) raiskausrikosten määrään, on yhteys jonkin verran voimakkaampi, kun tarkastellaan ainoastaan afrikkalaistaustaisia, joiden korrelaatiokerroin ($\rho = 0,610$) on kaikista ulkomaalaisryhmistä voimakkain. Kaikki ulkomaalaisryhmät korreloivat keskenään positiivisesti. Kaikki ulkomaalaisryhmät ovat negatiivisessa yhteydessä suomalaisten määrään. Sivuhuomiona mainittakoon, että tuntemattoman taustamaan osuus korreloi suhteellisen yhtä voimakkaasti kaikkien eri väestöryhmien kanssa. Tästä mahdollisesti

voidaan päätellä, että taustamaan tuntemattomuus ei painotu mihinkään tiettyyn lähtömaanosaan.

Taulukko 8. Muuttujien väliset Pearsonin korrelaatiokertoimet kaupunkimaisissa kunnissa.

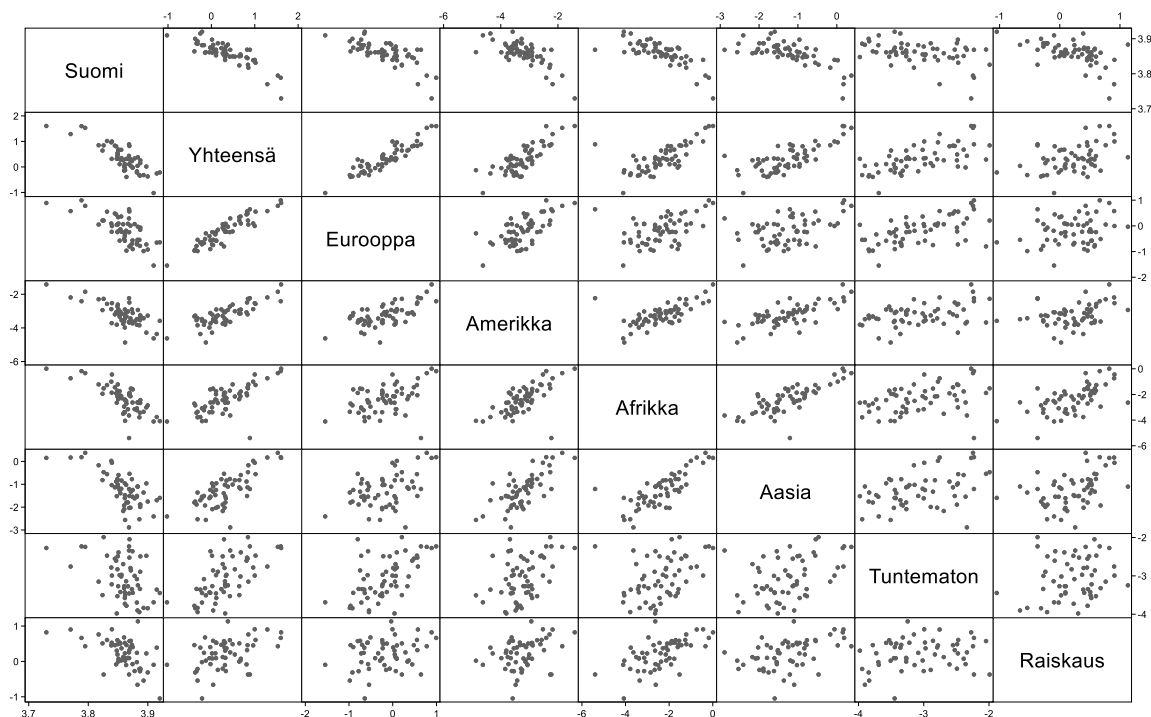
Muuttuja	Raiskaus	Suomi	Yht.	Eu.	Aa.	Af.	Am.	Tu.
Raiskaus	—							
Suomi	-0,543 <0,001	—						
Yhteensä	0,427 0,001	-0,830 <0,001	—					
Eurooppa	0,261 0,048	-0,715 <0,001	0,913 <0,001	—				
Aasia	0,446 0,001	-0,697 <0,001	0,758 <0,001	0,465 <0,001	—			
Afrikka	0,610 <0,001	-0,737 <0,001	0,704 <0,001	0,447 <0,001	0,782 <0,001	—		
Amerikka	0,331 0,011	-0,713 <0,001	0,805 <0,001	0,660 <0,001	0,725 <0,001	0,655 <0,001	—	
Tuntematon	0,195 0,143	-0,418 0,001	0,652 <0,001	0,582 <0,001	0,417 0,001	0,380 0,003	0,437 0,001	—

Taulukossa 9 on esitetty logaritimuunnettujen muuttujien väliset Pearsonin korrelaatiokertoimet ja p-arvot muissa kuin kaupunkimaisissa kunnissa. Mikään väestöryhmä ei ole käytännössä merkitsevästi yhteydessä raiskausrikosten määrään. Eri ulkomaalaisryhmät korreloivat positiivisesti keskenään, vaikka jotkut yhteydet ovatkin hyvin heikkoja.

Taulukko 9. Muuttujien väliset Pearsonin korrelaatiokertoimet muissa kuin kaupunkimaisissa kunnissa.

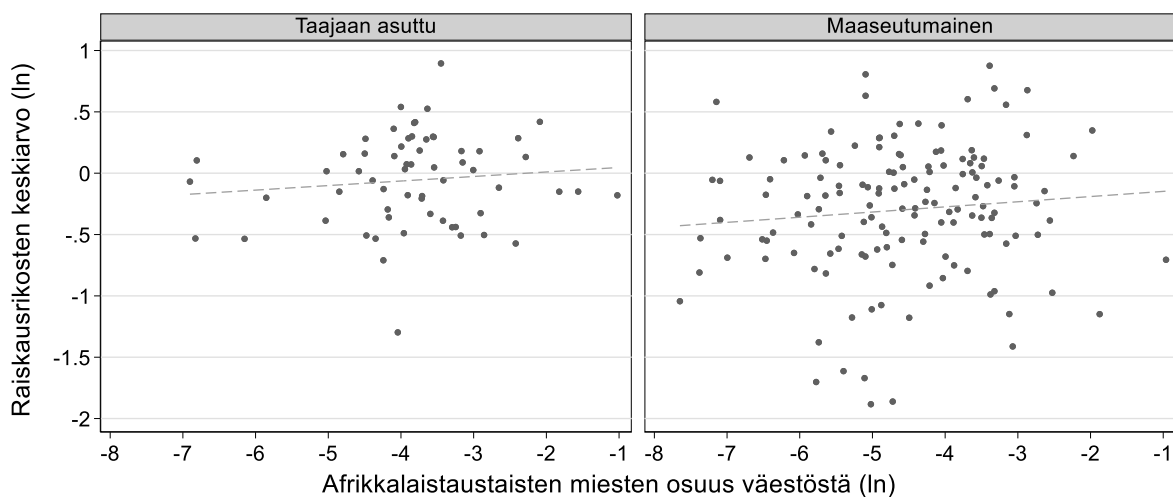
Muuttuja	Raiskaus	Suomi	Yht.	Eu.	Aa.	Af.	Am.	Tu.
Raiskaus	—							
Suomi	-0,147 0,025	—						
Yhteensä	0,063 0,337	-0,655 <0,001	—					
Eurooppa	0,010 0,877	-0,640 <0,001	0,947 <0,001	—				
Aasia	0,162 0,015	-0,375 <0,001	0,548 <0,001	0,354 <0,001	—			
Afrikka	0,155 0,027	-0,223 0,001	0,356 <0,001	0,186 0,008	0,402 <0,001	—		
Amerikka	0,020 0,772	-0,256 <0,001	0,239 <0,001	0,159 0,020	0,314 <0,001	0,073 0,315	—	
Tuntematon	0,196 0,003	-0,172 0,010	0,396 <0,001	0,258 <0,001	0,213 0,002	0,195 0,006	0,023 0,744	—

Kuviossa 22 on esitetty sironnamatriisina muuttujien väliset yhteydet kaupunkimaisissa kunnissa. Kuvio havainnollistaa taulukossa 8 esitettyjä korrelaatiokertoimia.

Kuvio 22. Muuttujien väliset yhteydet kaupunkimaisissa kunnissa sironnamatriisina.

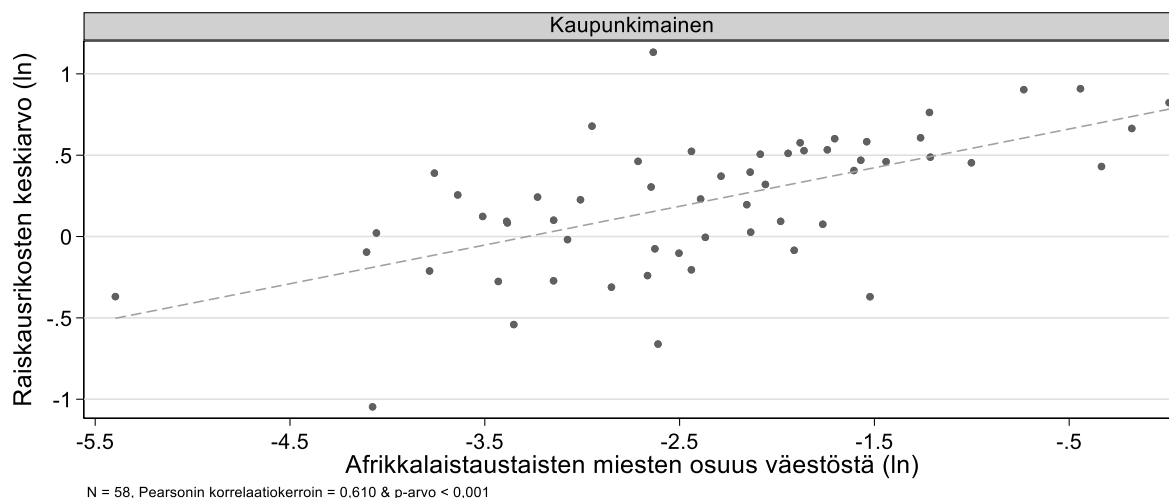
Kuviossa 23 on esitetty afrikkalaistaustaisten keskiarvon yhteys raiskausrikosten keskiarvoon taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa. Käytännössä merkittävää yhteyttä ei ole havaittavissa.

Kuvio 23. Afrikkalaistaustaisten yhteys raiskausrikosten keskiarvoon taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa.

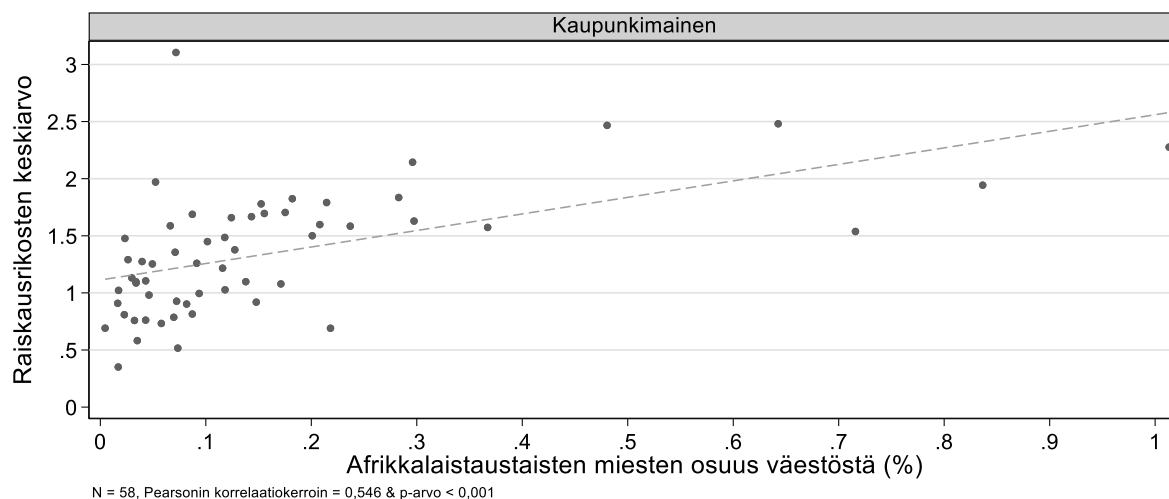
Kuviossa 24 on esitetty afrikkalaistaustaisten keskiarvon yhteys raiskausrikosten keskiarvoon kaupunkimaisissa kunnissa. Havaitaan, että kun afrikkalaistaustaisten määrä kasvaa, kasvaa

myös raiskausrikosten määrä. Havainnot jakaantuvat suhteellisen tasaisesti regressiosuoran ympärille.

Kuvio 24. Afrikkalaistaustaisten yhteys raiskausrikosten keskiarvoon kaupunkimaisissa kunnissa.

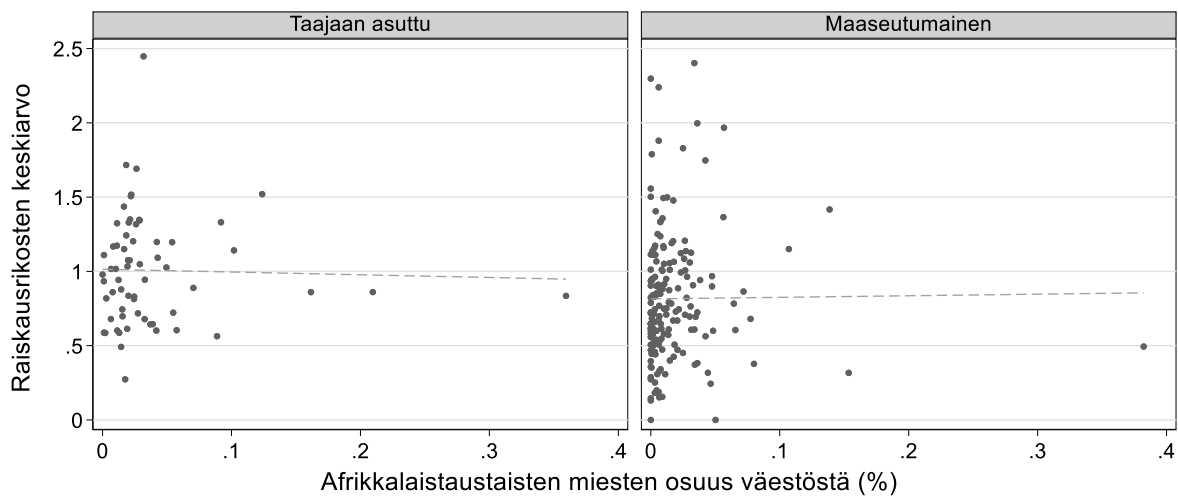
Vertailun vuoksi kuvioissa 25 ja 26 on esitetty afrikkalaistaustaisten yhteys raiskausrikosten määrään alkuperäisillä muuttujilla. Kuvioista 25 nähdään, että kaupunkimaisissa kunnissa esiintyy jonkin verran vaihtelua afrikkalaisten määrissä, mutta havainnot keskittyvät vasempaan reunaan. Kaupunkimaisissa kunnissa on kuitenkin havaittavissa positiivinen yhteys afrikkalaisten ja raiskausten määrissä; kun afrikkalaisten määrä kasvaa, kasvaa myös raiskausrikosten määrä.

Kuvio 25. Afrikkalaistaustaisten yhteys raiskausrikosten keskiarvoon kaupunkimaisissa kunnissa alkuperäisillä muuttujilla.

Kuvioista 26 nähdään, että taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa on hyvin vähän afrikkalaistaustaisia, jolloin havainnot keskittyvät kuvioiden vasempaan reunaan. Kunnissa on

kuitenkin suurta vaihtelua raiskausrikosten määrissä, eli raiskausrikosten vaihtelun selittää jokin muu muuttuja kuin ulkomaalaisten määrä kunnassa.

Kuvio 26. Afrikkalaistaustaisten yhteys raiskausrikosten keskiarvoon taajaan asutuissa ja maaseutumaisissa kunnissa alkuperäisillä muuttujilla.

6.3.2 Lineaarisen regressiomallin rakentaminen

Taulukossa 10 on esitetty regressiomalleja¹² eri selittävillä muuttujilla. Tarkastelin kuntatyyppin vaikutusta muuttujien välisiin yhteyksiin edellisessä alaluvussa, joten en ole sisällyttänyt kuntatyyppiä regressiomalleihin selittävänä muuttujana. Mallit on laadittu kaupunkimaisille kunnille, koska ainoastaan kaupunkimaisissa kunnissa esiintyi yhteisvaihtelua muuttujien välillä. Olen jättänyt tuntemattoman taustamaan miehet pois selittävänä muuttujana, koska heidän kohdallaan ei esiintynyt lineaarista yhteyttä raiskausrikoksiin.

Taulukossa on raportoitu regressiomallien regressiokerroimet sekä p-arvot. Koska muuttujat ovat logaritimuunnettuja, regressiokerroimista ei voida tehdä tarkkoja ennusteita väestörakenteen ja raiskausrikosten välisestä funktionaalisesta yhteydestä. Tulkinnallisesti keskeistä on, että positiivinen regressiokerroin tarkoittaa, että raiskausrikosten määrä kasvaa, kun selittävä muuttuja kasvaa. Negatiivinen regressiokerroin tarkoittaa, että raiskausrikosten määrä vähenee, kun selittävä muuttuja kasvaa.

Yleisesti ottaen havaitaan, että kaikki mallit ovat tilastollisesti erittäin merkitseviä (F-testi < 0,001). Ensimmäisessä mallissa on kaikki selittävät muuttujat mukana. Selitysaste on kaikista malleista korkein ($R^2 = 0,448$). Suomalaisten määrä on juuri ja juuri tilastollisesti

¹² Mallit on laadittu ei-robustina regressiona. Robusti regressiokin tuotti kuitenkin hyvin samanlaiset tulokset. Myös mallien laadinta alkuperäisillä muuttujilla tuotti samanlaiset tulokset.

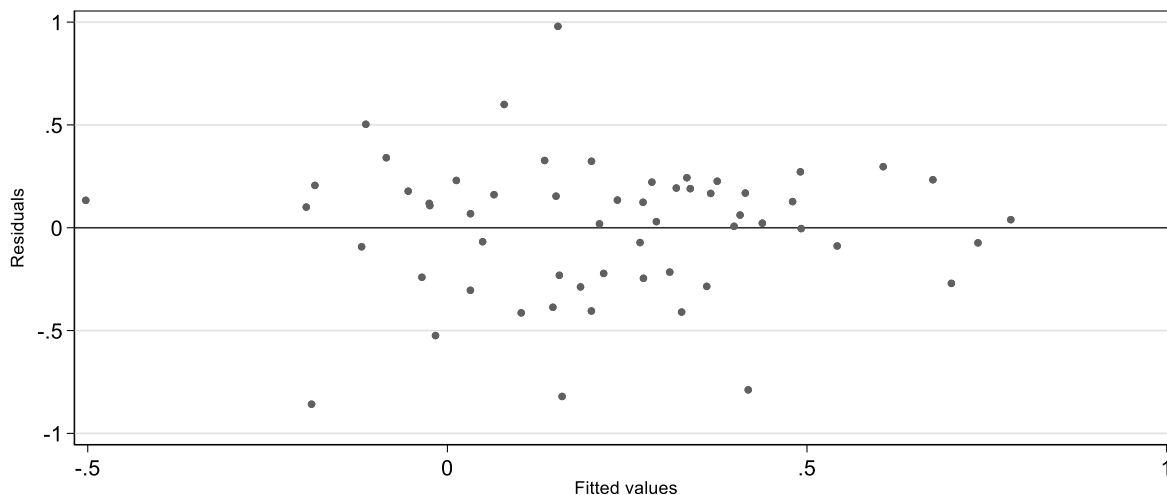
merkitsevästi (p-arvo = 0,046) negatiivisessa yhteydessä raiskausrikosten määrään. Afrikkalaisten määrä on melkein tilastollisesti merkitsevästi (p-arvo = 0,074) positiivisessa yhteydessä rikosten määrään. Toisessa mallissa on jätetty ulkomaalaiset yhteensä -muuttuja pois. Afrikkalaisten yhteys rikosten määrään vahvistui (p-arvo = 0,007). Kolmannessa mallissa on mukana ainoastaan suomalaistaustaiset. Muuttuja on tilastollisesti erittäin merkitsevästi negatiivisessa yhteydessä raiskausrikosten määrään. Selitysaste kuitenkin laski jonkin verran ($R^2 = 0,295$).

Neljännessä mallissa on mukana ainoastaan kaikki ulkomaalaiset yhteensä. Muuttuja on tilastollisesti merkitsevästi positiivisessa yhteydessä raiskausrikosten määrään. Mallin selitysaste on kuitenkin huomattavasti alhaisempi ($R^2 = 0,182$) kuin muilla malleilla. Mallissa viisi on mukana kaikki eri ulkomaalaisryhmät. Ainut tilastollisesti merkitsevä muuttuja on afrikkalaisten määrä, joka on positiivisessa yhteydessä raiskausten määrään. Kuudennessa mallissa on ainoastaan afrikkalaiset. Afrikkalaisten määrä on tilastollisesti erittäin merkitsevässä yhteydessä (p-arvo < 0,001) raiskausrikosten määrään. Huomionarvoista myös on, että selitysaste on melkein yhtä korkea kuin muilla malleilla, vaikka selittäviä muuttujia on ainoastaan yksi. Toisin sanoen malli kuusi toteuttaa parhaiten mahdollisimman yksinkertaisen ja mahdollisimman selitysvoimaisen mallin periaatetta. Myös askeltavalla mallin rakentamisella päädytään malliin kuusi.

Taulukko 10. Lineaaristen regressiomallien regressiokertoimet ja p-arvot kaupunkimaisissa kunnissa.

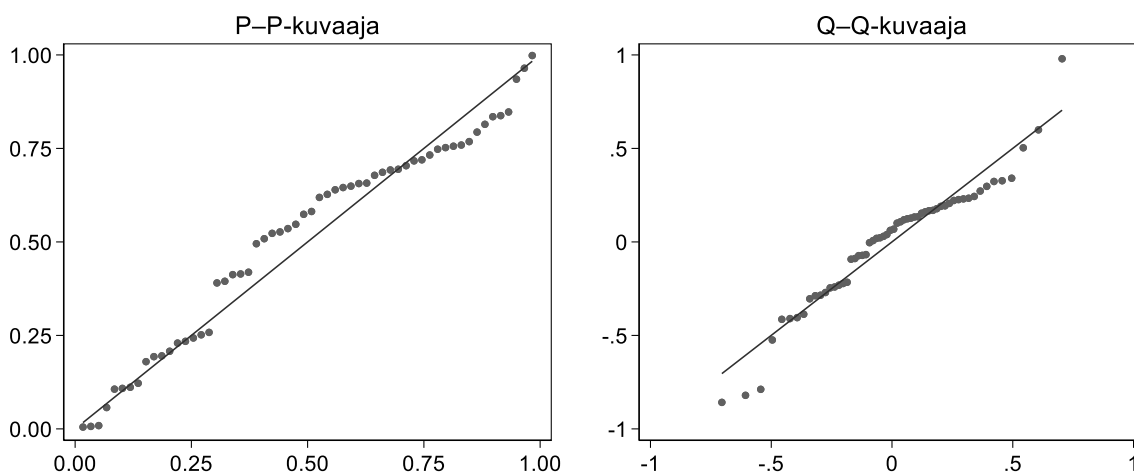
	Malli I	Malli II	Malli III	Malli IV	Malli V	Malli VI
Suomi	-5,344	-5,376	-6,921	–	–	–
	0,046	0,046	<0,001			
Ulkom. yht.	0,882	–	–	0,340	–	–
	0,175			0,001		
Eurooppa	-0,694	-0,098	–	–	0,044	–
	0,131	0,456			0,699	
Aasia	-0,237	-0,043	–	–	-0,008	–
	0,190	0,700			0,941	
Afrikka	0,152	0,207	–	–	0,270	0,238
	0,074	0,007			<0,001	<0,001
Amerikka	-0,154	-0,118	–	–	-0,097	–
	0,207	0,324			0,428	
F-testi	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
R ²	0,448	0,427	0,295	0,182	0,381	0,372
N	58	58	58	58	58	58

Kuviossa 27 nähdään mallin kuusi jäännösten suuruus eri selitettävän muuttujan arvoilla. Kuviossa näkyy käytännössä sama asia kuin kuviossa 24, mutta regressiosuora on vaakatasossa. Kuvioista havaitaan, että jäännöstermit jakaantuvat suhteellisen tasaisesti koko kuvion alueella. Oikealla tosin jäännösten suuruus pienenee kuvion keskikohtaan verrattuna. Vasemmassa reunassa näkyy yksi jonkin verran poikkeava havainto.

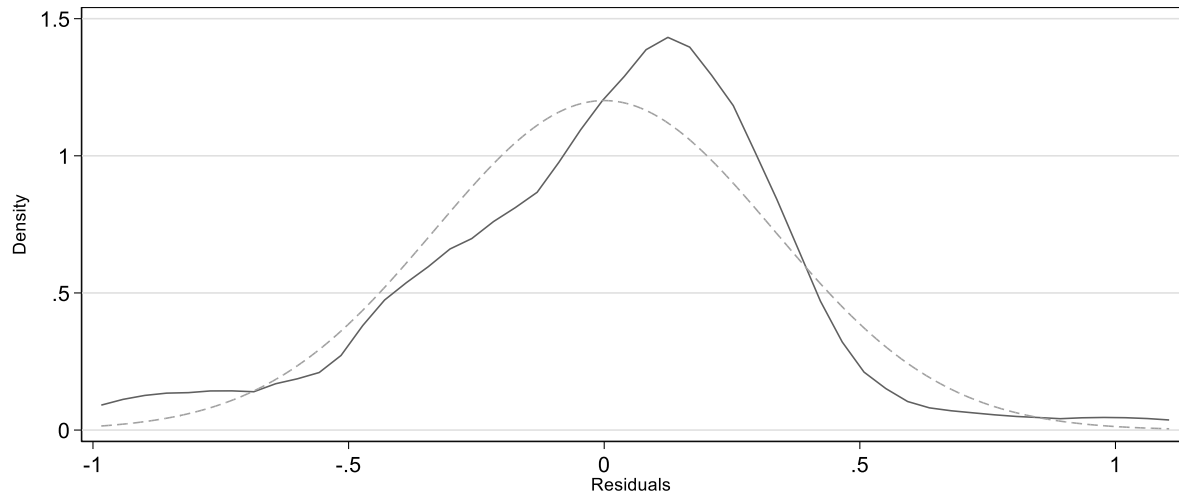
Kuvio 27. Jäännöstermien sirontakuvio.

Kuviossa 28 on esitetty jäännöstermien normaalijakautuneisuus P–P- ja Q–Q-kuvioina. Mitä lähempänä havainnot sijaitsevat suoralla, sitä enemmän jäännöstermit noudattavat normaalijakaumaa. Vasemmasta kuvioista nähdään, että havainnot poikkeavat jonkin verran erityisesti keskellä. Oikeasta kuvioista nähdään, että ääripäissä esiintyy poikkeamista suoralta.

Kuvio 28. Jäännösten normaalijakautuneisuus P–P- ja Q–Q-kuvaajina.

Kuviossa 29 on esitetty jäännösten jakauma suhteutettuna normaalijakaumaan. Havaitaan, että jakauma pääpiirteittäin noudattaa normaalijakaumaa, mutta poikkeamaa esiintyy jonkin verran.

Kuvio 29. Jäännösten normaalijakautuneisuus.

7 Johtopäätökset

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkin Suomen kuntien etnisen väestörakenteen yhteyttä raiskausrikosten määrään. Tutkielmaa motivoi aikaisemmassa tutkimuksessa havaittu ilmiö, että eri etnisyydet ovat ylliedustettuina eri rikostilastoissa (esim. Iivari 2006; Lehti, Aaltonen, Hinkkanen & Niemi 2014; Vauhkonen, Kaakinen & Hoikkala 2021). Seksuaalirikosten kohdalla erityisesti afrikkalaisista ja islamilaisista maista tulleiden maahanmuuttajien on havaittu olevan ylliedustettuina. Tutkielmani hypoteesinä oli, että mitä enemmän kunnassa on ulkomaalaisia miehiä, sitä enemmän kunnassa on raiskausrikoksia. Tässä luvussa esittelen tutkielmani keskeisimmät teoreettiset ja empiiriset johtopäätökset.

Käsittelin aihetta teoreettisesti evoluutiopsykologisella ja feministisellä viitekehysellä. Viitekehykset ovat mielenkiintoisia ensinnäkin siksi, että ne ovat viimeisten vuosisatojen merkittävimpiä viitekehyksiä tieteissä ja yhteiskunnassa. Toisekseen siksi, että niiden usein väitetään olevan perustavanlaatuisesti yhteensovittamattomia keskenään. Väitän, että uskomukset viitekehysten välisistä ristiriidoista johtuvat ennemminkin siitä, että joko evoluutiopsykologia tai feminismi – tai molemmat – ymmärretään väärin. Viitekehysten pinnallinen tarkastelu johtaa helposti päättelemään, että kun viitekehykset puhuvat samasta ilmiöstä eri lähtökohdista käsin, ovat ne jotenkin keskenään ristiriitaisia. Tarkempi tarkastelu kuitenkin osoittaa, että viitekehysten erilaiset lähtökohdat pikemminkin täydentävät toisiaan, jolloin tutkittavasta ilmiöstä saadaan syvällisempi ymmärrys, kun molempia viitekehyksiä sovelletaan onnistuneesti. (Esim. Vandermassen 2011.)

Evoluutiopsykologinen viitekehys asettaa ihmisen samaan evolutiiviseen kehityshistoriaan kaikkien muiden maapallon lajien kanssa. Ihmisen käyttäytyminen pohjautuu samoihin biologisiin lainalaisuuksiin kuin minkä tahansa muunkin lajin käyttäytyminen, eikä ihminen ole pohjimmiltaan täysin omalaatuinen laji. Evoluutio on kilpailua lisääntymismenestyksestä. Paljon jälkeläisiä tuottaneiden yksilöiden ominaisuudet runsastuvat seuraavassa sukupolvessa ja vähän tuottaneiden harvenevat, minkä seurauksena eliöiden ominaisuudet ovat tyypillisesti sellaisia, että ne liittyvät jotenkin eloonjäämiseen tai lisääntymiseen. Neljän miljardin vuoden aikana tämä yksinkertainen periaate on tuottanut ihmislajin, joka on suhteellisen lyhyessä ajassa levittäytynyt kaikkialle maapallolla. Levittäytymisen aikana evolutiiviset mekanismit ovat muovanneet lajin sisäisesti monimuotoiseksi siten, että eri alueilla asuvat ihmispopulaatiot eroavat toisistaan biologisesti ja kulttuurisesti. Viimeisten vuosikymmenten teknologinen ja yhteiskunnallinen kehitys on mahdollistanut ihmisten vapaan liikkumisen

globaalilla tasolla siten, että yhdellä maantieteellisellä alueella asuva ihmispopulaatio voi muodostua monista eri etnisistä alapopulaatioista. Evoluutiobiologisin termein ilmaistuna geenivirta on nykyään voimakkaampaa kuin ikinä aiemmin.

Evoluutiopsykologia ja feminismi molemmat pitävät sukupuolta keskeisenä ihmisen toimintaa määrittävänä tekijänä. Evoluutiopsykologiassa huomiota kiinnitetään miesten ja naisten välisiin biologisiin eroihin, jotka johtavat erilaiseen pariutumiskäyttäytymiseen. Pieniä sukusoluja tuottavat miehet panostavat vähemmän resursseja jälkeläisiin kuin suuria sukusoluja tuottavat naiset. Tästä seuraa, että miehet ensinnäkin pystyvät periaatteessa tuottamaan merkittävästi enemmän jälkeläisiä kuin naiset. Toisekseen myös, että yhden jälkeläisen tuottaminen on huomattavasti riskialttiimpaa naiselle kuin miehelle. Näistä taas seuraa, että miehille on kehittynyt sopeutumia, jotka ohjaavat heitä parittelemaan matalalla kynnyksellä hedelmällisten naisten kanssa, ja että naisille on kehittynyt sopeutumia, jotka ohjaavat heitä parittelemaan harkitummin korkealaatuisten miesten kanssa. Koska yhden sukupuolen lisääntyminen on täysin riippuvaista toisesta sukupuolesta, sukupuolten välillä vallitsee ratkaisematon konflikti. Naisten etu lisääntymisessä olisi, että he saisivat valikoida vapaasti lisääntymiskumppanin ja että he saisivat lapsen kasvattamiseen tarvittavat resurssit joko samalta tai muilta miehiltä. Miesten etu sen sijaan olisi, että he saisivat paritella halutessaan kenen kanssa ja milloin tahansa ilman minkäänlaista resurssien panostamista. Ultimaattisella tasolla raiskauksessa siis on kyse siitä, että mies kykenee edistämään omia lisääntymisintressejään parittelemalla naisen kanssa vastoin naisen tahtoa.

Feminismi kiinnittää huomiota enemmän proksimaattisen tason ilmiöihin. Feministit ovat viimeisten vuosisatojen aikana pyrkineet paikantamaan miesten ja naisten välisiä epäoikeudenmukaisuuksia niin yksityiselämässä kuin myös yhteiskunnassa sekä muuttamaan näitä naisille edullisempaan suuntaan. Siinä missä evoluutiopsykologia pyrkii ainoastaan kuvaamaan ja selittämään, miten asiat ovat, feminismi ottaa sen lisäksi kantaa siihen, miten asioiden pitäisi olla. Feministit ovat tavoitelleet naisille etenkin mahdollisuuksia päättää itse omista asioistaan. Tavoitteena on ollut vähentää naisten riippuvaisuutta miehistä mahdollistamalla naisten omien resurssien kerryttämisen opiskelemalla ja työllistymällä sekä ylipäättään mahdollistamalla naisten päättää itse omasta varallisuudestaan. Toisena merkittävänä tavoitteena on ollut edistää naisten itsemääräämisoikeutta sen suhteen kenen kanssa he pariutuvat ja lisääntyvät. Evoluutiopsykologisesti tarkasteltuna feminismi pyrkii muokkaamaan yhteiskuntaa palvelemaan enemmän naisten lisääntymisintressejä – erotuksena patriarkaalisesta yhteiskunnasta, joka voidaan mieltää yhteiskunnaksi, joka on rakennettu

miesten lisääntymisintressien ympärille. Ei siis ole tarkoituksenmukaista asettaa valtaa ja seksuaalisuutta selityksinä vastakkain ikään kuin ne olisivat toisistaan täysin erillisiä asioita, vaan tulee pohtia, miten ne liittyvät toisiinsa. Voidaan esimerkiksi esittää seuraavanlaisia kysymyksiä: Miksi miehille on niin tärkeää kontrolloida naisten seksuaalisuutta? Miksi miesten naiseen kohdistuva vallankäyttö ilmenee erityisesti seksuaalisuuden piirissä? Pidän ilmeisenä, että näihin kysymyksiin vastaaminen edellyttää niin proksimaattisten kuin myös ultimaattisten ilmiöiden huomioon ottamista.

Empiirisesti käsitelin aihetta Suomen väestöä ja rikollisuutta kuvaavilla tilastoilla. Etnisyyden mittaamiseen käytin jokaiselle Suomessa vakituisesti asuvalle ihmiselle rekisteröitävää taustamaata. Laskin miten suuren osan kuntien väestöstä eri maanosista lähtöisin miehet muodostavat. Raiskausten mittaamiseen käytin tilastotietoa siitä, miten monta raiskausrikosta kunnissa on ilmoitettu väkilukuun suhteutettuna. Viimeisen 33 vuoden ajan niin ulkomaalaistaustaisten miesten kuin myös raiskausrikosten määrä on tasaisesti kasvanut Suomessa. Kuntien välillä esiintyy kuitenkin selvää vaihtelua sen suhteen, miten paljon niissä on ulkomaalaistaustaisia ja raiskauksia. Tilastollinen tarkastelu osoitti, että muuttujien välillä esiintyy myös yhteisvaihtelua. Suomalaistaustaisten määrä oli negatiivisessa yhteydessä raiskausrikosten määrään, ja ulkomaalaistaustaisten määrä oli positiivisessa yhteydessä raiskausrikosten määrään. Yhteys kuitenkin oli olemassa ainoastaan kaupunkimaisissa kunnissa. Yhteys oli voimakkainta afrikkalaistaustaisten miesten kohdalla. Eri ulkomaalaisryhmät myös korreloivat voimakkaasti keskenään, mikä vaikeutti lineaarisen regressiomallin rakentamista. Kun pyrin luomaan regressiomallista mahdollisimman selitysvoimaisen ja yksinkertaisen, lopputuloksena oli malli, jossa afrikkalaistaustaisten miesten määrä oli ainoana selittävänä muuttujana. Tutkielmani tilastollisen analyysin päätulokset voi tiivistää seuraavasti: (1) kun afrikkalaistaustaisten miesten suhteellinen osuus kaupunkimaisen kunnan väestöstä kasvaa, kasvaa myös raiskausrikosten määrä, ja (2) muissa kuin kaupunkimaisissa kunnissa etninen väestörakenne ei ole yhteydessä raiskausrikosten määrään. Näin ollen tulokset eivät mitenkään yksiselitteisesti vahvista tai kumoa alkuperäistä hypoteesiäni.

Tilastollista tulkintaa hankaloittavat validiteettiin liittyvät haasteet. Koska rikostilastot eivät heijasta täydellisesti todellista rikollisuutta, ei rikostilastoista voi täysin ongelmitta tehdä rikoksiin liittyviä johtopäätöksiä. Tässä tutkielmassa käytin poliisille ilmoitettuja rikoksia, joten kysymys on siitä, onko rikosten määrä tosiasiallisesti kasvanut vai onko rikoksista ilmoittamisen kynnys madaltunut. Selitykset eivät sulje toisiaan pois, joten on mahdollista,

että molemmat pitävät osin paikkansa. Tämän tutkielman tulos oli ainakin osittain yhdenmukainen aikaisemman tutkimuksen kanssa, jossa on myös havaittu afrikkalaisten tilastollinen yliedustus seksuaalirikoksissa. Tästä voidaan päätellä, että joko (1) afrikkalaiset tosiasiallisesti raiskaavat enemmän kuin muut tai (2) afrikkalaisten yliedustus raiskaustilastoissa johtuu jostain muusta seikasta. Tämän tutkielman perusteella ei kuitenkaan voida tyhjentävästi päätellä, kumpi johtopäätöksistä on totta.

Jos hyväksytään ensimmäinen johtopäätös, voidaan tehdä seuraavat mahdolliset tulkinnat, kun noudatetaan evoluutiopsykologisessa kirjallisuudessa esiintyvää raiskausluokittelua (McKibbin, Shackelford, Goetz & Starratt 2008): (1) afrikkalaisilla miehillä on muita miehiä enemmän haasteita houkutellessaan itselleen suostuvaisia parittelukumppaneita, joten heidän täytyy turvautua raiskaamiseen useammin kuin muiden miesten, (2) afrikkalaisten keskuudessa on muita etnisyyksiä enemmän miehiä, jotka saavat tyydytystä väkivaltaisesta seksistä, (3) afrikkalaiset ajautuvat muita miehiä enemmän tilanteisiin, joissa raiskauksesta ei ole odotettavissa seuraamuksia, (4) afrikkalaisten keskuudessa on muita etnisyyksiä enemmän aggressiivisia ja psykopaattisia miehiä tai (5) afrikkalaisten kumppanit ovat uskottomampia kuin muiden miesten, joten he raiskaavat kumppaninsa useammin kuin muut. Rikostilastot eivät noudata kyseistä jaottelua, joten tilastojen perusteella ei voi päätellä, miten hyvin eri johtopäätökset heijastavat todellisuutta. Näiden tulkintavaihtoehtojen tutkiminen tarkemmin edellyttäisi perehtymistä konkreettisiin rikostapauksiin. Jos kuitenkin ei hyväksytä oletusta afrikkalaisten muita korkeammasta raiskausalttiudesta, voidaan päätellä, että afrikkalaisten yliedustus raiskaustilastoissa on jonkinlainen tilastollinen harha, joka on seurausta esimerkiksi yhteiskunnan rasistisesta suhtautumisesta ulkomaalaisia kohtaan.

Eettisesti lähestyin tutkimusaihetta ensisijaisesti arkaluonteisuuden näkökulmasta.

Etnisyyteen ja rikollisuuteen liittyvät asiat ovat molemmat arkaluonteisiksi määriteltyjä, joten rikollisuuden yhdistäminen etnisyyteen on erityisen arkaluonteista. Tutkimusetiikan lähtökohtia on, että ihmisille tulisi pyrkiä aiheuttamaan mahdollisimman vähän haittaa. Etnisen rikollisuuden tutkimisessa vaarana on, että joihinkin etnisyyksiin saatetaan liittää negatiivisia mielikuvia, jos tulokset viittaavat siihen, että jonkinlainen rikollisuus on tyypillisempää yhden etnisyyden keskuudessa kuin jossakin toisessa. Rikosten tekijöiden intressejä on kuitenkin punnittava suhteessa rikosten uhrien intresseihin. Uhrien näkökulmasta on tärkeää tutkia rikollisuutta mahdollisimman paljon, jotta rikollisuutta pystyttäisiin vähentämään. Raiskausrikosten kohdalla tekijät pääsääntöisesti ovat miehiä ja uhrin naisia. Niin etnisiin vähemmistöihin kuuluvat henkilöt kuin myös naiset nauttivat erityistä suojelua

nyky-yhteiskunnassa, joten eettinen ristiriita aiheutuu, kun molempien asianosaisten intressejä ei voida täysinmukaisesti yhtäaikaaisesti ottaa huomioon. Arvioin, että naisten ja raiskausten uhrien intresseille on annettava enemmän painoarvoa kuin etnisiin vähemmistöihin kuuluville miehille, joten tutkimusasetelma on tutkimuseettisesti kestävä.

Toissijaisena tutkimuseettisenä ilmiönä nostin akateemiseen vapauteen liittyviä seikkoja. Suomessakin on esiintynyt tapauksia, joissa tutkijoihin on kohdistunut asiata kommentointia niin sanotusti ”väärin” tutkimusaiheiden tai johtopäätösten perusteella, mikä taas on saattanut johtaa itsesensuuriin muiden tutkijoiden keskuudessa. Tämän ongelman ratkaiseminen edellyttää lähinnä yksilöltä ja tiedeinstituutiolta kykyä kestää ympäristöltä tulevaa painetta. Ehdottomana vaatimuksena voidaan pitää, että tutkimusta tulee arvioida vain ja ainoastaan tieteellisin perustein.

Tutkielmani tuotti uutta tietoa ulkomaalaisten rikollisuudesta Suomessa. Vaikka ulkomaalaisten rikollisuutta onkin tutkittu aiemmin runsaasti, aihetta ei ole ainakaan Suomessa tutkittu vertailemalla kuntia keskenään. Aikaisempi tutkimus on painottunut tutkimaan rikosten tekijöiden ominaisuuksia koko yhteiskunnan tasolla. Kuntien välillä kuitenkin esiintyy suurta vaihtelua rikollisuuden määrässä, joten tutkimus kuntatasolla on myös tärkeää. Tässä tutkielmassa käyttämäni menetelmä vertailla kuntien rikollisuutta osoittautui toimivaksi, sillä selitettävä muuttuja muodosti tasaisen jakauman. Nähdäkseni samaa menetelmää voisi soveltaa kaikkiin muihinkin eri rikostyyppisiin. Lisäksi raiskausrikosten selittämiseen olisi hyvä löytää parempia selittäviä muuttujia kuin ulkomaalaistaustaisten miesten osuus, koska muiden kuin kaupunkimaisten kuntien raiskausrikosten vaihtelu jäi tässä tutkielmassa täysin selittämättä. Ideaalitulanteessa jokin yksi ja sama muuttuja selittäisi rikosvaihtelua kaikissa eri kuntatyypeissä.

Jatkotutkimusta varten on olennaista myös muistaa, että ulkomaalaiset sekä rikollisuus eivät ole yhtenäisiä kategorioita vaan sisäisesti monimuotoisia. Huomiota tulee aina kiinnittää siihen, minkälaisia ulkomaalaisryhmiä tai rikollisuustyyppisiä tutkitaan, koska eri ulkomaalaiset eroavat toisistaan sen suhteen, minkälainen rikollisuus heille on tyypillistä. Ulkomaalaisten osalta keskeisiä muuttujia ovat muun muassa etnisuus, kulttuuri, lähtömaa ja maahanmuuton syy. Tämän tutkielman perusteella vaikuttaisi siltä, että myös kuntatyyppi olisi jostain syystä merkityksellinen muuttuja. Tämän väitteen puolesta pitäisi kuitenkin löytää jonkinlainen teoreettinen perustelu. On mahdollista, että tässä tutkielmassa kuntatyyppi osoittautui merkittäväksi taustamuuttujaksi ainoastaan, koska muissa kuin kaupunkimaisissa

kunnissa on niin vähän ulkomaalaistaustaisia miehiä, että minkäänlaisia tilastollisia yhteyksiä ei ole löydettävissä.

Totesin tutkielman alussa, että jokin käyttäytyminen ymmärretään täysin vasta, kun kaikkiin Tinbergenin neljään kysymykseen on vastattu, joten tutkielma on myös perusteltua lopettaa eri kysymysten tarkasteluun. Evoluutiopsykologisessa kirjallisuudessa käytyyn keskusteluun siitä, onko raiskaus ihmislajilla sopeutuma vai sivutuote, tämä tutkielma ei tuota uusia perusteluita kumpaankaan kantaan. Kuitenkin jos eri etnisyyksillä hyväksytään olevan toisistaan poikkeavaa rikollista käyttäytymistä, voidaan näitä eroja analysoida Tinbergenin kahden ulottuvuuden avulla. Ultimaattisella tasolla erot voisivat johtua siitä, että raiskaaminen on ollut nimenomaan Afrikassa toimivampi lisääntymisstrategia kuin muualla, jolloin afrikkalaisille miehille olisi kehittynyt erityinen sopeutuma raiskaamiseen. Sivutuote-näkökulmasta katsottuna afrikkalaisille on kehittynyt joitain muita sopeutumia, mitkä kuitenkin altistavat heidät myös raiskaamiseen. Proksimaattisella tasolla eroja voitaisiin selittää yksilön elinkaaren aikana tapahtuviin erilaisiin oppimisprosesseihin eri etnisyyksien keskuudessa. Etnisyydet voivat erota toisistaan sen suhteen, mitä miehille opetetaan naisten oikeuksista ja asemasta. Feministisen viitekehyksen avulla voitaisiin esittää hypoteesi, että eri etnisyydet eroavat toisistaan sen suhteen, miten vallitsevia erilaiset raiskausmyytit niissä ovat, mikä voisi johtaa raiskauskäyttämisen vaihteluun eri etnisyyksissä. Ylipäätään voitaisiin tutkia erilaisten seksististen ja misogynististen asenteiden esiintymistä eri etnisyyksissä.

Kaiken kaikkiaan tämä evoluutiobiologinen, tilastotieteellinen, feministinen, kriminologinen ja filosofinen tutkielma osoitti, miten monipuolinen tutkimuskohde etnisyys ja rikollisuus on. Tämän tutkielman perusteella ei voida julistaa lopullisia johtopäätöksiä minkään tieteellisen tai poliittisen kannan puolesta, vaan tutkielma lähinnä vahvisti aikaisempaa tutkimusta sen suhteen, miten paljon epäselvyyksiä aiheeseen liittyy. Olennaista on, maahanmuuttajien rikollisuutta viitsitään ja uskalletaan jatkossakin tutkia, vaikka aihe koettaisiin miten haastavaksi tahansa.

Lähteet

- Adamson, G. (2020) Migrants and Crime in Sweden in the Twenty-First Century. *Society* 57 (1), 9–21.
- Ala-Mantila, S. (2018) Alueellinen eriytyminen Vantaalla 1995–2015. Vantaa: Vantaan kaupunki.
- Al-Shawaf, L., Lewis, D. M. G., Barbaro, N. & Wehbe, Y. S. (2020) The Products of Evolution: Conceptual Distinctions, Evidentiary Criteria, and Empirical Examples. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The SAGE Handbook of Evolutionary Psychology*. London: SAGE Publications, 70–95.
- Andersen, S. N., Savolainen, J. & Messner, S. F. (2022) Exploring sources of heterogeneity in immigrant crime: Evidence from Norway. *Acta sociologica* 65 (4), 439–458.
- Anderson, I. (2017) Sexual Violence and Rape. Teoksessa B.S. Turner (toim.) *The Wiley Blackwell Encyclopedia of Social Theory*. Oxford, UK: John Wiley & Sons, Ltd, 1–3.
- Archer, C. R. & Hosken, D. J. (2020) Sexual Selection: A Brief Introduction. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The SAGE Handbook of Evolutionary Psychology*. London: SAGE Publications, 3–23.
- Asao, K. (2022) Adaptive Problems in the Domain of Human Sexuality. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The Cambridge Handbook of Evolutionary Perspectives on Sexual Psychology: Volume 1, Foundations*. Cambridge: Cambridge University Press, 72–86.
- Atari, M. (2022) Sexual Selection. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The Cambridge Handbook of Evolutionary Perspectives on Sexual Psychology: Volume 1, Foundations*. Cambridge: Cambridge University Press, 21–53.
- Aurelio, J. F. & Mateo, P.-A. (2022) Life History Theory and Mating Strategies. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The Cambridge Handbook of Evolutionary Perspectives on Sexual Psychology. Volume 1, Foundations*. Cambridge: Cambridge University Press, 213–241.
- Bateson, P. & Laland, K. N. (2013) Tinbergen's four questions: an appreciation and an update. *Trends in Ecology & Evolution* 28 (12), 712–718.
- Begun, D. R. (2023) Catarrhine Origins and Evolution. Teoksessa C.S. Larsen (toim.) *A Companion to Biological Anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd, 381–399.

- Beuker, A. (2023a) Johdanto. Teoksessa A. Beuker (toim.) Rikollisuustilanne 2022 – Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsinki: Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 7–8.
- Beuker, A. (2023b) Rikollisuuden rakenne ja kehitys. Teoksessa A. Beuker (toim.) Rikollisuustilanne 2022 – Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Helsinki: Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, 9–15.
- Brase, G. L. (2020) Adaptive Problems. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) The SAGE Handbook of Evolutionary Psychology. London: SAGE Publications, 34–55.
- Brown, M., Boykin, K., Drea, K. M., Macchione, A. L., Medlin, M. M. & Sacco, D. F. (2022) Male Sexual Attraction Tactics. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) The Cambridge Handbook of Evolutionary Perspectives on Sexual Psychology: Volume 2, Male sexual adaptations. Cambridge: Cambridge University Press, 57–83.
- Buss, D. M. (2019) Evolutionary Psychology – The New Science of the Mind. New York: Routledge.
- Buss, D. M. & Schmitt, D. P. (2021) Sexual Strategies Theory. Teoksessa T.K. Shackelford ja V.A. Weekes-Shackelford (toim.) Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science. Cham: Springer International Publishing AG, 7509–7513.
- Bäckman, O., Estrada, F., Nilsson, A. & Sivertsson, F. (2021) Criminal convictions and immigrant background 1973–2017 in Sweden – have differences increased or declined? *Nordic Journal of Criminology* 22 (2), 149–168.
- Candolin, U. (2022) Sexual Conflict Theory. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) The Cambridge Handbook of Evolutionary Perspectives on Sexual Psychology: Volume 1, Foundations. Cambridge: Cambridge University Press, 264–279.
- Castaneda, A. E. (2019) Etnisyyden ja syntyperän mukaiset hyvinvointierot ja syrjintä niiden taustalla. Teoksessa L. Kestilä ja S. Karvonen (toim.) Suomalaisen hyvinvointi 2018. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 159–171.
- Chudek, M., Muthukrishna, M. & Henrich, J. (2015) Cultural Evolution. Teoksessa D.M. Buss (toim.) The Handbook of Evolutionary Psychology. Hoboken, New Jersey: Wiley, 749–769.
- Darwin, C. (1859) *On the Origin of Species by Means of Natural Selection, or the Preservation of Favoured Races in the Struggle for Life*. London: John Murray.
- Denys, C. (2016) Geography of Crime: Urban and Rural Environments. Teoksessa P. Knepper ja A. Johansen (toim.) The Oxford Handbook of the History of Crime and Criminal Justice. Oxford University Press, 88–108.

- Eid, M. & Castaneda, A. (2023) Ulkomaalaistaustaisten nuorten hyvinvointi tutkimusten ja tilastojen valossa. Valtion nuorisoneuvoston julkaisuja 73.
- Fenton, S. (2010) *Ethnicity*. Cambridge: Polity press.
- Fingerroos, O. & Kokko, M. (2022) Tutkimusetiikka ja hyvä tieteellinen käytäntö. Teoksessa K. Kajander, M. Kokko, ja T.-R. Lappi (toim.) *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 64–89.
- Fitzgerald, C. J. (2020) Inclusive Fitness Theory. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The SAGE Handbook of Evolutionary Psychology*. London: SAGE Publications, 24–33.
- Gowaty, P. A. (2019) Rape, Forced and Aggressively Coerced Copulation. Teoksessa J.C. Choe (toim.) *Encyclopedia of Animal Behavior*. San Diego: Elsevier Science & Technology, 447–452.
- Hamilton, W. D. (1964) The genetical evolution of social behaviour: I. *Journal of Theoretical Biology* 7 (1), 1–16.
- Hatch, A. E. (2023) *Rape and Sexual Assault: A Reference Handbook*. Santa Barbara, California: ABC-CLIO.
- Hay, C. (2017) Introduction. Teoksessa C. Hay (toim.) *Philosophy: Feminism*. Farmington Hills, Mich: Cengage Learning, xiii–xxviii.
- Herneaho, I. (2018) Maahanmuuttodiskurssit eduskuntapuolueiden vuoden 2015 vaalimateriaaleissa. *Virittäjä* 122 (2), 187–223.
- Holub, A. M. & Gavin, V. (2022) Sexual Coercion and Rape. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The Cambridge Handbook of Evolutionary Perspectives on Sexual Psychology: Volume 2, Male sexual adaptations*. Cambridge: Cambridge University Press, 144–164.
- Iivari, J. (2006) *Tuomittu maahanmuuttaja*. Helsinki: Stakes.
- Jaakkola, M. (2009) *Maahanmuuttajat suomalaisten näkökulmasta: Asennemuutokset 1987–2007*. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Juvonen, T. (2012) Naisaktiivismin muuttuvat ehdot. Teoksessa T. Juvonen, L.-M. Rossi, ja T. Saresma (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere: Vastapaino, 257–274.
- Kero, R. (1994) Puukkojunnkari, juoppo ja kommunisti – Amerikansuomalainen siirtolaisvähemmistö rikollisuustilastoissa. Teoksessa A. Kostianen (toim.) *Historian vähemmistöt – Minorities in history*. Turku: Turun Historiallinen Yhdistys, 127–142.
- Khoshnood, A., Ohlsson, H., Sundquist, J. & Sundquist, K. (2021) Swedish rape offenders – a latent class analysis. *Forensic sciences research* 6 (2), 124–132.

- Khoshnood, A., Ohlsson, H., Sundquist, J. & Sundquist, K. (2022) A Comparison between Indoor and Outdoor Rape Suspects in Sweden. *Deviant behavior* 43 (5), 593–606.
- Kivivuori, J. (2013) *Rikollisuuden syyt*. Helsinki: Nemo.
- Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi, M., Suonpää, K. & Danielsson, P. (2018) *Kriminologia – Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Klement, C. (2020) Studies of immigrant crime in Denmark. *Nordic Journal of Criminology* 21 (1), 11–31.
- Korpisaari, P., Pitkänen, O. & Warma-Lehtinen, E. (2022) *Tietosuojaja*. Helsinki: Alma Talent.
- Kotiniemi, L. (2015) *Ulkomaalaistaustaisten rikollisuus lukuina*. Poliisiammattikorkeakoulu.
- Kuula, A. (2011) *Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys*. Tampere: Vastapaino.
- Lappi-Seppälä, T. (2012) *Selvityksiä raiskausrikoksista*. Oikeusministeriön julkaisu 13/2012. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Latomaa, S. (2012) Kielitilasto maahanmuuttajien väestöosuuden mittarina. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (5), 525–534.
- Lehti, M., Aaltonen, M., Hinkkanen, V. & Niemi, H. (2014) *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä rekisterilähteiden valossa*. Teoksessa M. Lehti, V. Salmi, M. Aaltonen, P. Danielsson, V. Hinkkanen, H. Niemi, R. Sirén, ja K. Suonpää (toim.) *Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lehti, M., Aaltonen, M., Hinkkanen, V. & Oksanen, M. (2014) *Ulkomaalaisten rikollisuus Suomessa vuosina 2009–2012*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 38/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.
- Lewis, D. M. G., Al-Shawaf, L., Thompson, M. B. & Buss, D. M. (2020) *Evolved Psychological Mechanisms*. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The SAGE Handbook of Evolutionary Psychology*. London: SAGE Publications, 97–119.
- Malin, T., Vauhkonen, T. & Latvala, A. (2023) *Seksuaalirikokset*. Teoksessa A. Beuker (toim.) *Rikollisuustilanne 2022 – Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto, 67–94.
- Martikainen, T. (2009) Eettisiä kysymyksiä maahanmuuttotutkimuksessa. *Elore* 16 (2), 1–9.
- McGraw, W. S. (2023) *Primates Defined*. Teoksessa C.S. Larsen (toim.) *A Companion to Biological Anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd, 277–299.
- McKibbin, W. F., Shackelford, T. K., Goetz, A. T. & Starratt, V. G. (2008) *Evolutionary Psychological Perspectives on Rape*. Teoksessa J.D. Duntley ja T.K. Shackelford

- (toim.) *Evolutionary Forensic Psychology – Darwinian Foundations of Crime and Law*. New York: Oxford University Press, 101–120.
- Mustajoki, H. & Mustajoki, A. (2017) *A New Approach to Research Ethics: Using Guided Dialogue to Strengthen Research Communities*. London: Routledge.
- Nesse, R. M. (2013) Tinbergen's four questions, organized: a response to Bateson and Laland. *Trends in Ecology & Evolution* 28 (12), 681–682.
- Nieminen, S. (2021) Näkökulmia maaseudulta: rikosten torjunnasta, rikoskontrollista ja maaseutukriminologiasta. Haaste 4/2021. [online]. <https://rikosentorjunta.fi/-/haaste-4-21-maaseutukriminologiaa>. Luettu 16.3.2024.
- Nummenmaa, L. (2021) *Tilastotieteen käsikirja*. Helsinki: Tammi.
- Näsi, M. (2022) Ulkomaalaiset, maahanmuuttajat ja rikollisuus. Teoksessa I. Koltola (toim.) *Rikollisuustilanne 2021 – Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Oxley, J. (2017) *Feminist Perspectives on Power, Domination, and Exploitation*. Teoksessa C. Hay (toim.) *Philosophy: Feminism*. Farmington Hills, Mich: Cengage Learning, 101–119.
- Pazhoohi, F. (2022) *Parental Investment Theory*. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The Cambridge Handbook of Evolutionary Perspectives on Sexual Psychology: Volume 1, Foundations*. Cambridge: Cambridge University Press, 137–159.
- Pobiner, B. (2023) *Teaching Biological Anthropology: Pedagogy of Human Evolution and Human Variation*. Teoksessa C.S. Larsen (toim.) *A Companion to Biological Anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd, 603–621.
- Puustinen, M. & Marjokorpi, J. (2023) Mitkä ovat vaikeita aiheita yliopistolla? *Yhteiskuntapolitiikka* 88 (5–6), 539–551.
- Rasinkangas, J. (2013) *Sosiaalinen eriytyminen Turun kaupunkiseudulla: Tutkimus asumisen alueellisista muutoksista ja asumispreferensseistä*. Turku: Siirtolaisuusinstituutti.
- Rasinkangas, J. (2014) *Maahanmuuttajien asumisen keskittyminen Turussa*. *Tutkimuskatsauksia* 3/2014. Turun kaupunki.
- Relethford, J. H. (2023) *Diversity, Ancestry, and Evolution: The Genetics of Human Populations*. Teoksessa C.S. Larsen (toim.) *A Companion to Biological Anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd, 74–86.
- Rightmire, G. P. (2023) *Early Homo: Systematics, Paleobiology, and the First Out-of-Africa Dispersals*. Teoksessa C.S. Larsen (toim.) *A Companion to Biological Anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd, 421–439.

- Sacco, D. F., Brown, M., Boykin, K., Macchione, A. L., Drea, K. M. & Medlin, M. M. (2022) Women's Preferences: Precopulatory Adaptations. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The Cambridge Handbook of Evolutionary Perspectives on Sexual Psychology: Volume 3, Female sexual adaptations*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–32.
- Saikkonen, P., Hannikainen, K., Kauppinen, T., Rasinkangas, J. & Vaalavuo, M. (2018) *Sosiaalinen kestävyys: asuminen, segregaatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla*. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.
- Salmi, V., Kivivuori, J. & Aaltonen, M. (2015) Correlates of immigrant youth crime in Finland. *European Journal of Criminology* 12 (6), 681–699.
- Savolainen, J. (2023) Maahanmuuttoon liittyvän tutkimusohjelman lykkääminen oli oikea päätös. [online]. <https://www.verkkouutiset.fi/a/maahanmuuttoon-liittyvan-tutkimusohjelman-lykkaaminen-oli-oikea-paatos/>. Luettu 25.2.2024.
- Sedlacek, A. G. B. (2022) Natural Selection. Teoksessa T.K. Shackelford (toim.) *The Cambridge Handbook of Evolutionary Perspectives on Sexual Psychology: Volume 1, Foundations*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–20.
- Silcox, M. T. & López-Torres, S. (2023) Primate Origins: The Earliest Primates and Euprimates and Their Role in the Evolution of the Order. Teoksessa C.S. Larsen (toim.) *A Companion to Biological Anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd, 365–380.
- Silvennoinen, O. & Mustajoki, H. (2023) Miksi tutkijoiden sananvapaudella on väliä? *Tieteessä tapahtuu* 41 (5). [online]. <https://www.tieteessatapahtuu.fi/numerot/5-2023/miksi-tutkijoiden-sanavapaudella-valia>. Luettu 25.2.2024.
- Silvermint, D. (2017) *Feminist Perspectives on Sexism and Oppression*. Teoksessa C. Hay (toim.) *Philosophy: Feminism*. Farmington Hills, Mich: Cengage Learning.
- Simpson, S. W. (2023) The Human Journey Begins: Origins and Diversity in Early Hominins. Teoksessa C.S. Larsen (toim.) *A Companion to Biological Anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd, 400–420.
- Skardhamar, T., Aaltonen, M. & Lehti, M. (2014) Immigrant crime in Norway and Finland. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology & Crime Prevention* 15 (2), 107–127.
- Smith, F. H. & Karriger, W. M. (2023) Panmixis in Middle and Late Pleistocene Human Subspecies: The Genetic/Genomic Revolution in Paleoanthropology. Teoksessa C.S. Larsen (toim.) *A Companion to Biological Anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd, 440–457.

- de Soysa, I., Kaasa, J. & Rød, J. K. (2023) Immigration and the “Welfare Magnet” hypothesis: An examination of municipality-level crime in Norway, 2007–2016. *International Area Studies Review* 26 (4), 341–360.
- Stiernströmer, E., Väfors Fritz, M., Mellgren, C. & Khoshnood, A. (2020) Characteristics of convicted male-on-female rapists in the South of Sweden between 2013 and 2018: a pilot study. *Forensic Sciences Research* 5 (2), 126–133.
- Suomen Akatemia (2023) Suomen Akatemia tuomitsee virkamiehiin ja tutkijoihin kohdistuvan häirinnän. [online]. <https://www.aka.fi/suomen-akatemia-toiminta/ajankohtaista/tiedotteet-ja-uu-tiset/2023/suomen-akatemia-tuomitsee-virkamiehiin-ja-tutkijoihin-kohdistuvan-hairinnan/>. Luettu 25.2.2024.
- Suomen virallinen tilasto (2023a) 11rv -- Syntyperä ja taustamaa sukupuolen mukaan kunnittain, 1990–2022. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__vaerak/statfin_vaerak_pxt_11rv.px/. Luettu 10.12.2023.
- Suomen virallinen tilasto (2023b) 13ex -- Tietoon tulleet rikokset ja niiden selvittäminen rikosryhmittäin tekokunnan ja ilmoitusvuoden mukaan, 1980–2022. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. https://pxdata.stat.fi/PxWeb/pxweb/fi/StatFin/StatFin__rpk/statfin_rpk_pxt_13ex.px/. Luettu 21.10.2023.
- Suomen virallinen tilasto (2023c) Rikos- ja pakkokeinotilasto: tilaston dokumentaatio. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <https://stat.fi/tilasto/dokumentaatio/rpk>. Luettu 9.12.2023.
- Suomen virallinen tilasto (2023d) Väestörakenne: tilaston dokumentaatio. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <https://stat.fi/tilasto/dokumentaatio/vaerak>. Luettu 9.12.2023.
- Tilastokeskus (2023a) Laatu-kriteerit. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <https://www.stat.fi/org/tilastotoimi/svt-laatu-kriteerit.html>. Luettu 9.12.2023.
- Tilastokeskus (2023b) Suomen virallinen tilasto. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <https://www.stat.fi/meta/svt/index.html>. Luettu 9.12.2023.
- Tilastokeskus (2023c) Tilastollinen kuntaryhmitys. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. https://www.stat.fi/meta/kas/til_kuntaryhmit.html. Luettu 9.12.2023.
- Tilastokeskus (2023d) Tilastollinen kuntaryhmitys 2023. Helsinki: Tilastokeskus. [online]. <https://www.stat.fi/fi/luokitukset/kuntaryhmitys/>. Luettu 9.12.2023.
- Tinbergen, N. (1963) On aims and methods of Ethology. *Zeitschrift für Tierpsychologie* 20 (4), 410–433.

- Tooby, J. & Cosmides, L. (2015) *The Theoretical Foundations of Evolutionary Psychology*. Teoksessa D.M. Buss (toim.) *The Handbook of Evolutionary Psychology*. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons, Inc, 3–87.
- Uluutku, A. & Wood, B. (2023) *Systematics, Taxonomy, and Phylogenetics: Ordering Life, Past and Present*. Teoksessa C.S. Larsen (toim.) *A Companion to Biological Anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd, 55–72.
- Unifi (2023) Unifi tuomitsee jyrkästi tutkijoihin kohdistuvan häirinnän. [online]. <https://unifi.fi/tutkijoihin-kohdistuva-hairinta/>. Luettu 25.2.2024.
- Vandermassen, G. (2011) Evolution and Rape: A Feminist Darwinian Perspective. *Sex Roles* 64 (9–10), 732–747.
- Vauhkonen, T., Kaakinen, M. & Hoikkala, T. (2021) Seksuaalirikosten tekijät, tekotilanteet ja ennaltaehkäisemisen mahdollisuudet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:56.
- Vilkama, K. (2010) Kaupungin laidalla. Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten alueellinen eriytyminen Helsingissä. *Terra* 122 (4), 183–200.
- Vilkama, K. (2011) Yhteinen kaupunki, eriytyvät kaupunginosat? Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten asukkaiden alueellinen eriytyminen ja muuttoliike pääkaupunkiseudulla. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.
- Vilkama, K. (2012) Muuttoliikkeen vaikutus kaupunginosien etniseen eriytymiseen pääkaupunkiseudulla. *Siirtolaisuus-Migration* 39 (4), 14–26.
- Weiss, K. M. & Buchanan, A. V. (2023) *Evolution: What It Means and How We Know*. Teoksessa C.S. Larsen (toim.) *A Companion to Biological Anthropology*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons Ltd, 41–54.
- Whipps, J. D. (2017) *A Historical Introduction: The Three Waves of Feminism*. Teoksessa C. Hay (toim.) *Philosophy: Feminism*. Farmington Hills, Mich: Cengage Learning.